

Kapesní životopis mý mámy

(příběh bezvýznamné osobnosti)

J.Henych

Prodej tištěné podoby i volné stažení:
[www: stahujknihy.cz](http://www.stahujknihy.cz)

text, obálka: © J. Henych 2010
Tisk: Nakladatelství Nová Forma, 2010
ISBN:

Vstup

Umírá mi máma. Já to vím, ona to ví, doktoři taky, dokonce se filosoficky uklidňujeme, že všichni od narození umíráme, ale když vidíte, jak se před vámi vaše vlastní máma ztrácí, rozum argumenty nebere.

Chtěl bych jí pomoci, ale nevím jak. Ne, nechci měnit běh vesmíru, jen se ho snažím pochopit, a ona na mě se smutným úsměvem kouká a věří, že se mi to zase jednou povede.

Pár věcí jsem nikdy pochopit nechtěl, třeba hloupou komerci, umění pro peníze, sport jako povolání a ctěné bafuňáře, propagandu na život jak veliký karneval, kde musíte jásat, nebo jít z kola ven.

„Když se nechce,“ zlobila se máma, „je to horší, než když se nemůže.“ Tak jsem se snažil poznat i to, co se mně nelíbilo, ale že to bude tak těžké, to jsem v mládí netušil.

Máma věci chápe, ale na rozdíl ode mne ji disharmonie nerozčiluje.

Máma je strom s kořeny zapuštěnými hluboko do země, je zákon, trest i odpuštění, jediný pravdivý svět. Neznám nikoho, kdo by byl ze stejného těsta jako ona, ale nazývat to srdcem

národa, se neodvážím, poslední naděje by zahynula s ní.

Vlastně pojem národ nenávidím. Stejně tak slovo Bůh. Národy umírají, bohové ztrácejí svou velikost, velké ideály se mění na propagandistické žvásty jako je ten o demokracii. Ale jak jinak bychom dokázali žít, kdyby nás nádherné sny nedržely nad vodou?

Na slovech větších než život sám stojí naše civilizace. Slovo máma mezi ně nepatří, je příliš lidské. Kdybych mámě vysvětloval, že trpíme pro pojmy, které neumíme ani sami definovat, zasmála by se: „Ale di ty brebto.“

Máma nad spoustou věcí nikdy neuvažovala, prostě v tom měla už od dětství jasno. Svět byl pro ni lehounký jako peříčko, uměla ho vytvarovat v domov, který nás chránil, uměla ho změnit v maňásky a pobavit nás, v básničky, které jsem se učili recitovat, v práci, kterou za nás oddřela vždy ona, a i když ji ten venkovní svět zraňoval, doma to na ní nikdo nepoznal.

Nevím, jak to dokázala, pro mě je život obrovitánský balvan, vláčím ho na zádech a čekám, až mě rozdrťí. Bez ní bude ještě těžší.

Máma mě naučila bušit do kláves psacího stroje a nemyslet na to. To máte jako když řídíte a

nevíte, co máte zařazenou za rychlost, ale vždycky tam bezpečně zasunete tu správnou.

„Když už něco děláš, tak to dělej pořádně,“ poučovala. Jenže chlap u klávesnice byl pro mě stejně k smíchu jako dřevorubec s piánem.

Víte, v životě ztrácíte jednu šanci za druhou, ani o tom nevíte, ale ztratit šanci vážít si sám sebe, to je jako spadnout do propasti.

Já padat umím. Život mě to naučil, ale také stoupat vzhůru. Krok za krokem, i když vás svaly bolí, srdce buší a ztrácíte dech, prostě to buď zvládnete, nebo nemáte právo žít.

Mám chlapeckou práci, psaní je pro mě zábava, ale psát o mý mámě a bavit se přitom, to už dnes nejde. V mý mámě je celý svět. Psát o tom posraným světě a myslet na mámu, to prostě taky nejde, to je jako by se dalo chechtat klaunovi, co padá z visuté hrazdy, jako plakat nad miliardářem, co prodělal milion, jako pohrdat stárnoucí krasavicí, co si u chirurgů za poslední peníze kupuje dívčí úsměv.

Máma si vždy myslela, že když jiní klopýtají, tak já se vznáším. Přitom okopané boty jsou mou druhou přirozeností, ale pšt.

Ona na člověka mrkne a ví, co je zač. Nevím, jak to dělá, já jsem v tomhle její pravý opak. Potácím se mezi lidmi jako koule v hracím

automatu, napravo Zlatuška, nalevo Podrazák, do cíle dorazím otrhaný a sám. Ztrácím i lidi, co mě mají rádi. Naštěstí samotu miluji. Když jsem sám, jsem svůj.

Jak to dělá máma, že jí kamarádi zůstávají po celý život, to tedy skutečně netuším.

Máma se na svět dívá jinak, má v sobě prastarý cit pro soulad, pro ni je rodina poslední bašta dávné skupiny, ve které jeden žije pro druhého, kde celek je víc jak jedinec, kde láska je běžnou samozřejmostí jako třeba den a noc, kde zlé úmysly neexistují a špatná nálada je jen chvilkový pocit vhodný pro zasmání. Pro mámu jsou lidé dobrosrdečné osůbky, co čas od času třeba i udělají nějakou tu chybičku, ale jsou z toho tak na rozpacích, že honem neví, jak ji napravit.

Já si o lidech myslím pravý opak, ale když má máma s lidmi mluví, vytáhnou ze svého nitra to nejkrásnější, o čem mnohdy ani netuší, vynesou to na povrch, změní se navždy. Máma se jen usmívá a kývá, protože ona ví nabeton, že jsou dobří, stačí se jen rozpomenout.

Kdo znal lidi, které znala má máma, uvidí v nich i kousek z ní.

„Nemůžeš si pořád stěžovat, že něco není podle tvého,“ kárá mě. Ať udělá kdokoli cokoli, ona

ví, že to nemá ze své hlavy, že mu to nakukal ten pro peníze, pro kariéru, pochopit umí cokoli, ona život zná.

„Zlých lidí je málo,“ říkávala, „ale když už křiváka potkáš, tak od něj rychle pryč. Klidně ti píchne kudlu do zad a ani o tom nevíš.“

Já měl někdy pocit, že se nic nestalo, že někdo něco plácl nebo udělal jen tak, ale pro ni to byl důkaz ryzího charakteru, a když pak vykonal něco zdánlivě velkého, jen mávla rukou: „Předvádí se.“

Já se už nepředvádím dlouho, to mě máma odnaučila, alespoň doufám.

Říkám jí opičí máma. Chránila nás i tehdy, když jsme jí to přísně zakazovali. Teď se stará o vnoučky. Je spokojená, jen když jich je plný dům. Oprava – byt.

V tomhle jsou možná všechny mámy stejné, ale moje máma říká, že krev není voda a tohle heslo jsem se snažil celý život pochopit.

Vlastně bych jí chtěl dokázat, že to není pravda, že člověk by měl vždy zůstat nad věcí, že vášně jsou zvířecí atavismy, kterých se musíme zbavit, že jediné s chladnou hlavou zbudujeme logický svět, ve kterém se budou mít naši potomci lépe, protože o to přec všem mámám na světě po věky věků jde.

Ale nevím, jestli to stihnu, jestli je to vůbec v mých silách, chybí mi čas. Taky se mi nedostává slov. Těch velkých, co složité věci zjednoduší, co se skládají na sebe jako schody, po kterých lidé krácejí na horu poznání, kde je všem všechno zářivě jasné.

Vlastně už ani ty schody nevidím, ztrácí se mi společně s iluzemi. Máma není iluze, ona vždy dělala jen to, čemu věřila, máma je...

Ale dost tlachání, pokusím se to vyložit pěkně od počátku.

1. Mámin táta

Nevím, k čemu jsou písmenka dobrý, já je nikdy nepotřeboval. Rodina, práce a pole jsou můj život, dělají mě lepším, silnějším, šťastnějším. Žena je duše, chlap je tělo, tak je to daný a basta fidli.

Jednodušej svět

Sestoupit z hor do nížiny je stejné, jako když se vytrénovaný sportovec dostane mezi děti na pískovišti.

V nížinách se žije pohodlně, proto jsou tam chlapi tlustší, ženy upravenější a měst tolik, že si můžete vybrat, do kterého zrovna zavítáte na jarmark. Já chodím jen do toho jednoho, co je nám nejbliž. Ale ani všechny ty jejich velikánské domy, honosné chámy a každodenní selanka u kafička nedokáže nahradit ta nádherná rána tady u nás na horách.

Grunt ještě tiše spí, mám zapřaženo, naloženo, na sobě bílou naškrobenou košili, vážu si tkaničku u krku, do kožených holínek zastrčím bičik, vyhoupnu se na vůz.

„Hyjé!“ Vraníci odfrknou, dávají se do pohybu, jsou po ránu celí ztuhlí.

Z údolí stoupá pára jako z prádelny při vyvářce, ale tady na kopcích už hřeje ranní slunce, jako bychom odpradávná byli těm dole nadřazení.

Teď nemyslím na majetek, ale na lesy husté tak, že do nich nevidíte, na bučící krávy s telaty u cecíků, na pastviny jak šťavnaté vlnobítky, na sametová pole připravená plodit, na bzučící jabloně samý květ, prostě na tu krásu kolem, která tu byla, je a bude, i když my tu už dávno nebudem.

Vraníkům šla pára od nozder, vzduch byl nabitý vůni jara, louky podél cest rozkvetly dožluta tak rychle, že by je ani malíř nepocákal barvou rychleji.

Můj nejmladší brácha fotí a povídal, že kdyby šly barvy zaznamenat, byly by fotky tak krásné, že by už nikdo nikdy nekoupil žádný obraz. Možná má pravdu. Možná se mu někdy povede zachytit to, co ani malíři neumí, možná to přinese zaprášeným lidem do těch obřích velkoměst a zvolá:

„Vidíte to? To je naše příroda! Tu jste si nechali zbůhdarma vzít!“ Ale i tak to bude jen slabý odvar toho, co denně zažívám já.

Bráška má to nejlepší vybavení a nadaný je taky, nechává si až z Ameriky posílat takový ty časopisy o tom, jak vyvolávat a čím fotit, prostě

na něm táta nešetří, protože jsme tři, ale grunt je jen jeden.

„Uživí vás, co by neužil, v Bystřici pod Hostýnem ani dalekém okolí větší nenajdete, ale už jste viděli tři kohouty na jednom dvoře?“

Koňové to hnali s kopce jak blázni, popustil jsem jim opratě, aby si té opojné svobody taky trochu užili, ale před městem jsem si všiml, že jsou zpěnění jak při kolice a to bylo zlé.

„Hoj, no tak malá, klídek,“ zahrnul jsem na louku, tam k tomu potůčku. Oba to jsou strašní raplové, předhánět se budou, i kdyby je to mělo zabít. Ale práce udělají jako žádný. Taky stáli peněz! Ale vrátí se to. Ten hřebec vydělá na skocích víc, než klisna na hřibatech. Stačí rok či dva a peníze jsou zpět, jen uštvat se nesmí.

Tak jsem je vypřáhl, trávu jsem jim nedovolil, jen hrst loňského sena, a pak jsem je pustil do vody, ať si před vjezdem do toho vyprahlého města trochu zchladí kopyta. Házeli po mně vděčným okem, tak jsem je poplácal po hýždích, oba stejně, aby na sebe náhodou nežárlili, a zakousl jsem se do krajíce.

Pohoda, klídek, šumění listí prořízne výstražný křik sojky. Tu jsem ji uviděl. Utíkala jen tak naboso přímo ke koním. Modrá sukně pod kolena, lem spodničky, halena bílá jak

sedmikrásky, vlasy jí září ve slunci jako peří ptáka ohniváka. Vbíhá do vody, mává rukama.

„Huš, děte pryč!“ snaží se koně vyhnat, cáká na ně, ti pobaveně házejí hlavama, znáte to, holka a tahouni, mají z ní prču. Já zírám. Ty její vláčné pohyby, vysoký hlas, ladné boky, vnady, co by uživily houf dětí, jako by do mě udeřil blesk.

„Spolkl jsi kost?“ křičí.

„Co, cože?“ koktám.

„No vem si je, celé to tu zasviní!“

„Jak?“ nechápu.

„My tady bělíme, tady koně nesmí!“

„Huš se dělá na husy,“ vyjede ze mě.

„Ty jsi ale vzdělanej!“ padá na zadek a směje se. Má nádherné nohy.

„Uklidím to,“ slibuju.

„Jo? Ty? V tom obleku?“ To už vidí i mě, ne jenom ty koně. Je přelud z mých snů. Nemohu si pomoci, vidím ji, jak chová mého syna, jak mě jemnými prsty natírá bolavá záda, jak mě na ně líbá velkými rty a pak spolu ... Tělem mi proběhlo zachvění. Stál jsem přibitý k zemi, vypadal jak kuň s ochromou, v puse nepolknutý žvanec, ve strnulé ruce chleba.

„Ty už nebudeš?“ nakrucuje se. Vrtím hlavou. První dotek jejich prstů jsem si zapamatoval navždy.

„Je s máslem?“ zeptala se dřív, než její bílé zuby ukously půl krajíce.

„Ne, se škvarkama,“ svůj chraplavý hlas nepoznávám.

„Moc dobrý. Kdo je škvařil?“

„Asi hospodyně,“ krčím rameny, „dáváme do toho cibuli a pepř.“

Povytáhne obočí, jako by to něco znamenalo. Nevím co. Chtěl jsem se zeptat, ale nevypravil jsem ze sebe ani hlásku. Běží zase ke koním, ti si ji hned zamilovali.

„Jak se jmenují?“ rovná jim hřívu. Strkají ji hlavy tam, kam bych chtěl i já, ona hbitě uhýbá. Jedno sousto sobě, jedno jim - to musím zarazit!

„Mám pro ně krmení,“ sahám do vozu pro pytle s obrokem. Věším ho klisně na hlavu.

„Můžu taky?“ bere si druhý pytlík a dává ho hřebci na krk, „takhle?“ zpívá.

„Aby měl volný nozdry,“ poopravím to. Poskakuje před ním, jako by tančila, dotýká se ho tak něžně! Chtěl bych být kuň, aby si se mnou taky hrála.

„Pro koho bělíš?“ ptám se zastřeným hlasem.

„A co je ti po tom?“ pohazuje hlavou jako ti koně.

„Pro koho? Máš rodinu?“ naléhám.

„Jasně že mám, každý máme tátu, mámu, já mám osm sourozenců, tak pro všechny,“ podrží mě pohledem, přečte, pak se zasměje.

„Aha.“ Oba víme, že odkryla karty a teď je řada na mně. Dochází mi, že je ještě mladší, než vypadá, že je volná. Oči jak lesní studánky mi dovolují zhluboka se napít.

„Jedu na jarmark, nechceš mi pomoci?“ soukám ze sebe.

„Ty to jako sám nezvládneš?“ usmívá se.

„Asi ne,“ váhám.

„No páni,“ kývá hlavou, jako by nikdy neslyšela hezčí vyznání lásky.

Skočila na kozlík tak jak byla, její vůně mi vrátila sílu, práskl jsem do koní, ti se předvedli v celé své parádě, ale ona dělala, že s takovými krasavci jezdí den co den. Celou cestu vyprávěla, jako by ji mluvení živilo, jako by mi stála po boku odjakživa a říkala nahlas to, co si já jen tiše myslím.

Když jsem obchodoval, cítil jsem její dech za zády. Tu něco vtipného prohodila, tu mě do nich dloubla, dařilo se mi jako nikdy dřív, připadal jsem si větší, rovnější, moudřejší,

dokonce i kupci se na mě dívali jinak – se závistí. Krásnější den než s ní po boku jsem dosud nezažil.

Když jsme se vraceli odpoledne domů, měl jsem pocit, že ji u jejich vysadit nedokážu.

„Přijedu zítra,“ povídám a snažím se dívat jinam, protože se mi lesknou oči a ona by si mohla myslet, že třeba brečím či co.

„Co bys jezdil, máš to daleko,“ seskočila do měkký trávy a já měl pocit, že mně urvali kus těla.

„To jo, a musíme set,“ vrátil jsem se v myšlenkách tam k nám do hor. Svůj zastřený hlas nesnáším, odkašlal jsem si a zvučně zvolal: „Tak až v neděli!“

„Jo, to by šlo,“ zajela domů jako ještěrka pod kámen. Já si nevšiml, že je to dům z vepřovic a malý jak dlaň, já viděl jenom ji.

Do hor se koňové vlekli jak po výprasku. Hlava mi hučela tisíci nápady, svaly se napínaly, jako by chtěly zbudovat nový světadíl, srdce bušilo, jako by dřív spalo a teprve teď se probudilo k životu, zkrátka nic nebylo jak ráno.

„Co tě zdrželo?“ přivítal mě táta mezi vraty.

„Já se zdržel?“ divím se a překotně ukazuju, co jsem ve městě nakoupil.

Táta nevyzvídal, viděl na mně, co se mi stalo. Nejprve se šibalsky usmíval, pak se staral o zboží, protože správní chlapi o svých citech nemluví.

Všechno nebo nic

„Takovou holotu mi do baráku nevod!“ řve táta, „je jich jak much! Dvořákovi maj jednu kapsu prázdnou, druhou vysypanou, všechno tu vyjedí!“ Kdo mu to řekl, nevím, ale na trhu bylo spoustu lidí, museli nás vidět. Táta do větru nemluví. Někdy nemluví vůbec, ale když něco řekne, je to jak zákon.

„Tohle je moje věc,“ odsekl jsem.

„A v neděli do města nechod, co bys tam dělal?“ Než tátovi lhát, to raději neříct nic. Týden uběhl jak voda, sotva jsem se stačil okoupat a oblíct do svátečního, už jsem uháněl do města jako voda při jarním tání. Táta stál za oknem jako mračící se výčitka svědomí. Vzdaloval se mi.

Byla mnohem krásnější než minule, pokud to vůbec ještě šlo. Chovala se jinak, vážněji. Ten den jsme se poprvé políbili. Měla rty jemné jako ... Nevím co! Nic tak jemného jsem nikdy nelíbal! Voněla jako mlíko a když se ke mně

přivinula, věděl jsem, že bez ní víc nedokážu žít.

„Miluju tě,“ pošeptal jsem jí.

„Já miluju tebe,“ vydechla a snad poprvé se nesmála.

„Moc tě miluju.“

„Já tě miluju víc,“ nechtěla mě pustit.

„Já tě víc,“ snažím se být vážný.

„Ne, já tě miluju ještě víc!“ dlobne do mne. A pak jsme mluvili současně a nakonec se tomu dlouho smáli. Ze všeho dokázala udělat srandu. Když potkáte takovou dívku, když ji políbíte, když jí řeknete tak velká slova, zbývá už jen jedno na světě, co udělat rozhodně musíte – oženit se s ní.

Snad jsem si ani víc přát nemohl, snad bych tomu štěstí ani sám neuvěřil, kdyby mi táta nepřipomenul, že za všechno na světě se musí řádně zaplatit.

„Buď ona nebo grunt!“ buší pěstí do stolu.

„Tati, ty to nechápeš!“ upřel jsem na něj vyčítavé oči. Krev se mu vehnala do hlavy, jako by ho polili horkou vodou.

„Ta není pro tebe!“ ječí a prohledává si kapsy, „na, tady máš,“ hodil na stůl svazek bankovek, „jdi do města a najdi si nějakou pěknou

kurvičku, když už to musíš mít. Na tuhle zapomeň!“

„Budeme se brát,“ snažil jsem se nenaštvat se na vlastního tátu.

„Ty si myslíš, že když jsi nejstarší, tak to tu musíš zdědit? Tak to se hošánku pěkně mýlíš!“ koulel očima jako by mě chtěl praštit.

„Už byly ohlášky,“ přiznávám.

„Tak je zase zruš, mé požehnání nikdy nedostaneš! S nuzotou nikdy!“

Úder pěsti do stolu přetrhl rodinná pouta, která nás roky držela pohromadě. Ani párem volů by svá slova nedokázal dostat zpět do huby, ale on ani nechtěl. Pochopil jsem, že je přesně takový, jak jsem se odjakživa obával – je mi cizí.

On to možná ještě nevěděl, snad jsem to nevěděl ani já, ale když jsem jel další týden do města, zašel jsem nejprve do banky.

„Jen jsem se přišel přeptat,“ zamířil jsem přímo k direktorovi, protože Klvaňovi nikdy s obyčejnýma ouřadama nejednali. Tenkrát poprvé na mě direktor neměl čas, předal mě muži v brejličkách a ten mi vysvětlil, že Legionářská banka půjčuje mladým na dům, pole i nějaké to náradí.

„Program podpory mladých rodin je pro lidi jako jste vy,“ povídá a já se mu zadíval do očí

přes ty zvětšovací skla a pochopil, že i když je to jen kancelářská krysa, mi nelže.

V normálním světě se pořádný pozemek koupit nedá, kdo by ho prodal? Ale tenkrát bylo po válce, rozpadla se monarchie, cizácká šlechta přišla o své tituly, z markýzů a knížat se stali obyčejní občané a ti, co to nedokázali překousnout, se odstěhovali do Rakous. Možná to tak bylo pro všechny lepší, paláce jsou z dálky vidět, stačí na ně ukázat, dát lidem do ruk vidle a de se. Co by dali mocní za to, aby se stali neviditelní!

Naše republika byla ostrov svobody, armáda legionářů nám vydobyla respekt, ale do čela státu se nedostali chlapi z fronty, politiku ovládli šprti z ciziny.

„A to je chyba,“ bručel táta, „staví státy hlavou, ne srdcem. Jen naši legionáři ví, že za národ se musí umírat, ani sebelíp napsaný papír ho stvořit nedokáže!“ Líp bych to neřekl, protože tátovi to myslelo, táta byl ten nejchytřejší, táta... Ale co.

Po tři sta letech poněmčování jsme konečně mluvili tak, jak nám zobák narostl.

Bůh, práce a demokracie, říkalo se. No a kde se pracuje, tam se taky jí a sedlákům je hej, to dá přece rozum!

Koupil jsem si na úvěr sedmnáct a půl měřic té nejúrodnější půdy, co si jen umíte představit. Fakt. Nikdo mi v tom nezabránil.

Hranice se mění, režimy padají, ale kdo má pole, ten byl, je a bude navždy pán, za to dám ruku do ohně!

Svůj vlastní pán

Od svého táty jsem dostal jediné tak nemocný ledviny, nic víc. Ty ledviny byly rodinná kletba. Ženských se to netýkalo, ale chlapů všech. To vám nic není, jste silný jako bejk, ale když vám táhne na padesátku, najednou nic nezvednete, břicho vám naroste a pak to s váma jednou sekne o zem a máte pokoj. Doktoři to o nás věděli a ani to neléčili, nemělo to smysl.

S mým tátou to seklo pár let po mém odchodu, kdyby třeba..., ale ne, byl to osud.

V životě jsem nemusel poslouchat nikoho, jenom tátu. Máma se nepočítá, umřela, ještě když jsem byl malý, ale táta mi neprominul ani špatně uvázaný věchet slámy.

„Škoda každý rány, která padne vedle,“ cepoval mě. A vyplatilo se to. Byl jsem nejlepší. Já měl hospodárku v krvi, to za mnou chodili sousedi na radu, ne za ním. Vážím si táty, ale nejsem jeho prdelka. Když jsem se loučil, povídám:

„Dřel jsem vám tu táto zadarmo, tak si aspoň tu starou herku a vůz vezmu, stejně máte nový.“ Ani mi nepotřásl rukou, jen se na podpatku otočil a zmizel.

Celý grunt připadl prostřednímu bráchovi. Jak si s ním poradil, nevím, ale znáte to, nejlínější sedlák má největší brambory.

Náš benjamínek za mnou byl mnohokrát, fotil náves, lidi kolem, až mu došlo, že starý svět je pro něj malý a vydal se do zámoří vydobýt si peníze a slávu.

Vidím ho, jak odchází na vlak s foťákem na rameni, stojanem pod paží a dřevěným kufrem v ruce. Pak jsme se už nikdy nesetkali. Ale dařilo se mu. Stal se slavným. Posílal nám časopisy, kde byly otištěny jeho fotky, a noviny, kde se o něm psalo. Našinec se ve světě zkrátka neztratí.

Nejspíš se každá rodina, ve který chybí žena, musí dřív či pozděj rozpadnout. Nám chyběla máma. Kdyby neumřela, možná by se táta choval jinak, možná bych nemusel odejít z domu, možná by brácha nemusel do zámoří. Žena je smysl života, je kotva i cíl. My chlapi kveteme jen v přítomnosti žen, jsou naše moudrost, naše odvaha, náš odpočinek, jinak

jsme jako ty hory, velcí, zlí a celý život příšerně osamocení - jako můj táta.

S prostředním bráchou jsem se viděl už jen párkrát, ale tátu jsem neviděl nikdy. Oba jsme věděli, že mi hrozně ublížil, ale ani jeden z nás by to nahlas nepřiznal. Já svého rozhodnutí nikdy nelitoval, prostě vím, že jsem nic jiného udělat nemohl, bylo to zkrátka daný.

Na přemýšlení tenkrát nebyl čas, naši lidi stavěli továrny, zakládali spolky, kdo mohl, makal na dvě směny. Já taky.

Jak životodárné žíly zásobovaly železnice našim zbožím celý svět, Morava byla průmyslová velmoc, měli jsme veliké plány, chtěli jsme propojit tři moře plavebním kanálem, zbudovat nové cesty.

„Ze Zlína do Brna, pak jedna větev na Vídeň, druhá na České Budějovice, Praha se musí minout, je to černá díra, ne dopravní uzel,“ plánovali inženýři páteř mezistátních rychlocest.auta z Kopřivnice byla technický klenot, brněnská Zbrojovka otevírala po Evropě jednu fabriku za druhou, ale prostějovští krejčí byli ještě rychlejší, už měli ve světě přes sto továren a jejich uniformy nosili vojáci od Ruska až po Rakousko, no a pak všechny trumfly boty

ze Zlína, ty se prodávaly nejlíp, zaplavili jsme jimi tři kontinenty.

Čecháčci na Moraváky neměli, jenom Plzeň, to byla zasloužená chlouba republiky. Dokonce i náš kapitál se osamostatnil, ale kde se vzaly ty tuny měnového zlata, to dodnes nikdo neví. Snad jen legionáři, ale ti umí mlčet.

A vedle toho pracovního ryku si život i smrt pluly svou vlastní cestou - tou, co nikdo postavit neumí.

Když máte kolem sebe lidi, co vás mají rádi, co si vás váží a jsou na vás třeba i závislí, stanete se silnější, moudřejší, zodpovědnější. Svět venku může stát klidně za bačkoru, ale ten uvnitř naší rodiny je lepší, než by byl na tátově gruntu. Jistě bych tam nemusel tolik pracovat, určitě bych měl majetku stokrát víc, ale nikdy bych kolem sebe neměl tolik přátel a tu nejlepší ženu na světě. Vedle ní jsem i já lepší, naše děti jsou nejlepší, vedle ní je život jedno velký potěšení.

Táta mi nebyl na svatbě, já mu nebyl na pohřbu. Oko za oko, říká se. I když pohřby se dělají kvůli živým, ne kvůli nebožtíkům, to už říkal táta.

Ať byl táta jaký chtěl, prožil jsem s ním kus života a docela jsme si rozuměli. Snad až na pár věcí, ale na špatný se rychle zapomíná.

Ten den jsem si oblékl lněnou košili, co mi žena ušila, ale nešel jsem do smutečního průvodu, šel jsem kácet stromy, co nám rostly za polem na mezi.

„Práce je svátost,“ říkával táta.

Bušil jsem do těch kmínků, že padaly k zemi jak stébla obilí. S každým tím úderem sekery mi vyhrkla slza, smísila se s potem, co mi teklo z čela. Já vím, že chlapi nebrečí, však bych to ani nikomu nepřiznal, i kdyby mě třeba i viděl.

„Chápeš tati, proč tady dřú?“ Vánek souhlasně pročísl koruny stromů. To mi táta říká, že je na mě hrdý. Ví to, cítím ho.

Můj táta byl správnej chlap, můj táta mě naučil všecko, co znám, a já mu za to nikdy ani nepoděkoval.

Do prdele práce!

2. Mámina máma

Žena je ozdoba, je opora, pohlazení, osten, co nikdy nevytáhneš, unese víc než chlap, ale když ji sáhnou na duši, glcne jako špatně ušlehaný sníh a už ji nikdo nevzkřísí.

Zázrak

Můj muž byl chlap jak hora, byl rovný jak topol, krásný jak anděl, něžný jak kočičí pacička a mohl na mně oči nechat. On byl ten jediný, kterému jsem dala svůj věneček a nikdy jsem toho litovat nemusela.

Svatbu jsme měli maličkou, přesto to byl nejkrásnější den v mém životě. Měla jsem hanácký kroj po mámě s nažehlenýma mašlema navíc a když jsem procházela kostelní uličkou, i bohaté selky oněměly závistí. Hostina se konala na našem novém pozemku v Holici, navařila máma, pomohly jí sestry, za nic jsme se nemuseli stydět.

První noc jsem měla trochu obavy, ale strašně jsem si přála mít děti, protože co jiného by si mohla ženská přát?

Voněl mužstvím, vyzářovala z něj energie jako ze slunce, byl splněním mých tajných přání.

Jak ten se nesl, když jsme spolu chodívali do kostela! On šel nejprve k holiči, tam se sešli všichni chlapi z vesnice, ale na něj neměli.

„Postraší mi tam fousy tak, že se nemusím tři dny holit,“ pochvaloval si teplé zábaly a ostrou břitvu. Já se ho snažila taky jednou oholit, ale byla jsem z toho tak vzrušená, že jsem ho pořezala.

„Ženským do ruk tak ostrý věci nepatří,“ bral mi břitvu.

„Ale patří,“ nechtěla jsem mu ji dát.

„Dávej pozor,“ dával ho za mě.

„Stejně za to můžeš ty, pohnul ses,“ snažila jsem se.

„Nejsem z kamene.“

„Ale jsi,“ mluvili jsme jeden přes druhého, dokonce i ve chvíli, kdy jsem mu krvácející místo potírala kamencem. My vždycky mluvili současně. Vzpomínám si, že jedou jsme cosi vyprávěli návštěvě, já řekla půl věty, on ji doplnil, pak zase naopak, koukali na nás jako na varietní číslo. Jenže my tak mluvili normálně, jeden za druhého jsme hledali slova. My nahlas i mysleli, protože co nenapadlo mě, to dořekl on, a když on něco začal, já věděla, jak to zaonačit, aby to i dokončil. A taky jsme si vytvořili rituály, že třeba místo pozdravu jsme

si dávali pusu a když se oblíkal, tak já ho oprašovala a když jsem nesla na stůl jídlo, opřela jsem si o jeho ramena ruku, prostě jsem se neminuli, abychom se jeden druhého nedotkli.

„Vy jste se tak dlouho hledali, až jste se našli,“ povídala jednou má sestra Milča. Ona z nás byla nejstarší a nejvzdělanější, tak na tom asi něco pravdy je.

Můj muž postavil dům, vysázal zahradu.

„Od každého stromu chci mít dva,“ poroučela jsem si, „jabka májovky i zimní, třešně srdcovky i běličky, víš aby bylo na stole od jara až do zimy něco čerstvého.“ O zahradu jsem se starala hlavně já.

Náš dům byl druhý největší v ulici, stál hned vedle profesorovic domu, ten byl o metr vyšší než náš, ale to jsme jim nechali naschvál, protože oni nám půjčili své stavební plány a tím hodně pomohli. Naše ulice byla tenkrát mladý kolektiv, byli jsme hrdí, že v něm máme profesora, že rosteme a že celá naše dědina je rok od roku větší. Na cestě mezi dědinou a městem se zbudovaly továrny, jedna na jutu, druhá na čokoládu, taky tu byl cukrovar a pivovar, zkrátka lidi měli práci i peníze.

Náš dům byl na sousedy nalepený, úplně stejný, jen zrcadlově obrácený. Kde měli oni první patro, tam my měli první půdu a kde měli oni půdu, tam my měli druhou půdu, ale stáje oni neměli žádné, zato my jo a nad nima další půdu.

„Tolik toho na těch tvých pitomých sedmnácti a půl měřících ani nesklidiš,“ vysmíval se brácha nadbytečným půdám.

„Z první půdy se dá udělat byt jako mají profesorovic,“ vysvětloval muž, „tam se nastěhují jednou mladí, dole to bude místo vejměnku.“ On prostě viděl dál, než většina ostatních.

Ten můj chodil ráno do fabriky a odpoledne na pole, já dojila krávy a starala se o zahradu a děti. Měli jsme tu nejkrásnější zahradu, jaká jen může být, navazovala přímo na dvůr, táhla se dozadu a za ní pak byly naše pole. Správná ženská sebere každý plod, co dozraje, každý lístek pampelišky, každou travičku, protože čím víc toho zachráním, tím líp se budou mít ti mí. Moji sourozenci nám pomáhali o žních, za to měli stejně jídla jako my.

Když se pole zelenala a bylo pěkné počasí, nechával nás ten můj v neděli před kostelem a zamířil sám mezi klasy.

„Pole jsou můj chrám,“ naparoval se jako páv. Jednou jsem ho tam zahlídla. Stál s kloboukem na prsou, hlavu zvrácenou k nebi a usmíval se. Setkávali jsme se na zápraží, já šla ze mše, on v lakýrkách přes zahradu domů.

„Já ty velebníčky nemusím, v hubě bůh není, je v očích. Když se do nich zpříma zadívám, buď ho tam člověk má, nebo ne. A nemusí ani mluvit.“

„Však já to tam nahoře vymodlím za nás za oba,“ mrkla jsem na něj.

Když kopal sklepy, šel stále hloub a čekal, až prokope černozem. Nemohl uvěřit, že má dům na půdě, která nemá konce.

„Tam u nás byl kámen na šířku rýče, tady je půda jak malvaz.“ Na hlušinu se dostal až při hloubení studny, ale ta byla tak hluboká, že když do ní syn hodil kámen, musel si počkat až do první třídy, než ho naučili počítat, za jak dlouho šplouchne do vody.

Naše republika byla tou nejvyspělejší zemí na světě. Kam se na nás hrabali Američané!

„Masaryk se vrátil domů, protože šel za lepším,“ rozhazoval ten můj rukama, když jsme seděli večer s přáteli u stolu. Scházeli jsme se den co den, někdy k nám po černé hodince přišli sestry s rodinou nebo bráchové, jindy

zaskočili sousedi, někdy jsme šli my k nim. Tomu se narodil kluk, ten se bláznivě zamiloval a tropil hlouposti, ten dostal dobrou práci, tomu onemocněla prasata a jedno zdechlo, ten měl zprávy z fabriky, ten zase přijel z města, pořád se něco dělo a my si o tom vyprávěli, jako by na nás závisel osud světa. Urvat chvíli, kdy bychom byli v domě sami, snad ani nešlo.

„Teď, teď tady nikdo není,“ vrhal se na mě.

„Ale neblázni, děti jsou na dvoře.“

„Tak zamknu dveře.“

„Počkej na noc, znáš je, vlezou sem oknem.“

„Máme nejlepší zbrojní průmysl v Evropě,“ mudrovali jeho kamarádi z fabriky, když byli u nás na skok po setmění, „snad jen němčouři umí to co my, ale tanky a letadla nemají, my jich zato máme spousty.“

„Za mořem jsou auta strašlivě levný, dělník ve fabrice si naň vydělá za čtvrt roku,“ povídá ten můj, protože zrovna dostal dopis od bráchy a ten mu o tom svým psal.

„Ty jejich křápy pro dělníky s našima kopřivnickýma krasavcema neporovnávej, to je jako bys krávu srovnával s plnokrevníkem.“

„A pro koho je fáro drahý jako dům? Jen pro honoraci!“

„Oni tam nemají ani řemeslníky, každý se naučí jen jednu věc a pak ju opakuje tak dlouho, až z toho zblbne. No jak to může vypadat? To se s našema řemeslnickýma cechama srovnat nedá!“

„Ale ušetří.“

„Jen práci ošulí.“

„Copak my budeme jezdit na koních a amerikáni těma svýma primitivníma autama?“

„Kůň se uživí sám, a když to s ním umíš, dá vydělat i tobě. Já bych auto nechtěl, to bych pak místo rodiny makal jen na to auto.“

Nalila jsem jim piva ze džbánku, bylo z místního pivovaru. Sklenice cinkly, na chvíli zavládlo spokojené ticho přerušované jen spokojeným mlaskáním.

„Není nad české červeňák,“ pochválili chmel jako znalci, ale já vím, že vlastní chutná dvojnásob.

Dařilo se nám a ten úspěch byl jak parfém, co visí ve vzduchu a zdvihá všem náladu.

„Amerikáne ani armáde nemajó, ti jejich četníce se do válke nikde nezapojijó!“ zahlaholil ten nejpodsaditější.

„Ale zapojili, jenže vyhořeli jako papírovej čert. Musejí se toho od nás ještě hodně naučit,“ povídá ten můj.

„Amerikáne só stofke let za vopiceme. Copak se slyšél, že be cöse vymysléle? Všechno majó z Evrope, i ludé nám kradó.“

„Ale nekradou, to my vlastní rod neuzívíme.“

„Šak bať. Celé svět rajtuje na našech motorkách, naše bote nosé i v Africe,“ kulí oči, „no né?“ Smějeme se a ten můj zvedá ruce, že se jako vzdává, debatu prohrál, ale vlastně ji vyhrál, nadýmal se pýchou na svou vlast.

Chlapi jsou hračičky, jsou zkrátka hrdí na úplně jiné věci, než my ženské. Ale abych jim nekřivdila, když se stavělo, pomáhali všichni. Uvařit pro ně bylo jak vařit pro regiment. Naštěstí jsem to nedělala sama, pomáhaly mi sestry, hlavně Julča a Maša. Fanyinka taky uměla vařit, ale spíš dělala likéry, navoněla je nějakou tou trestí, co získala ze Zory, kde tenkrát pracovala. V Zoře se dělala čokoláda, spoustu jí šlo na vývoz, no a k ní přidávali kaučukové panenky na dekoraci, říkalo se jim Hanačky. Až o dost později se staly pro naši malou tou nejlepší hračkou. Ale nic nevydržely. Ten můj měl rád všechny mé sourozence, jen bráchu Vincka nesnášel.

„Jestli mi sem vleze ještě jednou s tím svým psím sádlem, tak ho přerazím!“

„Pší sádlo je dobré na klouby, je to lék!“

„Žere psy a taky je krade!“

„Jen ty zatoulané,“ lhala jsem statečně.

„Sám smrdí jak spálený pes! Proč nemaká jako pořádný chlap? Je snad baba?“

Nechávala jsem bráchovi za oknem jídlo a když byla zima, tak mu ukázala, jak se dostat na půdu, aby nikdo nevěděl, ale ten můj věděl.

„Zase nám na půdě štrachá v seně nějaká veliká myš,“ mračil se.

„Však ji chytne kocour,“ usmívala jsem se a on se taky začal usmívat a pak mi dal pusu a já dala jemu pusu, protože když se mají lidi rádi, stane se i ze lži jedna velikánská sranda.

Když se nám narodil syn, dostalo i to naše milování posvátný smysl. Muž sice říkal, že mu je jedno, jestli to bude holka nebo kluk, hlavně když se nic nestane mně, ale ten jeho obličej, když jsem mu dala syna do náručí, bych vám přála vidět.

„Ježiši ten je malý,“ snažil se ho houpat.

„Má tři kila padesát, já rodím jen silné děti.“

„Kdyby to nebyl hřích, tak bych řek, že jsi zkrásněla,“ blebтал, „máš rty jako maliny a ...“ zarazil se.

„Však počkej pár týdnů, pak ti to všechno vynahradím,“ vidím, kam jeho oči míří.

„Vem si ho, ještě mu ublížím,“ je v rozpacích jako malý kluk. A pak se otočil, abych neviděla ty jeho lesknoucí se oči.

Stvořit život není zázrak, ale vyplat ho, nestolit v rodině tu úžasnou atmosféru pohody a čínorodosti, to už zázrak je. A my dva dohromady jsme zázraky dělat dokázali. Den za dnem, rok za rokem.

Změnil se. Zvážněl, víc se snažil, víc pracoval, opatrně se miloval. Já se taky změnila, dávala jsem na něj větší pozor.

Já věděla moc dobře, jak to udělat, abych neměla jedno dítě za druhým jako má máma. Prostě si to musíte naplánovat a pak toho svýho v náručí vášně utopit. Dcerku jsem mu porodila až za deset let, miloval mě za to ještě víc, pokud to vůbec šlo.

To jsme už měli postaveno, spláceli jsme dluhy, život by běžel dál jako švýcarské hodinky, ale pak se stalo to, co se stát muselo.

„Germáni nás nikdy nenechají,“ prorokovala moje máma a můj táta a vlastně všichni, koho jsem znala, „je to národ vojáků, budou se bít, dokud budou žít.“

Nás nikdo neporazí

Když vyhlásili mobilizaci, byla ulice plná lidí. Chlapi se smáli, ženský brečely.

„Porazili jsme Rakousko – Uhersko, porazíme i je!“

„My jsme byli Rakousko – Uhersko, nás porazili!“ připomínali ti starší, ale mladým nic nevysvětlíte. Hudba hrála, chlapi maširovali, mnozí měli na zádech pušky z první světové a přesně věděli, co je čeká. Vyprávěli. Radili.

„Na kamaráda ve zbrani se můžeš spolehnout, to přátelství, které vás v boji utuží, to v normálním životě nikdy nepoznáš. Celé Rusko jsme promaširovali, těch bitev, co jsme vybojovali, půl světa jsme obepluli, nikdy jsme neprohráli a když, tak jsme se rychle vzpamatovali.“

Když se o pár týdnů později vraceli, bylo ticho a tma. Rozlezli se do domů jako zpráskaní psi. Brzy nato naše pohraničí obsadili nadlidi, města se zaplnila utečenci, co náckové vyhnali z jejich domovů. Pár měsíců nato obsadili celou naši zem a vyděšení Pražáci jim za to připravili takovou oslavu, jakou naše hlavní město ještě nevidělo. Němčouři ano, v Rakousku je vítali stejně. Holt, svou historii nezapřeme.

Ve stejnou chvíli napadlo Maďarsko to naše Zakarpatsko, ale Rusíni se bili až do roztrhání těla. Oni jediní hájili čest státu, oni za nás krváceli, po tisících hynuli, a kdo z nich nerovný boj přežil, utekl a bojoval do posledního dechu dál. Žádný národ nezaplatil za válku víc než oni - hrdinové. Slovensko nás zradilo, ve stejnou chvíli si u Hitlera vyjednalo samostatnost, po zbytek války si žilo nad poměry a bojovalo s Němci po boku, no hrůza! Horší ostudu a potupnější rozpad té naší skvělé republiky si snad nikdo ani neuměl představit.

Mnozí se z toho ponížení už nikdy víc nevzpamatovali. Ale ten můj se nedal.

„Bude to hodně těžký,“ řekl a šel kopat sklep.

Sklepy měl náš dům velikánské, ale on vykopal ještě jeden - tajný. Neměl okna ani dveře, lezlo se do něj pod schodištěm na půdu, to se zvedlo, místo stěny se odsunuly desky a tam byly schody dolů.

„Kdo by hledal sklep pod půdou?“ chytračil.

„A proč by ho měl někdo hledat?“ divím se.

„Sklepy nám už mnohokrát zachránily život, kdo se ukryje, vyhraje,“ a pak mi vyprávěl, jak za první světové byl pánem ten, co měl co jíst.

Můj chlap byl nejmoudřejší ze všech chlapů pod sluncem.

Byl to náš nejmenší sklep, ale vydělal na splátky domu. Celou válku se v něm zabíjela prasata. To se v sobotu v noci zatemnila okna, muž stáhl u hnojiště králíka a v chlívků klepl pašíka, my jich tou dobou chovali aspoň deset, ale měli jsme je schovaný za uhlím, tam by je nikdo nehledal. Do rozednění nesmělo zůstat v baráku nic, na to jsem dohlídla. Chlap to nosil přes zahradu k dalším, za tajnou porážku byl tehdy trest smrti. Ani děti o porážce nevěděly, ani škvarek nedostaly, jen suché chléb.

„Když nepadneme za republiku, padneme za prase!“ chechtal se ten můj, ale mi to až tak vtipný nepřipadalo. Ve městě se maso vyvažovalo zlatem, spousta lidí by bez něj ani nepřežila. Nechci nikoho jmenovat, nechci nás plácet po zádech, protože samochvála smrdí, ale tolika přátel jsme nikdy dřív neměli. No není se čemu divit, když jsme za ně nosili kůži na trh.

„Nadlidi do chlívků nevezou, pokud nás neprásknou naši, přežijeme.“

„Když nebudou nic vědět, neprásknou.“

Daň za zbabělost

Po válce bylo vše skvělé, doplatili jsme hypotéku, poprvé byli bez dluhů, obě naše děti rostly jako z vody, kluk se shlídl v armádě a vši

té technice, kterou s sebou přinesla, holka byla jak vichřice.

„Chtěl jsi syna do hospodárky, ale mnohem víc si ji hledí dcera,“ povídám tomu svému. On by si toho ani nevšiml. Byla jak šídlo, chvíli tam, chvíli tady, nepostála, neposeděla, ale učila se skvěle. Snad až na tu angličtinu, ta jí vůbec nešla.

„Pošlu ju za bráchó, v Americe se naučí mluvit jedna dvě,“ sliboval ten můj.

„Už mluvíš jak rodilé Hanák,“ směju se.

„Já? Nikdy!“ protestuje jen tak naoko.

S naší dcerkou a její cestou do Ameriky to nevyšlo. Nešlo to. Teď už ne. Nová republika platila daň za zbabělost, byla menší po všech stránkách, obětovala Zakarpatsko, naše nejstatečnější muže, ztratila svého ducha i víru, byla té první na hony vzdálená.

„Naučí se anglicky, co by nenaučila“ ujala se výuky paní učitelka, „je to jako němčina, jenom si holka musí představit, že má v hubě horký brambor.“ To byla poučka spíš pro ni samotnou, protože německy učila celý život, anglicky nikdy. Tak si ty figle půjčila z kina.

My měli na vesnici kino jako první, ale za války jsem do něj nechodila. Nikdo ze známých do něj nechodil, při týdeníku se tenkrát hajlovalo.

„Nemůžeme s nácký bojovat a potom se s nima společně smát,“ bručel můj muž.

„Šaplina už stejně nedávají,“ posteskla jsem si tenkrát.

„Ježíši, vzpomínáš, jak si v Diktátorovi hraje s glóblem?“ A tak jsme vzpomínali a smáli se i bez těch jejich filmů.

Na naše slavné herečky jsem nešla už ani po válce, ty coury se milovaly s náckama, pošlapaly čest našeho národa, to se odpustit nedá. Však taky byly odsouzeny za kolaboraci a zavřeny, ale vrátily se jako špatné svědomí a zase jich bylo v kinech plno. Jenom už nenosily plesové šaty, ale dělnické šátky, a děj se neodehrával na zámcích, ale na schůzích.

„Tak jak spaly dřív s náckama, milují se teď s komunistama.“

„Jde jim jen o kariéru,“ bručel ten můj, „za dobrý bydlo prodaj duši: Jednou fašistům, podruhý komunistům, pak třeba i ďáblovi. Morální zrůdy to jsou.“

„A totéž dělají z celého národa.“

Jenže slušní lidi se zblbnout nedali, nám zůstalo srdce furt na stejném místě.

V dědině jsme se těšili vážnosti jako nikdo a ve fabrice se ten můj stal předákem. Prý ho chtěli i do politiky, ale on povídá:

„Politika je, byla a vždycky bude svinstvo, tam mě nedostanete ani párem volů!“

Bůh byl na naší straně, o tom jsme nikdy nepochybovali. Jen ten můj předem věděl, kdy bude pršet, kdy se už musí sklízet a kdy ještě počkat.

„Je to tu stejný jako u nás na horách, jenom o hodně lepší,“ chechtal se obvykle.

Drobné radosti

Život se nedá chytit, nedá se snad ani popsat, skládá se z protahování po ránu, kdy slunce svítí do oken přes vaši noční košili a chlap na vás kouká, jako by vás nejraději sněd, ale nemůže, protože musí do práce, a vy taky nemůžete, protože děcka spí v postýlkách a o některých věcech si musíte nechat prostě jen zdát.

Život je rodina, je to tradice, kterou sami měníte, jsou to všichni ti lidi kolem, kteří se na vás usmívají, protože máte štěstí a když to vidí, hned se i jim zlepši nálada.

Život je vůně snídaně, praskot hořících třísek v kamnech, plácání bosých nohou na podlaze, levandulová vůně spodničky, co si oblékáte, jeho neoholená tvář, kterou když vidíte, nedovedete si představit, jak vypadá bez strniště

stejně, jako když je zima a vy si ani za boha živýho nevzpomenete, jak vypadá zahrada s listy na stromech.

Život jsou jeho paže, co vás při polibku přitisknou a když stelete postel, vzpomínáte, jak umí laskat, a těšíte se, že večer se jeho šepot a doteky zase vrátí, protože bez nich už nikdy nechcete žít.

Život je plynoucí řeka, nemusíte se s ní rvát, stačí si užívat hojnosti ryb, krásy břehů a radosti z toho, že vás nese tím správným směrem.

Vzpomínám si, když jsem mu poprvé udělala bramborový placky. My je doma pekli nasucho na plotně, žádné máslo ani sádlo, na to jsme neměli, ale když se ještě zatepla pomazaly povidlama s trochou slivovice, tak se každý oblizoval až za ušima.

„Takovou dobrotu jsem ještě nejedl,“ zapíjel to cikorkou, „a to mi budeš pořád takhle podstrojovat?“

„Za chvíli ti dám žvýkat suchý kůrky,“ straším ho.

Na oběd jsem uvařila zelňačku a šlěšky s makem, ty jsou ze stejného těsta jako ty placky.

„S takovou se nedokulím ani na pole,“ hladil si napěchovaný břich.

„Ještě že ho máme tak blízko.“ Když umí chlap ženskou ocenit, hned se všechno daří líp. Správný chlap sice dělá, že ani neví, co nosí za šaty, že mu nezáleží na jídle a pořádek doma přehlíží, protože to je ženská práce a on na svou ženu zcela spoléhá, ale musí dát znát, že je na vás hrdý. Nemusí mluvit, řečičky jsou jedna věc, činy druhá, ale když vidíte, že vypadá dobře v šatech, co mu ušijete, že je sebejistej a má dobrou náladu, je to víc, než nějaký glejty a vyznamenání. Chlap je vizitka své ženy, je to její výkladní skříň stejně jako pořádek v domě, udržovaná zahrada a slušné děti, ale to vy určitě víte.

Jednou k večeru jsem za ním přišla na pole pomoci mu se slámou a přinesla mu svařený mlíko s medem přímo ze sklepa. Tak se napil a pak..., ale ne, to vám rozhodně neprozradím.

Už vám neřeknu nic, mluvit nemá smysl, když u toho ten můj není. On je můj pán, já jeho paní, jsme celý boží svět.

Není to rouhání, že ne pane faráři?

Největší omyl

Náš dům byl ten nejchytřejší z celé dědiny, tak třeba voda ze střeš se sváděla rýnama do žumpy a z ní vedly trubky po zahradě, co byla o

kousek níž. Stačilo zvednout šoupadlo a bylo zalito i pohnojeno. Nebo všechny ty kladky, nájezdy a vyvýšeniny, kterými se dopravovalo seno i obilí na půdy! Na co jiní potřebovali lidi, to zvládl ten můj sám a ještě rychleji. Třeba kotel na teplou vodu byl udělán tak, že se v něm dalo i zavařovat a to ovoce se nosilo hned vedle do sklepa, kde na něj byly regály, to abych se nenadřela a měla vše přehledně uspořádané. Víte, ony kompoty jsou základ, ale musíte je hlídat, jinak se zkazí.

Bůh rozdělil lidi na ty bohaté nahoře, co se celé dny jenom baví, a na nás chudé dole; když pracujeme, tak žijeme. Práce u nás doma byla větší radost, než oslavy na zámku. Fakt, nedovedu si představit jinou zábavu a na válení se na kanapi u nás doma nikdo nebyl. Náš dům byl náš ráj. Srandy jsme si užili kopec, dokonce když se komunisti snažili boží řád změnit a z těch nahoře udělat ty dole, my se jim smáli.

„Koho si vezmou na paškál příště?“ hádali jsme.

„Nikdo je nezvolí, my jsme přece demokracie, ne nějaký samoděržaví,“ přinesla jsem svou trošku do mlýna.

„Lidi nezapomněli, že nás Anglie s Francií obětovali a Němci s Maďary obsadili, to Rusáci

sice bojují, ale zase nás okradli o Zakarpatsko, takže spoléhat se můžeme jen sami na sebe, jinak z nás budou navždy otroci.“

No a pak se dostali rudí k moci. Místo fraků montérky, místo cylindrů čepice. Co se dělo vzápětí, bylo horší jak výprask.

„Že vzali bohatým majetky, to bych pochopil, ale že dají do čela naší fabriky toho největšího vola, z toho mi jde hlava kolem.“

„To máš jako ve družstvu,“ připomínám, „předseda je z města, nemá o zemědělství ani potuchu.“

„Však maj pole samý plevel, můžeš se v něm procházet, ale na obilí nešlápneš,“ ušklíbl se.

„A ti noví úředníci? Je jich stále víc! Nic neví, jen na lidi čumí a vysvětlují, proč nesmí to a ono. Spiknutí idiotů to je. Jen si vem, že když zabiješ prase, maso už prodat nesmíš, tak teda nevím, co s ním budeme dělat.“

„Přežerem se až prasknem,“ nafoukl se.

„Ty budeš první, ty jedna vyzáblino,“ plácla jsem ho po rameni.

„Ale co, přežili jsme fašisty, přežijeme i komunisty,“ mávl rukou.

„Slibuješ?“ vzala jsem ho za slovo. Místo odpovědi mě ovinul obrovitánskýma pažema, až se mi zatajil dech, a dal mi takovou pusou, že

jsem ji ucítila až u prstů na nohou. V pokoji nebyly děti, nemuseli jsme se po delší době hlídat a možná kvůli tomu hříšnému polibku na mě v těch svých předpovědích poprvé dokonale zapomněl.

3. Mámin brácha

Technika míří mílovými skoky kupředu, kde se dřív lidi dřeli, tam za ně dnes pracují stroje. No a když se kácí les, lítají třísky, to ví přece každý.

Na co se snažím zapomenout

„Nikdo mi nikdy neporoučel a poroučet nebude!“ hudral můj táta pokaždé, když se ho někdo snažil někam dostrkat. Na mámu se jen usmíval, ale když ho přemlouvali, aby dal svůj majetek do družstva, řval.

„Tak na to zapomeň! Těmahle rukama jsem to vydobyl, celý život dřu na dvě směny, ani pětník jsem nezdědil, a teď to mám někomu dát? Copak jsem na hlavu?!“

„Jdeš s námi, nebo proti nám?“ kladli mu soudruzi ruku na rameno.

„Jdu svou cestou,“ setřepal ji.

„Stejně máš prd, k čemu ti to polaření je?“ rozčilovali se, „jsi dělník nebo rolník? Rozhodni se, obojí být nemůžeš!“

„To jsou jen řečičky, já makám, proto mám. A co vy? Zatím jsem vás viděl jenom kecat! Copak si myslíte, že lidi jsou úplně blbí a budou

bafuňáře, jako jste vy, věčně žít?“ Pak se s ním už nebavili.

Táta dělil lidi na dobré a zlé. Říkal, že mezi bohatými jsou dobří a zlí, mezi chudými taky, mezi Rusy, Němci, i mezi těma rudýma se musí najít dobří, prostě každý je od narození dobrý či zlý a zbytek je osud. A tak tomu skutečně i je.

Z dědiny do dědiny táhly ruské trojky, nebyli to Rusáci, ale naši mladí zapálení soudci, kteří odhalili nedodržování dodávek potravin, nešťastníka odsoudili a na místě i za vlastizradu popravili. Kulaky zabili první.

„Jsi s námi, nebo proti nám?“ ptali se s dětským výrazem v očích, jako by čekali rozhršení před svatým přijímáním. Chybná odpověď byla rozsudkem smrti.

„Co to je kulak?“ ptal se táta, „já žiju na vesnici celý svůj život, znám sedláky, bezzemky, nádeníky, podomky i vyžírky, ale co to je kulak, to teda nevím. Možná v Rusku byli kulaci, ale u nás nikdy ne!“

„Tvůj bratr byl kulak,“ poučil ho muž v šedém pláští a záhadně se přitom usmíval, „máš štěstí soudruhu, že tě fotr vydědil, jinak by místo něho popravili tebe.“

Vzpomínám si, že ten večer seděl táta u stolu, máma mu nalívala polívku, on se smál a

současně plakal. Brečel proto, že mu zabili bráchu, smál se proto, že Bůh je veliký vtípálek a jeho spravedlnost strašlivě bolí.

„Zachránila jsi mi život,“ vzhlíží přes ty vodnaté oči k mámě.

„A ty jsi o tom snad někdy pochyboval?“ přitiskla si jeho hlavu na hrud’.

Vytratil jsem se opravovat motorku, tohle byla jen jejich chvíle, já nikoho z tátovy famílie neznal.

Z máminy rodiny znám všechny, všichni znají mě. Vlastně znám celou dědinu, my víme, kdo co a proč dělá, a taky víme, co udělá. Když s někým chodíte do školy, když vidáte jeho rodiče, ženu a děti, když s ním fandíte na fotbale, pijete v hospodě a blbnete na pouti, znáte ho mnohdy líp, než zná on sám sebe.

Družstvo rozoralo meze, naše pole zcelilo v žirný lán, místo něho nám přidělilo kus úhoru u trati, ale rvát se s tátou o krávy a majetek nechtěli, nikdo neměl tolik kamarádů jako on.

„Nemůžou mě zlomit,“ opakoval táta do omrzení, „kdo má pole, je svůj pán.“

Komunisté nebyli blbí, věděli, že stačí čekat, tátovi už táhlo na padesátku a doktor k nám docházel jako do houslí.

„Jsou i horší smrti,“ říkal táta a pracoval ještě víc - o moc víc. Ve dne ve fabrice za mizerný prachy, odpoledne a o svátcích na poli. Smáli se mu.

„Mé pole je můj chrám,“ nesl se jeho hlas ulicí, když se po setmění vracívával domů.

Jednoho dne se neprobudil. Poznal jsem to po ránu na mámě. Uvařila snídani, ploužila se z pokoje do pokoje, nemluvila, pak se s rukama v klíně posadila. Poprvé jsem ji viděl nic nedělat. Tak jsem utíkal za jejíma sestrama, ty se o ni postaraly.

Má ségra jen podojila stračeny jako každé ráno, pak šla do školy, já připravoval vše kolem pohřbu. S mámou nebyla řeč, večer ségra zase podojila, pak přišla celá vesnice. Podávali nám ruce, objímali, byli jsme ustrojeni jako do kostela.

Tátův pohřeb byl prý největší pohřeb naší dědiny, co kdo pamatuje. Později se u nás pohřby zakázaly, muselo se jezdit až do nového krematoria za městem, ale tehdy to ještě bylo jako dřív.

Řadili jsme se u kostela, vepředu mladý pan farář, za ním hudba, pak vraníci černí jak uhel, na hlavách vysoké chocholky, jaké se vidí jen v cirkuse, pak černý vůz zdobený zlatem, za

prosklenými okny rakev. Kdyby se v ní táta posadil, vzal opratě do rukou a zařval hijé, byla by to paráda!

Když spustilo tolik muzikantů, celá ulice se rozechvěla. Rytmus a smuteční melodie uvedly průvod do pohybu. Hlasité šoupání nohou v pauzách byl ještě silnější zážitek, jako by se každý stal součástí magického obřadu, jako bychom světu dokazovali, že duch národa žije, i když ho rudí znásilňují.

Tolik lidu se shromáždilo jen kvůli mému tátovi!

Máma nebrečela, muzika truchlila místo ní, ona šla strnule, jako by její duše odešla s tou tátovou.

Děcka z ulice, co nekráčely v průvodu, stály s kolama podél cesty, zakázal jsem ségře na ně mávat, tak na ně aspoň po očku pokukovala. Doprava byla uzavřena, kolona aut se táhla až na Hitlerovu panelku a z druhé strany na Vysočák. Na hřbitov se všichni nevešli.

„Prach jsi a v prach se obrátíš,“ udělal farář křížek. Pak mámě kondolovali. Na nikoho se ani nepodívala, jen tu ruku měla před sebou vystrčenou, bezvládnou.

Komunisti se vrhli na naši rodinu jako muchy na zdechlinu.

Ráno ségra krávy podojit nestačila, odvedli si je do družstva.

„My si je už podojíme sami,“ ujišťovali ji horlivě a zubatě se přitom smáli. Stračeny dováděly jak střelené, celý život stály ve stáji a najednou tohle?!

Mámu odtáhli do JZD taky, prý byla žena v domácnosti a to není důstojné postavení: „Máme emancipaci, už mužům neotročíme jako dřív, to nevíš soudružko?“ Nechápvavě na ně hleděla, s hlavou sklopenou ty rozjásané fušery následovala.

Stračeny nepřežily měsíc, zdechly na zánět vemene. Máma nedokázala plnit plán. Okopávala řepu, řezala zvadlé listy od spodu jak byla zvyklá a nosila je stračenám.

„Ale takhle se v socialismu nepracuje,“ smály se jí družstevnice, „kopneš sem, kopneš tam, pokud je řepa větší než plevel, je to dobrý.“

Ale ona je neposlouchala. Ani doma nikoho neslyšela. Tránila se, neuvařila, její sestry nám pomáhaly, ale ona mluvila jen samé nesmysly.

„Všechno jednou přebolí,“ konejšily ji.

„On mi lhal, on mi to slíbil!“ opakovala pořád dokola.

„Hele, dcerka ti něco chce,“ snažily se ji vrátit do reality.

Máma žila jen ve vzpomínkách, nás neviděla. Jeden večer se potají vytratila, ráno jsme ji našli viset na horní půdě pod vikýřem. Zvedl jsem ji, teta Mařa ji odřízla, pak jsme ji opatrně snesli dolů. Byla lehká jak panenka. To místo na půdě se stalo jednou provždy zakázané. I o mnoho let později jsme našim dětem tvrdili, že se tam propadá podlaha a nesmí tam. Víte, když jde o dobrou věc, tak se lhát může. I faráři jsme lhali. Tety měly strach, že jim sestru pohřbí za hřbitovní zdí, protože sebevražda je těžký hřích a je všemi křesťanskými konsilii zapovězená.

Jenže faráře neobelžete.

„Lhát se nemá,“ pokřičoval se a pak dodal, že máma byla nemocná, a jestli mu ji někdo zakáže pohřbít vedle jejího manžela, že už na ten hřbitov nikdy nevkročí, a pak se i dlouze rouhal.

Byl moc mladý a nezkušený. Nevím, jestli za to mohl ten tajný pohřeb nebo ho bůh vtipálek potrestal za rouhání, ale brzy si ho odvedli a do vesnice se už za mého života nevrátil. Nevím, kam šel, ale soudruzi to s ním určitě nemysleli špatně.

Komunisté k nám přinesli pokrok. Ty stroje, co přivezli do družstva, jsem nikdy dřív neviděl. Byly to pásáky, co se na poli nebořily a práce

odvedly za tři páry koní! Já do družstva nešel, to by se táta v hrobě obrátil, ale sílu těch strojů jsem obdivoval.

Sestra ještě nebyla plnoletá, dali ji do poručnictví mámina bráchy Franty. Všechno to bylo jen tak na chvíli a naoko, aby ouřadové dali pokoj.

Vlastně jsme jim byli tuze vděční, mohli ji na těch pár měsíců odvést do sirotčince. A taky za to, že nám nechali dům, i když jsme neměli na dědickou daň. Ale museli jsme podepsat, že se zříkáme jednou a provždy našich polí a krav a všeho ostatního. Ale tak to tenkrát už chodilo, nebyli jsme výjimka, jiní na tom byli hůř.

Štěstí v neštěstí

Kdyby na mě tenkrát nevjel ten traktor, nikdy bych se nestal řidičem primáře. Prostě stojíme na křižovatce, já na Jawě dvěstěpadesát, co jsem si koupil a opravil, přede mnou traktor bez světel a najednou ten vůl zařadí zpátečku a místo dopředu to s ním skočí dozadu.

„Uhni vole, stojíš mi na břichu!“ Tenkrát byly cesty z písku a samý výmol, nějak jsem se do jednoho napasoval a řvu jak tur, lidi taky řvou, rozhazují rukama, ale ten blboň pořád nic, pak

zařadil jedničku a přejel mě tím obrovitánským zadním kolem podruhé.

Probudil jsem se po operaci, břicho jedna velká jizva, nade mnou stál primář a povídá:

„Tak jsme vás přece jen zachránili, ale přišel jste o jednu ledvinu a ta druhá je nemocná, tak si vás tu necháme a na dialýzu budete muset chodit každý týden.“

Nebyl jsem vůbec v obraze, tak jsem se štrachal po chodbách, hledal tu diato, až jsem si všiml fungl nový šestsettrojky, jak rachotí s rozbitým světlem po dvoře. To se ví, že se mi zpravila nálada a šel jsem se podívat, kdo tu má šestiválec a který vůl neumí opravit pitomý světlo. Garáže tu měli jedna báseň. Co garáže, to byly dílny! Svěrák, ponk, rampu, krabice plný součástek, rozbitý sanitky i nový, prostě paráda.

Já doma přestavěl kravskou stáj na dvojgaráž, ségra dostala chlív po prasatech a až po střechu si ho narvala pilinama, ale to nebudu komentovat.

„Pane primáři,“ povídám při hlavní vizitě, „když mě dáte dokupy, tak já dám dokupy to vaše fáro, potřebovalo by seřídít a vyspravit, já nechcu nikoho urážet, ale co za vola se vám o něj stará?“ Rozesmál se a bylo dohodnuto.

Z nemocnice jsem se vracel v bouráku, jaký do naší ulice ještě nikdy nevjel.

Bylo po dešti, synovec si zrovna dělal s kamarády z kaluží na cestě jezírka a pouštěl po nich lodičky. Přešel jsem mu je a mrkl na něj, aby otevřel bránu. Všichni ti kluci se chtěli nahrnout k nám na dvůr, ale on věděl, že musí nejprve uvázat Adrilku, jinak dopadne jako Cedar. Cedar byl náš pes kdysi, kdosi zapomněl zavřít bránu a on vylítl na pošťačku, zle jí pokousal nohu, tak povídám manželce, jestli by tam u nich v armádě o něj neměli zájem, protože jinak ho budu muset utratit. No a ona že jo. Pak jsem si obstaral fenku, pořádný obranář doma musí bejt, to je holt jasný.

První noc jsem seděl nad mapama a učil se trasu, ráno jsem vyzvedl primáře u něj doma a jelo se na Prahu. Stihl jsem to pod tři hodiny, ony šestsettrojky policajti nesměli stavět, mohli nám jen salutovat jako vládní delegaci.

„Tak rychle jsem v Praze ještě nebyl,“ pochválil mě primář. Bylo to jako vyznamenání. V následujících letech jsem rekord ještě párkrát překonal, ale zas až tak moc se to přehánět nedalo, primář rád v autě spal.

Když jsem se večer vracel, bylo před naším půl dědiny. Myslel jsem, že se něco stalo, tak jsem

zastavil, ale uprostřed hloučku byl jen synovec a vyprávěl vtipy.

„Přijde pán do obchodu, koupí pět rohlíků, udělá fir a je na střeše.“ Nesmály se jen děcka, byli tam i dospělí. Taková blbost, asi mi něco uniklo.

„Pane, drnčí vám blatník! Já neslyším, mi drnčí blatník.“ A zase řev jak o svátcích. Tak jsem na ně zatroubil, ať jako uhnou, synovec přivázal Adrilku, otevřel bránu a první den byl za mnou. Když jsem vystupoval, dlouze jsem si prdl.

„To se mi ale ulevilo,“ oddechl jsem si.

Vylezly tety a usmívaly se, ony ví, že my tyhle problémy máme v rodině. Jen kluk se šklíbí.

Jinak se nám vedlo dobře. Z první půdy jsem zařídil pěkný byt, byl prostorný, suchý, měl teplou vodu a ústřední topení na naftu. Kdo měl v práci přístup k naftě, měl topení zadarmo. Koupili jsme automatickou pračku, zatímco ségra dole prala pořád jako máma na valše a v trokách. Tak jsem jí dal naši starou Romovku, ale ona ji nepoužívala, prý trhá prádlo. Ona šetřila na všem, ani prášek na praní nekupovala, je prý drahý, to mýdlo s jelenem pere stejně a je za babku.

Ten její amant byl příšerný, jednou ho pustila na zahradu, aby pomohl, a on místo plevele

vytrhal sadbu. Tak jsem mu tam vstup zakázal, a on se na mě tak vděčně podíval, jako bych mu tím prokazoval službu či co. Měšťáci jsou zkrátka hrozní.

Když se do něčeho pustil, byli všichni v pohotovosti. Dávali jsme na něj pozor, ale pak jednou chtěl natřít okna, tak je vysadil a když sundával malé okýnko nahoře, nechtělo se mu slézat ze štokrlete, tak ho podal dceři.

Jak toho vola mohlo napadnout, že dítě udrží okno, to nevím. Zapotácela se a spadla do všech těch velkých oken naskládaných za sebou. Nejvíc krvácela z kolena.

Já byl v práci, tak utíkali k sousedovi, aby je do nemocnice odvezl, ale on řekl, že ne, ať zavolá sanitku, nechce mít špinavý sedačky od krve, jenže sanitkou by to nestihli, tak běželi za druhým, ale ten jim řekl to samý. Tak mu ségra slíbila, že mu u motoru vyměním olej, ona celý auto vyčistí, na ránu dali igelitáky, převázali ji ručnickama, aby z ní nic nekapalo, a tím jí asi zachránili život. Když přijeli k nám do nemocnice a všechno to odmotali, začala z ní krev stříkat tak, že jí primář ani nestačil pořádně umrtvit a už jí musel šít. Pak si ji tam tři dny nechali, protože nikdo netušil, co taková ztráta krve s tak malou holkou udělá.

Naštěstí byl pořád pryč. Dostal práci v Ostravě a za rodinou jezdil jen na víkend.

Jediný, co na něm bylo dobrý, že vstoupil do strany. Naše rodina to měla díky tátovi dost nahnutý, takže každý plusový bod se počítá.

Ještě jsem za sebou neměl čtyřcítku a ta rodinná kletba byla díky tomu pitomýmu traktorů na dosah. Narodil se mi syn, tety se o něj začaly starat.

„A co kdybys mu nechal spodek baráku? Ty tu brzy nebudeš, on doroste, co bych tu sama dělala?“ ptala se ta má.

Tak jsem ségre vysvětlil, že jí všechny ty opravy, co jsem u ní dělal, prostě odečtu od ceny, a taky že se má naše ulice bourat, protože za humny se už staví paneláky, takže její půlku domu od ní můžu koupit jen já, ale za hodně nízkou cenu. I tak dostala víc, než kdy viděla pohromadě. Jenže ta husa to rozdělila na tři díly, dva dala dětem na knížku, za třetí si koupila v UP závodech (umělecko průmyslových) nábytek do obýváku, prý byl na vývoz, ale dali jí ho za normální cenu, a o prázdninách se odstěhovali.

Byly to skvělé roky, kdyby nebylo toho mýho pitomýho zdraví. Ale zařídil jsem si to a pomohl i ostatním, třeba když si synovec zlomil

ruku, tak mu ji dával dokupy sám náš primář, a když potřeboval zoperovat kýlu, tak to měl i s odvozem domů, prostě jsem se snažil pomáhat a taky zabezpečit svou rodinu na potom, až tady nebudu.

Svět je stejně fajn, když nemusíte makat na poli jak nevolník.

Syn mámina bratra

Pohřeb mého tatínka se konal v krematoriu na druhém konci města. Průvod žádný nebyl, truchlící se scházeli v nové budově ze skla a mramoru, za ní se rozprostíral centrální hřbitov, kam pozůstatky nebožtíků ukládali. Byl veliký snad jako sto našich hřbitovů, přesto bylo velice obtížné k němu najít cestu. Muselo se totiž přes celé město, zabloudili jsme, na obřad jsme se dostavili jen tak tak.

V poloprázdné hale hrála hudba z reproduktorů, sedli jsme si do první řady, před námi rakev, vedle bratranec se sestřenicí, tak jsem se na ně usmál, protože skoro nikoho jiného jsem tu neznal. Přijeli k nám příbuzní až ze Zplzně, mamínčina sestra celá v černém, její manžel, prý také řidič, ale já bych spíš chtěl pracovat jako maminka, budu třeba voják nebo tak něco.

Maminka mi podala bílý krajkový kapesník, ale mi se smrkat nechtělo, tak jsem jí ho vracel, ale její sestra mi ho nacpala do ruky, tak jsem ho jen držel, protože zrovna teď začínají hrát a to jí nic vysvětlovat nemohu.

Najednou se máma rozkřičela tak, že jsem se až lekl. Chtěl jsem ji ukonejšit, ale její sestra mi pošeptala, že ne a pak ji hned objala, ale ona začala vykřikovat, že tohle jí můj tatínek dělat neměl:

„Alespoň kvůli tomu dítěti jsi měl žít dál!“

Mrkl jsem na tetu, tím myslím tatínkovu sestru, co ještě nedávno bydlela pod námi, té ztvrdl obličej a já pochopil, že se maminka dopustila něčeho, co jí nikdy neodpustí. Nebyl jsem si jistý čeho, ale rozhodně se to podle ní nedělá. Tak jsem se za maminku omluvně usmál, ale maminka se zrovna vrhla na rakev a řvala na celý sál, její sestra na mě mávala, ať tam jdu taky, to jsem uviděl mrtvého tatínka a rozplakal se. Pak jsem byl vyzván, abych maminku chytil a pomohl ji odvést na lavici, ale bylo to hloupé. Když přestali hrát, maminka přestala brečet jako když utne. Postavila se, vřele přijímala kondolence, dokonce se chvílemi usmívala. Vytratil jsem se ven a hodil s bratrancem řeč, jestli přijede na prázdniny a když ne, tak že se

za ním na týden zastavím já, protože tam, kam se přestěhovali, je řeka a on má nafukovací člun, pověsíme ho na pádla, sedneme do vlaku, ujedeme dvě zastávky proti proudu, pak vystoupíme, člun nafoukneme a parádně sjedeme řeku až k nim domů. A druhý den můžeme nanovo.

Jenže ten rok jsem s ním nikam nejel. Maminka si pár týdnů po tatínkově smrti vzala jakéhosi plukovníka a mně dali jeho příjmení.

Jaksi jsem nedokázal pochopit, jak mohu v jediném roce ztratit tatínka i jméno, tak jsem místo prázdnin chodil za psychiatrem, ten se mi to snažil vysvětlit. Byl to moc hodný člověk, povídal, že každý musí jednou zemřít a nesmím si to tak brát.

„Ale proč se jmenuji jinak? To taky musí být?“
Vysvětlil mi, že na příjmení nezáleží, že žijeme v moderní době a když si to maminka přeje, musím se snažit to pochopit.

„Kluci ve škole se mi smějí,“ svěřil jsem se mu, jenže to byla chyba. Maminka se vehnala do školy, stěžovala si panu řediteli, ten paní učitelce, ta nechala celou třídu po škole a pak už se mnou nemluvil vůbec nikdo. Když jsem se ale podepisoval, tak jsem vždycky zapomněl to nové jméno. Skutečně jsem si na něj nemohl

vzpomenout, já se nepodepisoval naschvál tím starým, ale maminka na mě řvala jak tur, že nejsem idiot a že to dělám schválně, a pak napsala lístek a já ho s sebou nosil, jenže jsem vždycky zapomenul, kam jsem si ho dal.

„A ty chlapečku nevíš, jak se jmenuješ?“ ptali se učitelé. Tak maminka přišla zase do školy a učitelé si to museli pamatovat místo mne.

Koupili jsme si nové auto a jeli s ním k moři, to tehdy bylo vzácné. Vlastně nevím o nikom ze třídy, kdo by byl u moře. Zatímco jsme byli pryč, zedníci nám opravili dům a dole, kde dřív bydlela teta, to celé předělali, zaizolovali, zavedli ústřední topení, novou koupelnu i záchod, prostě paráda.

Když už jsem si své nové jméno skoro zapamatoval, máma se rozvedla a já dostal zase to staré po tatínkovi a všechno by bylo fajn, kdyby nebylo té nemoci, o které nikdo nic nevěděl, ale já se díky ní nemohl stát vojákem, jak jsem si odjakživa přál. Až o mnoho let později, když mi dělali transplantaci ledvin, jsem pochopil, že je strašně fajn, že žijeme v moderní době, kdy vás doktoři dovedou opravit jako nabourané auto.

S cizí ledvinou to není lehké, to mi věřte, ale s tetou si voláme každého čtvrt roku, popsal

jsem jí, jak vypadá má žena, jak mé děti, jak se vede mámě, ale od pohřbu svého tatínka jsem ji už nikdy neviděl.

Ani s bratrancem jsem už od té doby nemluvil, snad se někdy zastaví nebo se alespoň ozve, protože já ani nevím, kde teď zrovna bydlí. Určitě by ho zajímalo, že můj syn hraje fotbal líp než my, že jsme skáceli ten velikánský ořech po dědovi a celý dvůr prodali jako stavební parcelu. Dnes už na něm stojí nový dům, je o kousíček vyšší než náš, ale nám vydělal na nové auto a nějaké ty opravy.

Taky by ho zajímalo, které stromy na zahradě jsem nechal skácet a které vysázet. Já moc práce nenadělám, doktoři mi to zakázali, ale stejně by to tu nepoznal, za to ručím.

Dokud žil táta, svět byl strašně fajn a teď je už zase fajn. U nás v rodině si nestěžujeme, umíme si poradit.

4. Mámin manžel

Mluvíme něco jiného, než si myslíme, a děláme pak to, o čem nemluvíme a v co nevěříme. Jenže co když je to celé ještě vzhůru nohama a my ani nevíme, proč co činíme?

Proč jsem byl klasický kéca

Již od útlého mládí jsem věděl, že ze mne bude slavný sportovec, herec nebo obojí. Vystudoval jsem nejlepší gymnázium v kraji s vyznamenáním, znal jsem desítku rolí milovníků a čas od času v divadle i hrál. Sice jako ochotník, zato jsem založil maňáskové divadlo, kde na loutky i maňásky chodily děti z celého města. A zkoušeli jste už někdy pobavit bandu křiklounů? To musíte mluvit fistulí a pak zase basem, to musíte ječet a brečet, pískat a vískat, dělat pitomý blbinky a přitom zachovat umělecké vyznění. A nám se to dařilo.

Ale skutečné divadlo bylo o mnoho lepší, bylo totiž živé.

„Tak zůstaneš večer, nebo ne?“ protočila se kolem primadona s úsměvem svůdné kurtizány.

„Musím trénovat, v sobotu mám závody.“

„To jako běháte pořád dokola, nebo jen tak krajinou?“ kulí ty své velikánské oči, protože skutečný běh je pro herce něco jako gladiátorské hry.

„Víš Věruš, pět kilometrů běháme na stadionu, bude tam spousta lidí.“ Před ní si připadám mnohem větší, důležitější, mocnější.

„Tak já přijdu taky,“ naznačí, že ona to s davem umí.

„Přijď,“ rostu.

„Budu tě povzbuzovat a pak ti dám pusu,“ líčí mi spontánní scénář.

„Budu smrdět,“ zaleknu se.

„Já vonět,“ naznačuje, že to mám pro jedenkrát povolené.

Ulovit srdce takové persóny byl ode mne husarský kousek, katapultoval mě do výšin, kam bych se bez ní hrabal celé roky. I to s maňásky byl její nápad, ona a lidi kolem ní mi pomohli.

Za jejími zády se objevil ředitel divadla, taková páprda šedivá.

„Čekáš Věro slavnostní antré, nebo za námi do klubu přijdeš jen tak, neformální vstup z ánfasu?“ Byl to zasloužilý straník, taky její dávný milenec, velký blbec, komunální politik a divadelní kritik, zkrátka mocný muž naší doby.

„Já už musím,“ poslala mi pusou vzduchem, já ji chytil a mrkl na ředitele, ale ne tak, že jsem mu pěkně vypálil rybník, ale jako že jsme přeci všichni jenom chlapi.

„Pf,“ ušklíbl se a pohledem mě degradoval na hovno v trávě. Měl na sobě frak a nesl se jak samotný César. Já Césara ještě pár let hrát nebudu, na to jsem mladý, zato v Romeovi jsem excelovat tak, že se na mě přijeli podívat až z hlavního města.

„Ochotník a jak mu to jde,“ nechali se slyšet. Ten šašek na mě žárlí, dokonce prý kvůli mně nabídl Věruš sňatek.

„Tak jsem mu na to řekla, že když se tak dlouho před chomoutem bránil, ať mi teď dá čas na rozmyšlenou,“ zírá na mě Věruš s tajemným úsměvem, který jsem rozhodně musel ignorovat. Já ji fakt neslibil, že si ji vezmu. A to ani když jsem byl opilý na mol, to vím docela jistě. Herci hrozně chlastaj a ještě víc lžou, nikdy si nejste jisti, jestli to na vás nezkouší. Vlastně hrajou furt, před lidmi, přáteli i sami před sebou.

Kéž bych to uměl jako oni!

Zničená kariéra

Za měsíc jsem měl dělat zkoušky na DAMU: zvládnou běhání, ochotničení, milování, zvládnou zkrátka vše.

Když přišla k nám do ansámblu ta mladá holka hrát maňásky, ani jsem ji nezaznamenal. Pak jsem si ale všiml hereček, jak na ni závistivě ukazují a šeptají si. Tak jsem se podíval pozorněji a došlo mi, že všechny ty filmové hvězdy z první republiky může kdykoli strčit do kapsy. Stačí jen, když ji někdo nalíčí a udělá vlasy, jinak je nádherná.

„Dejme ji pořádnou roli a diváci zboří divadlo,“ zasníl se ředitel. Vyzařovalo z ní něco, co se zahrát nedá. Nevím co to bylo, snad upřímnost, charisma, nadhled, ale na ten byla mladá, ne snad?

„Ale jistě, hned zítra potřebujeme záskok,“ nabízí Věruška svou pomocnou ruku. Ona je kamarádka nás všech.

„Nestihne se naučit roli, nepřeháněj.“

„Není ještě plnoletá,“ upozorňuje produkční.

„Hrát tedy zatím nesmí,“ poznamenal ředitel věcně, „ale do maňáskového s tebou Jirko může, že?“

„Když tam mohou děti,“ ušklíbnul jsem se.

„Ale hrát by děti neměly,“ poznamená Věruška a sedá si mi na klín, dlouze mě líbá. Jenže to není polibek jako na jevišti, je to víc.

„Nacvičuji Julii,“ směje se jak malá, přestože ví, že na tu roli je už stará.

„Skvěle zahráno,“ pleská její kolegyně, „s tím polibkem můžete na jeviště!“

„Jedině do šantánu, do slušného divadla takové nechutnosti rozhodně nepatří,“ ušklibne se ředitel a odtáhne si ji. Mrknu na ni, že to jako nevadí, má volný kvartýr, jsme na dnešní noc domluveni.

Život u divadla je jeden velký flám, s její pomocí se stanu panem Hercem.

Nu a mezi tím byly naše maňásky stále populárnější. Od té chvíle, co vedle mne stála ta nová, moduloval jsem hlas do takových pitvorností, že děti řvaly dřív, než Švidra Kašpárka pometlem praštil.

Že jsem ji doprovázel domů, není vůbec divné, byla tak mladá a svět tak nebezpečný! No a ty polibky? U nás skoroherců jsou denním chlebem. Dál by mě nepustila, to vím jistě, ona je jiná než ty frivolní herečky, je poctivá, je prostě z vesnice.

A pak přišly ty nešťastné talentovky na DAMU. Dostal jsem roli, kterou jsem znal, kterou jsem

hrál a byl v ní dost dobrý, vyběhl jsem před komisi - a on tam byl.

Můj sok v lásce se šklebil ze židle předsedajícího jako chrlič vody. Byla to rána pod pás, ale já to nevzdal. Umění je věčné, umění si najde duši lidí samo.

Vyrval jsem si srdce z těla, položil ho před komisi na dlaň, smál se a usedavě plakal, úzkostlivě pískal i bohorovně brumlal.

„Pff!“

Byl snad tohle projev nadšení? Určitě ano! Slyšel jsem v duchu sál narvaný k prasknutí aplaudovat, protože tohle byl můj nejlepší herecký výkon všech dob.

„Naturšičky nepředěláte,“ slyším jeho kritiku, „z toho už herec nikdy nebude.“

Nevěřím. Nechápu. Nesouhlasím, vždyť je to podvod! Má vycházející hvězda se zřítíla k zemi, vyhloubila mi v duši kráter, který se už nikdy nezhojí. Umění je šmíra pro křiváky! Jak já byl naivní!

„Nevzali mě,“ roním v posteli Věruš krokodýlí slzy.

„Ten hajzlík!“ kousala si nalakované nehty a na důkaz své lásky se se mnou líně pomilovala. Jsem nejlepší milenec na světě, když se snažím, to vím zcela jistě.

„Tak hop,“ vyzvala mě, abych zaujal misionářskou pozici. Miluje se zásadně ve tmě, navíc je tichá a vůbec se nehýbe, jen občas mi spisovnou češtinou sdělí: „Jiří, ten loket a mé vlasy. Ano, už je to dobré.“ Také mě umí pochválit, že ji správně hladím: „Ty jsi skutečně velice něžný, tak dolů - hop.“

Nebo třeba: „Joj, tobě se to ale dnes líbilo, že?“ Je stále odpočatá, ze mne se lije pot. Zapálí nám oběma cigarety, jsme přeci tak moderní!

„A co mám dělat teď?“ vyfukuji kouř ke stropu, zatímco ona vkládá do úst pozlacenou špičku.

„To jako s divadlem?“ ujišťuje se, že nechci v těch směšných pohybech pokračovat.

„Já se tak snažil! Copak nemám talent?“

„Ale máš, to víš, že máš. Však on ještě uvidí, to si vypije! Slibuji,“ fouká kouř pod peřinu, jako by byla náčelník velké prso a slibovala nepříteli pomstu.

„Nevím jak,“ lituji se tak soucitně, že bych i sám sebe rozplakal.

„Bez tebe bych to tu nevydržela,“ ujišťuje mě vroucně, „bez tebe bych se už dávno zabila!“ Srdceryvná scéna jak vystřižená z dramatu. Je lepší než já, skutečně je.

„Tak mě dostaň na scénu!“ žalostivě prosím.

„A miluješ mě vůbec?“ táže se s obavou v hlase.

„Z celého srdce,“ pronesl jsem repliku a zahrál polibek tak úžasný, že to i chlastem prolezlou a chlapama tisíckrát ojetou ženštinu dostalo.

Bylo to dojemné setkání, ale venku mi došlo, že mi tahle primadona už vůbec v kariéře nepomáhá, naopak, poštvála proti mně člověka mocnějšího, než jsou všichni, co znám.

V socialismu je právo na práci, ale současně i povinnost pracovat, a z té povinnosti byl na mě upleten bič.

„Nemůžeš hrát jako ochotník a nechat se živit mámou, to je příživnictví!“ vykrucoval se úředník jak červ na rozpálené plotně. Totalita pro mě nejsou političtí vězni, ale plné kanceláře zbytečných úředníků.

„Ale já jdu příští rok na DAMU znovu!“ zvolal jsem s hlasem jak hořící vatra.

„A do té doby bys mohl nastoupit třeba do hutí, soudruzi tě tam potřebují. My máme vypsané kvóty dobrovolníků a ještě jsme je nesplnili, někdo z okresu tam musí, tak co? Ošatíme, ubytujeme, zaplatíme,“ slibuje a slibuje, ale šklebí se u toho jako by žvýkal pelyněk. Verbovat prostě musí.

„Mám brýle! Jsem slabý na plíce!“ Mě do fabriky nedostanou!

Po známostech jsem se vetřel na poštu, která sousedí s městským divadlem. Nevím, kde jsem trávil víc času, ale když jsem pak kolegům dával k lepšímu příběhy z divadla, váleli se po zemi smíchy. Tak mi dali za úkol šířit odbyt novin a časopisů do ostatních krajů. Jo to bylo něco! Jak já se bavil! Jak já uměl lidi přesvědčovat! A odbyt stoupl. Má popularita také. Stal jsem se oblíbencem všech večírků pošt a telekomunikací. Na nich bylo nejlepší to, že jídlo i pití platily odbory a když jsem papaláše bavil, neměl jsem v jiných bavičích konkurenci.

Pomsta mocného muže

Klidně bych to tak do dalších přijímaček vydržel, ale šéf divadla měl dlouhé prsty, než jsem se stačil dost vysmát, odvedli mě na vojnu. Vojna byla na dva roky, když měl člověk štěstí. Bylo to něco mezi kriminálem a trvalou buzerací. Každý opuštěák se počítal, no a já si v tom pekle udělal známé a jezdil domů dost často. Měl jsem přeci svou holku krásnou jak všechny herečky světa. Tím nemyslím Věruš, ta

mi psala, dokonce za mnou i párkrát na vojně byla, ale já ji povídám:

„Podívej Věro, ty máš své problémy, ty si musíš vyřešit sama, mě nech na pokoji. Zničila jsi mi kariéru, co ještě víc chceš?“ Herečky umí krásně brečet, ale to na mě neplatí.

A pak mi ta má psala, že se jí oběsila máma. Přijel jsem na opuštěný, najednou se na mě všichni dívali jako na vraha, musím se rozhodnout, buď si ji vezmu, nebo zbaběle uteču. Já ale za nic nemohl, já se nechtěl vyjádřit, já už měl prostě jen všeho dost!

„Máme kde bydlet, celý kvartýr dole bude jen náš, do práce to máš autobusem kousek, co chceš víc?“ naléhala ta má a já nenašel žádnou přijatelnou odpověď. Tak jsem si ji jednoduše vzal.

No a pak jednou sedím na strážnici, nohy na stole, klídek, pohodička, protože jsem už mazák a čerstvý ženáč, jen tak z nudy čtu Rudý Právo a tam píšou, že přední olomoucká herečka zasnoubená se soudruhem ředitelem divadla spáchala sebevraždu. Hrklo ve mně jako v přesýpacích hodinách.

„Zahrajeme mariáš?“ vpadl do boudy kamarád.

„Co?“ vytřeštím na něj oči.

„Nebo taroky?“ jukne.

„Jo,“ odseknu koutkem huby.
„Tak rozdávej.“
„Copak jsem tvůj sluha?!“ vyjel jsem na něj.
„Nějakěj nasupenej, to kvůli tomuhle?“ ukazuje
na článek. Mlčím. „Počkej, není to ta, co za
tebou tenkrát byla?“ Kývnu. „Tak ty jsi ji znal?
Povídej!“
„Jen jsme se párkrát viděli, nic víc.“

Manželství

Po vojně se mi život změnil. Bylo to jak skok z divokého Chačaturjanova Šavlového tance do poklidné Smetanovy Vltavy. Ta pohoda, která u nich na vesnici vládla, byla fantastická. Do Olomouce to mám jen kousek, město se rozrůstá a už dnes je jasné, že jednou Holici pohltní jako bohatý biskup opuštěnou diecézi.

„Tohle je život podle mého gusta,“ svěřoval jsem se kamarádům, a že jsem jich měl plno!
„Doma milující žena, práce hned u divadla, dokud bude na pivo, nic mi nechybí.“

Ostrava se stala pracovní gubernií, ale nestěhovali se do ní jen horníci a hutníci, schlamstla i všechna krajská ředitelství, to naše taky.

„Začal jsi u přepážky, osvědčil se jako cest'ák, ale pokud chceš výš, a ty na to máš soudruhu, musíš do Ostravy.“

Tak jsem kývl. No co jiného jsem mohl dělat? Slíbili mi byt na sídlišti, co se začínalo stavět, a já věděl, že když neudělám chybu, někam to dotáhnu.

„Plánovač severomoravských pošt a telekomunikací je začátek,“ vysvětluji ženě, „jsem kádrová rezerva. A pro tebe se místo také najde, soudruzi to slíbili.“

Trvalo ale dva roky, než se žena s dětmi mohla přestěhovat za mnou. Po tu dobu jsem žil v Ostravě sám. Bylo to jako za svobodna, jeden večer s kolegy, druhý s kamarádkou, vtípečky, pivečka, cigaretky, byl jsem stále lev salónů.

„A kdy za tebou přijede ta tvá?“ ptala se kolegyně.

„Mám ještě rok Liduš,“ smál jsem se jak bojar bojarovič, „tak co si života neužít?“

A já si užíval! No a pak ta má schrastila peníze, dokonce koupila nábytek, dostavěl se panelák, všechno to jaksi vyšlo současně a muselo se.

Podnik nám zaplatil dvě veliká stěhovací auta, každý z nás seděl u jednoho řidiče, jeli jsme pomalu celou noc, děti nám spaly v náručí, za rozednění jsme byli v Ostravě. Napořád.

„Jak je to tu veliké!“ pobíhala z pokoje do pokoje, ale nadšení zahrála špatně. Celý den se stavěl nábytek, na nic nebyl čas, až večer, když šly děti spát, se neudržela a rozplakala se mi na rameni.

„Je to tu jak v kleci! Žádná zahrada, žádný dvůr, jeden panelák jak druhý!“

„Ještě je to nedodělané,“ uklidňoval jsem ji, „až zasypou ty příkopy, odvozí hory hlíny, zasejí trávu a nasází stromy, bude se ti tu líbit. Víš, že naproti bude velké hřiště a škola?“

„Jen aby tam nestála fabrika.“ Zvykala si pomalu, ale dostala práci hned vedle mé kanceláře. I tady mohla uplatnit své těžce nabyté vzdělání, dělala totiž úřednici na osobním oddělení, konkrétně nemocenské a dovolené. Snažila se a byla dobrá. Moc dobrá. Naštudovala ty předpisy jako básničky a někdy to vypadalo, že zná i všechny zaměstnance nazpaměť.

„Jo vy jste manžel naší paní z osobního,“ titulovaly mě ženské od přepážky, „že paní pozdravujeme.“ Měly ji raději než mě. Nevím proč. Netuším.

Morálka socialismu

Když dáte dělníkům moc, přestanou dělat, když naženete inteligenci k lopatě, práce stojí. No a přesně to jsme udělali i my.

„Komunismus je naprostá hovadina,“
rozhazoval jsem na stranické schůzi rukama,
„těmhle pohádkám přece nikdo nemůže věřit!“

„My víme, že to myslíš dobře, ty jsi takový srandista, tvé soudružské otevřenosti si ceníme. Socialismus s lidskou tváří je o zodpovědnosti nás předvoje dělnické třídy, naši soudruzi podniky řídí, ale mají za to podle svých potřeb? Oni musí dokončit tu poctivou práci, kterou začali, dostat za ni odpovídající odměnu, jako skuteční manažeři v továrnách tam na západě. Copak jsme něco míň? Tedy, aby to nevyznělo špatně, výrobní prostředky musí vlastnit lid, jak praví Marx, ale to přeci neznamená, že bude uklízečka brát stejně jako ředitel. My máme na víc právo! A co se týká drobného podnikání, tak proč ho nepovolit? I samotný Lenin podporoval ty zlodějíčky soukromníčky, tím nám neubude, že?“

„Jen si vezměte ten pitomý toaletní papír,“ chytil jsem se slova, „už zase není. Já jsem plánovač, já vím, jak těžké je naplánovat takovou věc na

celou pětiletku...“ Ojedinělý smích. „Trh si s toaletním papírem poradí jedna dvě. Možná to bude plýtvání, možná se vyskytnou i maloburžoazní úchytky jako je parfémovaný papír – a víte co? Já si ho koupím!“ To už soudruzi řvali smíchy. „Co bych nenechal papírny vydělat? No má tohle cenu? V dnešní době si vytírat zadnice stranickým tiskem?“ Potlesk byl krátký, ale spontánní.

„My přeci nechceme, aby si lidé kupovali Rudé Právo jen proto, že jsou to největší noviny a vleze se do nich nejvíc sraček!“ Hlasitý smích zábrany odboural, tak nějak jsme soudružsky ožili. To my viděli dopředu, my chtěli víc! Nadšení je nejlepší motor pokroku. Že bylo zabito, není naše vina. To ty tanky!

Od komunisty k tajným

Jedinec musí ustoupit, ohnout záda, zamknout pusou, s vlky naoko výt, ale nekousat.

„Všichni jsme jenom Češi, soudruhu, ale dvě třetiny členské základny vyhodit musíme, to je příkaz shora, tak se rozhodni, koho se z naší stranické buňky zbavíme, jsi přece na naší straně, že?“

„Soudruzi, já to s komunismem myslím upřímně, na mě se můžete spolehnout,“ myl

jsem si hlavu a pokorně se vracel mezi nejrudější z rudých. Vyházeli jsme ty, co měli nějaký škrálop, z ostatních jsme nechali ty, kteří měli na školách děti nebo na tom byli finančně dost špatně, to aby se udělalo co nejméně zla. Za to jsem byl povýšen. Jedině já uměl sestavit roční plán, udržet finance pohromadě a zařídit, aby soudruzi z Prahy byli spokojení.

„Jak ty to děláš?“ divil se ředitel.

„Víš, nesmíš se zatěžovat teorií,“ prozradil jsem svůj recept na úspěch, „nedat na ty jejich hovadiny, co po nás pořád chtěou. Když je nejhůř, zapálím si cigaretku, dám kafičko, ono se to nějak vyvrbí samo.“

Doma jsem si od plic ulevil, s manželkou jsme rozebrali, kdo je gauner a kdo má jenom strach, ona přesně věděla, kdo mě podrží a kdo podrazí, nikdy by mi neublížila, ale byly věci, které zkrátka neskousla.

Dálkově jsem studoval práva. Z práce domů, noci u knih, zas do práce, nic těžšího jsem nezažil.

„Když jsi začal, musíš studium dokončit,“ stála mi za zády, kdykoli jsem měl zaječí úmysly. Taky mě zkoušela a pomáhala - hodně. Třeba mi doma na psacím stroji přepsala celou

diplomku a to pokud udělala jediný překlep na stránce, musela ji psát znova. Byla rychlá a precizní - a pak to samé i s doktorandskou prací, prostě se snažila celá rodina a po šesti letech se mi to povedlo. Konečně mám titul!

„A tvá žena nechce do strany?“ ptal se soudruh od tajných, „to by jí také otevřelo kariéru.“

„Ona na politiku není,“ snažil jsem se věc bagatelizovat.

„Ale měla by být.“

„Všichni ve straně být nemůžeme.“

„Ale ona by měla, odpovědné lidi potřebujeme.“ Jenže má žena kompromisy nedělala, podle ní to byli vrazi a ona se přetvařovat nedokázala.

Ani by to nešlo, některá slova považovala za sprostá a nevyslovovala je, jako například Lenin, vědecký komunismus, bratrská pomoc atd.

Stejně mezi nás nemohla, protože kdyby začala někomu povídat o své rodině a o mém bratrovi, ještě by nás oba zavřeli. Prostě jsem pochopil, že pokud chci jít výš, ona tam se mnou nemůže.

Proč jsem se rozvedl

Nic není tak jednoduché, jako to vypadá. Roky nám to neklapalo. Možná jsem měl sem tam

nějakou tu bokovku, ale nějak jsem se z toho doma vždycky vyhal.

Zatloukat, zatloukat a ještě jednou zatloukat, říká doktor Plzák. Byl to náš člověk, taky tajný, ale donášel na své pacienty jen trošičku. Znáť sexuální tajemství, nevěry a úchytky nomenklaturních kádrů bylo pro bezpečnost socialismu velice cenné. Za tu službu mu soudruzi na oplátku vydali spoustu knih, dokonce se stal mediální hvězdou. Pohled národa na sexualitu se díky němu změnil, byl najednou tak nějak modernější.

Zakoukal jsem se do kolegyně, co byla svobodná a bezdětná, původ měla tak na paní prezidentovou, její biologické hodiny už taky tikaly, soudruzi naznačili, že s ní to dotáhnou výš. Tehdy bylo moderní brát si Slovenky, protože náš prezident bol Slovák a pokud se mají naše národy provázat, je smíšené manželství něco jako vstupenka mezi pohlaváry. Slovenka nebyla, její jediná chyba.

Ta má měla pro leccos pochopení, ale nevěra mezi ně nepatřila.

Tak třeba říkala, že každá pošťáčka, co k peněžní přepážce přišla, to alespoň jednou zkusila.

„To je zákon,“ vysvětlovala mi, „ženský jsou na prachy, tak to zkrátka je, pokud je dáš k penězům, každá je zkusí ukrást. Je li chytrá, tak manko rychle vyrovná a my děláme, že se jen stala účetní chybička, z těch jsou nejlepší vedoucí pošt, když je hloupá, zkouší to dál a dostane padáka, když pitomá, odvede si ji policie.“

Nu a pak se stalo, že se jedna z prominentních úřednic vrátila z dovolené, co mít neměla. Byla to běžná praxe, nikdo by se nic nedověděl, ale co čert nechtěl, na stejném zájezdu byla i kolegyně, co seděla s tou mou v kanceláři.

„A to bys nevěřila,“ vyslepičila hned po svém příjezdu, „jak je ten svět malej, byla tam se mnou ta a ta.“

„To víš, pamáci jsou prostě všude (PaM = personální a mzdové oddělení).“ V tu chvíli té mé došlo, že má před sebou na stole její nemocenskou.

„Poslouchej, a nespletla ses?“

„Copak jsem blbá? Seděla jsem s ní na sedadle v autobuse!“ Tak jí ukázala potvrzení od doktora, že má angínu, kolegyně se vyděsila: „Já nic neřekla!“ a zajela do kanceláře.

„Nemontuj se do toho,“ radím ji doma, „je to žena předsedy KV KSC (krajský výbor

komunistů). Copak ty nevíš, že ji zaměstnáváme jen do počtu? Ta si může dělat cokoli!“

„Tím spíš,“ pokrčila rameny a zahájila s ní seriózní jednání.

„Podívejte paní,“ ukázala na neschopenku, „já teď ten papír vezmu, před vašima očima ho roztrhám, a budeme dělat, že tady na tom stole nikdy neležel, a vy si vyberete řádnou dovolenou, jste pro?“

„Mám na nemocenskou právo!“ ječí.

Tak jí v klidu vyličila, že taková zahraniční dovolená do Bulharska se jen tak ignorovat nedá, že jsou o tom záznamy, že ji viděli lidé a že to rozhodně nechce rozmazávat, jen se trochu zastydí, jinak se jí nic až tak hrozného nestane.

„To bych se na to podívala!“ práskla dveřmi, že se málem sklo vysypalo, a byla pryč.

„Tak co?“ ptám se u večeře, „dala jsi to do pořádku?“ Jen pokrčila rameny. „Ty jsi ale pacinko, víš,“ vrtím hlavou, „tihle lidi se stydět neumí, copak to nevíš?“

„Ale měli by,“ dupla si nožkou.

Další den si mě zavolal ředitel na kobereček: „Co ta tvá blázní? To si soudruhu neumíš doma udělat pořádek? Soudružka ta a ta si přeje, aby

se jí omluvila, nic víc, tak ať se vzpamatuje, proti větru se chcát nedá!“

Všichni jsme byli díky ní v dost choulostivé situaci, já sice nebyl přímý nadřízený své ženy, takže jsem oficiálně za nic nemohl, ale lidi z KV KSC jsme si zneprátelit nemohli.

Tak se to pár dnů vleкло, ta má odmítala nemocenskou podepsat, v účtárně ji nemohli proplatit, tak si je obě pozval náš soudruh do ředitelny.

„My víme, že jste se stala cílem desinformace,“ povídá mé ženě, „musíte se soudružce omluvit a nemocenskou ji podepsat, jsme všichni přeci jenom lidi, že ano, no.“

„Nemocenskou ji nepodepíšu, nestihnu to, to bude muset až můj nástupce, tady máte mou okamžitou výpověď,“ položila na stůl připravený papír. „Samozřejmě z rodinných důvodů, s tímhle případem to nemá nic společného. A kdo se má komu omluvit, to si už přeberte sami.“

„Ale to snad ne!“ zděsil se ředitel. Dveře za sebou zavřela převelice opatrně, aby si snad někdo nemyslel, že jimi práskla.

Má žena je mezek. Já vím, že to pro ni byla ta nejlepší práce, jakou kdy měla, že ji milovala a chtěla v ní zůstat do důchodu, ale ty její zásady!

Když jsem přišel domů, smál jsem se na ni, jako bych byl na schůzi:

„To jsi celá ty, pacinko, hlavou proti zdi, že?“

„Však si natluču tu svou, packu, ne tvoji,“ odvětila.

„Já vím,“ zatvářil jsem se lítostivě.

Možná to udělala naschvál. Ona věděla, že spím s tou ze spodního patra.

„Musela bych se propadnout hanbou, kdybych v práci zůstala.“

„Já vím, pacinko.“ Vlastně mi ta soudružka pomohla, už nebylo co řešit, rozvést se zkrátka musím.

Každý soudný člověk uzná, že nemohu žít se ženou, která neumí lhát. U nás. V dnešní době! Jsme přeci všichni Češi, dělat kompromisy se prostě naučit musíme, no nemám pravdu lidí?

Druhá míza

Víte, to najednou vidíte, jak vám život utíká mezi prsty, břicho roste, dech se krátí, je vám jasné, že pokud to chcete někam dotáhnout, máte poslední šanci právě teď. A já ji dostal.

Ženě a dětem jsem nechal celý byt, jen jsem si sbalil svých pár švestek a odstěhoval se. Ne nadobro, čas od času jsem je chodil navštěvovat. Někdy jsem měl pocit, že se

vlastně ani nic tak moc nestalo, jako bych byl na služební cestě nebo tak něco. Ale stalo. Soudruzi mě povýšili, se svou novou ženou jsem zplodil syna, zase jsem byl lev salónů.

„Chlastáš jak carský důstojník,“ smáli se soudruzi a já jim pro potěšení zarecitoval verše ve stylu ruské balady.

„Joj šírá matka Rus, zvolala bohatýr bohatýrovič Čurila Plenkovič ze siváka kostnatáka, i vyslal střelu kalenou, v režnou halenu balenou. Když mě zveš ty, Dobryňuško Nikitičičiči na soudružské hody, poslechnu tě já, bojar křížový, bo sklenka vodky mě neskolí, lébrž a lébrž rozohní.“

Smáli se, až se za břicha popadali. Já se taky smál. Zamlada jsem skládal veršíky, ale popletly se mi. No a pak jsem pil, že si víc nepamatuju.

Rána byla krušná, překrušná. Musel jsem do práce, protože jak říkají soudruzi, jak tě máme za práci platit, když se v ní ani neukážeš? Dodržovat pracovní dobu je základ.

Ta má nová se se mnou nebavila, neuvařila, nevyžehlila.

„Já nejsem domácí kutil,“ vysvětluji svůj životní postoj, „vydělej a dej vydělat. To můj

otec, když nám praskla třeba jen pojistka, volal elektrikáře. Copak já jsem něco míň?“

Nerozuměli jsme si, nefungovalo to.

„Zničil jsi mi život!“ řvala na mě.

Kdybych se s ní nehádal, infarkt bych nedostal.

Bylo to zlé, hodně zlé. Chvíli to vypadalo, že nepřeziji, pak zase, že budu mít trvalé následky.

V nemocnici jsem pobyl pár měsíců, chodili za mnou všichni, snad jen syn ne.

„Nemá čas, víš, že studuje až v Brně,“ omlouvala ho má bývalá žena.

„Když mě nevezmeš domů,“ povídám jí, „tak tady zahynu.“

„Tak hrozné to tu snad není,“ rozhlíží se po pokoji.

„Sestřičky si nemyjí ruce,“ stěžuji si, „a ti nemocní, je to hnus.“

„Domů se můžeš vrátit kdykoli, to přeci víš. Pořád jsi můj muž, i když už ne před zákonem,“ usmála se. „Jo a ještě ti tam zůstalo pár věcí.“

Sanitka z nemocnice mě přivezla zase domů.

Posadil jsem se do svého starého křesla, snad na něm byly i drobky, co jsem tam před pěti lety zanechal, pustil televizi, ona mi přinesla skvělou večeři, vychlazené pivo, otevřela ho, nalila a pak se bavila o úplně jiných věcech, než by měla.

Venku se začaly dít věci, starý systém padl a ten nový byl podvod.

Nechtělo se mě podílet se na něm, protože teď už nemusím. Cítil jsem, že mezi ty hajzly tam nahoře nepatřím, protože já s nimi nikdy doopravdy nespolupracoval.

„Ještě pár let a půjdu do předčasného důchodu,“ povídám.

„Jsi nemocný, zasloužíš si to.“

„Že se na mě nezlobíš,“ omlouval jsem se.

„Nemysli na to a odpočívej.“

„To bylo dobrou, já byl mezi rudýma proto, že beze mne by to bylo ještě horší.“

„Mě to říkat nemusíš, já to přece vím,“ usmívala se a myslela to vážně. Nikdy nelhala, prostě se to nenaučila.

Staré kurvy v novém bordelu

Sametový převrat odstavil dinosaury z politiky, na jejich místa naběhli tajní, to oni dostali veškerý majetek státu.

„Disidenti u nás byli ti nejprověřenější,“ prozrazují synovi státní tajemství, „polovina z nich aktivně spolupracovala. Víš synu, komunismu nikdo nevěřil, proto si tajní vychovávali bezzubou opozici. Se skutečnými rebely neměli slitování, ti dávno skončili v

lágrech a na šibenici, druhou ligu vyhnali za hranice, doma zůstali jen prominenti jako pojistka pro horší časy. Žili si v pohodě, ze zahraničí jim posílali valuty, tady jen tak docházeli do práce, hráli si na inteligenty, měli chaty, auta, rozhodně si žili líp jak naše rodina, navíc se nikdy nepředřeli.“

„Ani jsem netušil, že nějakou opozici máme,“ drbe se syn na hlavě.

„Jak věci začínají, tak taky končí,“ předávám mu životní zkušenosti, „vem si, že Lenin dostával za první světové od Němců miliony marek, aby rozvrátil Rusko. Nakonec ho poslali v zapečetěném vagónu ze Švýcarska přes celou frontu až do Petrohradu, tam zosnoval převrat, Rusko složilo zbraně, on sám s Němci podepsal brestlitevský mír. Tím se Německu uvolnily síly z východní fronty,“ připomínám, že dějepis je můj koníček, „tak byl socialismus od počátku vystavěn na zradě a podvodu. No a podobně i zanikl. Armáda tajných se změnila v rudé oligarchy, ostatní lidi degradovala na pracovní sílu. A západ jim za to tleská, za peníze cokoli.“

„Ale to snad ne,“ vykrukuje se a snaží se podnikat.

„Na Boha sice nevěřím,“ povídám, když spolu jdeme na zdravotní procházku, „ale nějaká

spravedlnost existovat musí! Přece jim nemůže projít, že zabili tolik lidí, okradli národ, zničili spousty životů a teď si žijí jak prasata v žitě? To jim neprojde! Tohle ne!“

„Tati, nerozčiluj se, víš, že nesmíš.“

„A co si zajít na jedno pivo? Táhle je hospůdka a pivečko mi snižuje krevní tlak.“

S ženou jsme se potají vzali podruhé. Vypadalo to, že jsem se nikdy ani nerozvedl. Tím se kolo života uzavřelo, teď už mohu s čistým svědomím zemřít.

A jako by mě neexistující bůh slyšel, seslal na mě druhý infarkt. Poznal jsem to hned, ta nesnesitelná bolest na prsou nepřestala, ani když jsem si vložil pod jazyk nitroglycerin. Žena volala sanitku.

„Máte dvě možnosti,“ povídá doktor, když mě dostali z nejhoršího, „buď si ten poslední rok života užít, nebo se nechat operovat a prodloužit si ho. Šanci máte tak půl na půl, že operaci přežijete, protože máte zničená játra i ledviny a vaše srdce je hodně oslabené, ale ani po bajpasu si nebudete moct dovolit alkohol a cigarety, to je vám jasné, že?“

„Tak na takový život bych se mohl vysrat!“
Druhý den jsem jim podepsal revers a nechal se odvézt domů.

Manželka si vzala na ten den volno, čekala mě s dobrým obědem a orosenou lahví dvanáctky.

„Že mi dáš skleničku?“ zeptala se.

„Ale ty mi to celé vypiješ! A pak že tady piju jenom já!“ rozhlížím se, jestli mě někdo slyší.

„Jen trošku,“ usmívá se, ale oba víme, že to pivo dopila jen kvůli mému zdraví.

Poslední rok pivíčko jen usrkávám, to se nemá, bratranec Eman by se zbláznil, kdyby mě viděl. On pil jednu plzeň za druhou, na dva loky, tak deset denně. Taky zemřel na infarkt. Máme to holt v rodině.

Piji pomalu, zato si každý lahodný doušek vychutnávám, co kdyby byl můj poslední?

Ten rok byla zrovna letní olympiáda. No a znáte snad lepší zábavu, než sedět u televize, dívat se na ty borce, jak sportují, a vzpomínat, že jste mezi nimi mohl být i vy? V posledním roce svého života jsem se pochlapil.

„Rusáci jsou hnusáci!“ řval jsem z balkónu a ta moje neřekla vůbec nic. Ani se nezamračila.

Tak přece jsem tu pán!

„Teď už si můžu říkat, co chci!“

„Jasně.“

„Se mnou nikdo nikam manipulovat nebude!“

„Určitě ne.“

„Já jsem vyhrál!“

„Já vím,“ usmívá se, jako že si se mnou jenom tak hraje.

„Ale vážně.“

„Jak jinak by mohlo vypadat vítězství?“

Sedám do svého starého křesla a uvědomuji si, že jsme za posledních třicet let nic neuspěl, nic jsem si nekoupil, dokonce ani to pitomý křeslo pod zadkem ne. A to je pro mě dokonalé zadostiučinění.

Nejsem jako oni!

5. Tchýně a její rodina

Tři lžičky pravdy, dva žufánky lži, bobkový list zapomnění, hřebíček licoměrnosti, byrokracií nešetří, okořeň záludností, povar s morkovou kostí strachu, zapeč v troubě tajemství, přidej hrozby, sliby, prachy, tlachy a máš boží svět.

Pořádek a řád

Ach ty děti. Narodí se, vy je odkojíte, z kolébky vyženete, z nemocí vykurýrujete, a pak vám je odvede nějaká cizí ženská, a vy víte, že se už nikdy nebudou mít tak dobře jako u mámy. Ale s tím nic nenaděláte.

Má snacha byla krasavice, to jí nikdo nemohl upřít, ale jak už to u krasavic bývá, nikdy se nenaučila starat o rodinu

Vařit neuměla, uklízení ji nebavilo, a když jsem viděla, v jakých košilích pouští mého chlapce do světa, neudržela jsem se. Já vím, že tchýně může jen obočí pozdvihnout a slabě vzdechnout, když objeví na domácnosti snachy kaz, ale tuhleto se nedalo omluvit ani propastí mezi městem a vesnicí.

„Úředník je pán,“ ujala jsem se převýchovy, „ten nemůže chodit jako trhan! Límeček musíš před praním namydřit, jinak ho zapereš, suchá

naškrobená košile se pokropí,“ sáhla jsem do proutěného koše na prádlo, „smotá do ranečku, nechá zavadnout, až pak vyžehlí přes vlhkou plenu.“ Měla ji to naučit máma, ale umřela moc brzy. Ostatně jen bůh ví, jestli to sama uměla. Poslední dobou se společenská pravidla boří, jako by lidé nevěděli, co je čí povinností.

Copak žena může stihnout chodit do zaměstnání a ještě se starat o rodinu? Jako kůl v plotě by vyrůstali moji vnoučkové, kdyby neměli pratety. Naštěstí i v tom bezbožném světě, kde se nepořádek stal životním stylem, to ten můj zvládl. Je to hrozná doba. To za mých mladých let bylo všechno jinačí.

Narodila jsem se v nejvznešenějším, nejliberálnějším a nejkrásnějším mocnářství, jaké kdy bylo. Rakousko-Uhersko zabíralo střed Evropy, na jihu zasahovalo až ke Středozemnímu moři a těch hor, co mělo! Markrabství moravskému soustátí velice vyhovovalo, mohla jsem studovat ve Vídni stejně jako spoustu našich velikánů, protože jestli to nevíte, tak Morava zplodila světu génie jako byl Janáček, Mendl, Freud, a ty znají od Ameriky až po Japonsko, protože my Moravané myslíme jinak. Vznikem Československa naše svoboda utrpěla, po více jak sedmi stech letech

jsme přestali mít svou samosprávu, svůj sněm, jako by Moravu vymazali z mapy. I jazyk utrpěl, místo mnoha nářečí se ze všech koutů ozývala jen ta uměle sestavená čeština. V rádiu se snažili mluvit tak spisovně, že i chlapi zpívali jak naškrobené slečinky.

Dřív nebylo důležité, kdo je jaké národnosti, kdo byl vzdělaný, uměl německy, kromě toho všichni uznávali stejného boha, kulturní hodnoty, slušnost.

„Nejde o národy, jde o duši,“ učila jsem ty své kluky. Ve městech se politikou žilo, i když jako žena jsem do ní nemluvila ani doma, týkala se výlučně mužů a sufražetek. Tak moment, není to neslušné slovo? Ať tak či tak mládí jsem měla krásné.

Mí předci pochází z Valašska, ty kroje, co jsme nosívali, ty už nikdo nemá. Nebyly tak namašlené jako tady na Hané, ale o to hezčí.

Naši měli obchod, pekárnu a mlýn, snad proto se rodičové snažili nás děti nerozmazlit. Hned od mládí jsem se musela se sestrou postarat o živnost. Vstávaly jsme brzy ráno, na kolech rozvážely teplé pečivo po domech. Tam u nás na horách byla stavení hodně od sebe a často v takovém srážu, že se tam ani vyjet nedalo, no

a tahle místa nechávala sestra mně. Víte, já pěšky chodím tuze ráda.

Můj muž k nám přijel v nádražácké uniformě zahalen do oblaku páry jako rytíř z bájného světa technických zázraků. Hned od počátku bylo jasné, že patříme k sobě.

Na svatbu jsem se převelice těšila. Rodiče na ní nešetřili, a do manželství mi nadělili veliké věno, aby někdo snad neřekl, že na mně škludlí.

Já se pro rodinu narodila a do města jsem vždycky chtěla. Není na světě pro ženu nic důležitějšího, nic posvátnějšího, než její vlastní děti.

Můj syn Zdena

Žilo se nám dobře, i když doba byla těžká, přetěžká, přesto jsem řádně vychovala dva syny. Ten starší byl nesmírně nadaný, vyučoval zeměpis i dějiny, uměl jazyky, dělal průvodce turistům, procestoval celou Evropu, a když prý našim lidem vyprávěl, jak se papež Alexandr VI kradl přes Most nářků z Andělského hradu, aby se ponořil do nocí plných prostopášností, no považte, měl milenku, s ní děti a ještě s nimi obcoval! ona se jmenovala Lukrécie a její bratr Césare, zapletl je do ďábelských intrik, ve kterých nechyběly vraždy, incest, pletichy, a to

vše uměl můj syn popisovat tak poutavě, že to byl pro lidi větší zážitek, než vidět ta místa na vlastní oči. Uf, to ale byla dlouhá věta!

Ale já mluvit umím, můj syn také, on neuměl říct nic jednoduše, na vše se díval z různých stran. Snad proto ho chtěli vzít jako profesora na universitu. Ale pak se režimy změnily, poprvé v historii náš národ přilepili k východu. Kam se poděla tisíciletá Říše římská, kam naše katolická tradice?

„V povodí řeky Moravy se od nepaměti střetávají zájmy Evropy,“ učil syn své žáky, „i vy musíte chápat, o co v současnosti jde, protože odlišný pohled na svět je to jediné, čím naši lidé vynikali.“ Snad pro tu odlišnost mu učit zakázali. Slibná kariéra skončila dřív, než začala, dokonce ho vystrčili na úplné periférium, protože muže chytrého, zcestovalého a ještě věřícího nová garnitura nestrpěla. A on zase nestrpěl to věčné ponižování a malost nové doby. Trápil se, jen já vím jak moc se trápil, ale našel v sobě sílu a rval se s osudem, jak nejlépe uměl.

Neoženil se, nikdy neměl děti. Tedy oženil, ale velice pozdě a velice divně, už mu táhlo na padesátku a ta jeho nebyla o moc mladší, ale rodit ještě mohla. Nevím, kde se stala chyba,

snad ani nevěděli, jak na to jít, když volný čas trávil v kostelních lavicích. Požádala jsem našeho pana faráře, aby s nimi promluvil, aby jim naznačil, jak počít dítě a že to není žádný hřích, jenže se nedařilo ani pak. Naštěstí měli tolik dobrého ducha a předsevzetí, že syna alespoň adoptovali.

Má víra

V mládí jsme chodili na hory, čakan do ruky, dobré boty na nohy a šlo se. Třeba na Pustevny. Tehdy lanovky nebyly, dostat se do kostela Cyrila a Metoděje byl celodenní výlet. Den předem jsme se na něj připravovali. Svačinky do krabice, čaj do termosky, pár jablek na lepší trávení. Už můj staříček se stařou říkali, že nad jabka není. Sedávali před domem na lavičce a dívali se, jak jde život. Lidé se zastavovali, rozprávěli s nimi, vzpomínali na jejich časy a ti mladí se poučili. Bylo to krásné, každý jim záviděl.

„Až my budeme staří, užijeme si klidu jako vy,“ říkali.

Ne jak dnes, vyrvou člověka z rodiny, strčí do špitálu, kde se to hemží lidma zavěšenýma na kapačkách, plouží se tiše chodbami jak umrlci, děti nikde, příbuzní jen o návštěvách, strašná

ostuda. A sestry jsou věčně našťvané, pro ně jsou pacienti otravové, co je ruší od kafička. Aby si je vychovaly, klidně jim nedají lék proti bolesti, tak jsou pomstychtivé. Ale za to mohou kariéristi! Na ně taky dojde - jako na každého.

S mužem jsme chodívali na Svatý kopeček, bylo to blíž a děti si užily víc srandy. Měli tam zvěřinec, kolotoče, cukrovou vatu a další pouťové atrakce, prostě pobožnost i zábava v jednom a za dobrou cenu.

Za mého mládí se k moři nejezdilo a nevím ani o nikom, kdo by tam jet chtěl, jen blázen by si lehl na slunce a nechal se opékat jako špekáček! Slamák na hlavu, košile s dlouhými rukávy, krajkové rukavičky, neboť slunce rostlinám prospívá, ale lidem odjakživa škodí.

Každý pátek jsem držela půst, to se jí jenom jabka. Těch bylo vždycky dost. A byla levná. Posadila jsem se k oknu, ani rádio si nepustila, rozložila jsem si do klína noviny, tiše rozjímala, loupala do nich jablka, vykrajovala je, pak jsem z těch zbytků uvařila želé. Pokaždé jiné. Jednou jahodové, pak citrónové, s přídatkem meduňky či angreštů, jakékoli jenom ne jablečné. Vařit jsem uměla.

„Jak ty to děláš, že talíře jsou plné, ale niko se nepřejí?“ ptala se snacha.

„To je mé tajemství,“ odvětila jsem, protože mladé holky si myslí, že jim své těžce nabyté zkušenosti předáme stejně lehce, jako jim naši mužové předali svou práci. Já si svá tajemství vezmu do hrobu. Ani ve škole je to nenaučí, protože hospodyňskou akádu zrušili.

Kampak se poděly všechny ty staré dovednosti? Kde jsou řemesla, stavovská čest, cechy, profesní komory, lidský přístup? Šlendriáni se zmocnili světských mravů. Už se nikdo nedoví, jak udělat načechráný dort a polévku dietní, ale dobrou tak, že se děti až za ušima olizují. Na detailech záleží, víc neprozradím.

Můj muž byl odjakživa ve státních službách, to bylo veliké privilegium, měl erární obuv i uniformu a spoustu výhod, o kterých se ostatním ani nesnilo. Když se vrátil zvenku třeba jen na chvíli, přečistila jsem mu boty tak, že se blýskaly jako zrcadlo, a okartáčovala kabát. To bylo samozřejmostí. Udržovat si chlapa ve vážnosti, je pohlazení ženy a on se na mě při odchodu vždycky tak něžně podíval, ale neřekl nic. Hřejivý pohled je víc jak tisíc slov. A my těmi nejvroucnějšími pohledy ani trochu nešetřili. Vybrala jsem si je do foroty, dodnes jich mám plný byt.

Můj život měl smysl a řád, ten mému mladšímu synovi chyběl. Jenže on žil v jiné době. Já třeba celé dopoledne trávila chozením po obchodech, vybírala jsem nejlevnější jídlo, nejtrvanlivější látky, ze kterých jsem dovedla ušít cokoli, protože dobrá žena ušetří svému muži víc, než sama utratí. To prostě musí.

Peníze z věna jsme uschovali, že si za ně na stará kolena koupíme domeček, ale jak šla válka, chodila jsem z něj zobat stále častěji. Ti tlustí sedláci z Hané prodávali na černém trhu potraviny tak draho, že jsem během války o všechny úspory přišla.

„Prožrali jsme dům,“ úpěl ten můj.

„Ale žijeme,“ dala jsem mu pusu, „a děti mají dost.“

„Ještě si vaši řeknou, že nedokážu uživit rodinu!“ děsil se.

„Za války je poctivost víc jak peníze, jsem na tebe hrdá muži.“ Usmál se, ale trápil se dál. Velice mi hubnul, jako by ho ta válka vysávala. Když mi na něj hned po osvobození těmi statečnými vojáky skočily rychlé soucotě, neměl sílu se bránit. Co jsme ještě měli, to jsme utratili za léčení, ale nic to nebylo platné, do půl roku zemřel. S ním umřel i kus ze mě. Zbytek

žil dál. Kvůli dětem, na truc novotám, na podporu slušnému světu.

Dobro proti zlu

Vzápětí přikvačily doby, kdy vše bylo za stejný peníz, jen mnohem horší kvality než kdykoli dřív. Tak třeba boty se už nekupovaly na celý život, ale jen než se sešlapou, a šaty se dělaly z látky, která se vůbec nedala přešívát. Strastiplná práce hospodyňky se scvrkla na hlučné vysávání kobereců a prázdné tlachání u kafička, tisíciletí budované tajemno žen shořelo v jednoduché módě a prostořeké mluvě nic nechápajících dělnic. Moc nechybí a ženy budou jako muži, tak to předpověděla Sybila, to potom nastane konec světa.

Lidé se v ústraní chlubili, jak dokáží odfláknout práci, z řemeslníků udělali opičáky u pásu, století budované profese degradovali v masovou výrobu. Tak se z chlapů, co něco skutečně umí, stala jen bezejmenná masa svalů. Honorace a noblesa se vytratily, povinný optimismus narovnal otazníky.

Lidé se přestali dělit na slušné a neslušné, ale na vykořisťovatele a vykořisťované, a aby tomu nasadili korunu, tak i tohle dělení prý socialismus odstranil.

Bláznivý třídní boj se přelili do duší lidí jako zkažená voda. Dělníci řídí stát, zloději banky, myslitelé už neučí na universitách, ale zametají chodníky.

Dokonce i po mně chtěli, abych se toho šílenství účastnila. Ale já ne. Skutečná žena by se nikdy nesnížila přijmout zaměstnání pro jiné, než členy své rodiny. Měla jsem vdovský důchod, ten mi stačil. A čestná vdova se nikdy podruhé nevdá, to je zkrátka kách. Ostatně, on je stále se mnou. Na hřbitov nechodím, neteskním, ale když si v předsíni věším kabát, je vedle mne s tím svým hřejivým pohledem a já vím, že si vedu jak se sluší a patří. A to mi už nikdo nikdy nevezme, že ne můj muži?

Tak třeba dnes jsem byla za vnoučky, chodím k nim dvakrát týdně, ne častěji, aby si snad snacha nemyslela, že ji kontroluji, ne méně, protože mi na nich skutečně velice záleží. Na prach na skříních se nedívám, nepořádek na stolech nekomentuji, rozhodně jim tam neuklízím, to se nesluší, ale když jsem uviděla ten zmačkaný papír na zemi v dětském pokoji, neudržela jsem se:

„Ten už tu máte od minule! Jak kolem toho můžete chodit, a nezvednout to? Ale jděte,“ ohnula jsem se a vyhodila ho. Vnukovi zmrznul

úsměv na tváři, čekal, co se bude dít dál, ale já už byla na odchodu.

Nepořádkem to začíná, morálním úpadkem pokračuje, tragédií končí. Ani se nebudu ptát, co z těch dětí jednou vyrostete.

Domů chodím pěšky, přestože všude jezdí tramvaje, ale proč se vozit, když je to jen hodinová procházka? Vzala jsem si okovanou valašku nádherně vyřezávanou a cestou si do kroku tichounce broukala: Dú Valaši dú ú, hore dědi nú ú, jeden nese... Už jsem viděla okna svého bytu, zapomněla jsem je zavřít. Bude pršet, musím to stihnout. Snad pojedou výtah. Minule jsem šla do sedmého patra pěšky. Bylo to jako výlet na Pustevny. Dú ú, hore dědi nú ú. Živý plot podél cesty je neuvěřitelně zanedbaný, jako všechno v tomhle bezbožném světě, je dokonce vyšší než jsem já a není přes něj vidět, měli by ho ...

Brácha mámina manžela

Naše rodina vždy věřila ve spravedlnost a pokrok. Žili jsme v tom nejkulturnějším a nejpobožnějším městě v celé republice - v Olomouci.

„Státy se mění, režimy padají, jen pořádek zůstává,“ učila nás máma. Máma byla

študovaná hospodyňka, absolvovala tu nejprestižnější školu pro dámy až ve Vídni, protože u nás se na vzdělání nešetřilo. Uměla vařit, chovat se ve společnosti, uměla připravit hostinu pro menší příležitosti. Dodnes nevím, kde ty malované talíře, broušené sklo a stříbrné přibory schovávala, ale vzpomínám si, že když jimi zaplnila ten velikánský stůl v obývacím pokoji, chodilo s k němu jako k oltáři.

„Kde jsi vzala tak úžasné prostírání?“ ptala se švagrová a oči jí při tom zářily, jako by zírala na zlatý poklad.

Máma nám upravovala šaty, něco málo šila, patřili jsme k nejlépe oblečeným na škole. Táta byl odjakživa nádražák, pro něj byl řád životní filosofii.

„Je to chlapská práce,“ povídal, „ale přemýšlet u ní musíš. Taková lokomotiva je technický zázrak, bez ní by i války vypadaly jinak.“

Když nás obsadili ti neurvalí hnědokošiláci a převzali řízení běžných věcí pod svou správu, táta povídá: „Ať už jsou Němci jací jsou, tak si aspoň nepletou Čechy s Moravou, a železnici taky prospěli. Pražáci nás jenom obírali, jsou mnohem horší jak Rakušáci.“

„Praha se opičí po Vídni, ale nikdy na ni mít nebude,“ zasnila se máma.

Německy tenkrát uměl skoro každý, zato s českým pravopisem se potýkal kde kdo.

Táta chodil na oběd přesně o půl jedné, ani o minutu dřív, a přesně v jednu odcházel do práce. Měli jsme byt přímo u nádraží. Byla to luxusní čtvrť s obytnými balkóny, na tom našem jsme ve slunných dnech obědvali.

Máma si někdy stěžovala, že balkónem zatéká, ale my si toho ani nevšimli, každý rok totiž zdi sama vymalovala.

Já byl z naší rodiny nejvzdělanější, vyučoval jsem němčinu, zeměpis a katechismus.

O politice ani o válce se u nás doma nemluvalo, to první bylo vulgární téma, to druhé rána boží, kterou musíme přetrpět. Snad jen jednou se táta zmínil o tom, že jim přes nádraží projely dobytčí vozy plné lidí. Prý to bylo nekřesťanské a ať si říká kdo chce co chce, tak takovéto věci jsou proti boží vůli.

Máma ho opravila, že to není možné, určitě se spletl a dodala, že o tom omylu rozhodně nikde nesmíme mluvit.

Byl jsem kantorem na gymnáziu. Nad katedrou visel portrét vůdce, ten s Komenským jsme měli schovaný na půdě, že ho po válce zase vrátíme, ale už se tak nikdy nestalo. Místo nesmrtelného odkazu učitele národů visí od dob Hitlera ve

třídách hlava vítězného státníka. Jako by objektivní znalosti přestaly mávnutím kouzelné rákosky existovat, do osnov se nejprve vplížila poslušnost k fašismu, později ke komunismu a nakonec i k té lžidemokracii.

Jednou u nás doma byli vojáci z SS a vyptávali se. I ve škole byli, vyslýchali pana ředitele.

„Dobře to dopadlo,“ pošeptal mi ve sborovně. Nevěděl jsem co, ale ptát se tenkrát bylo nebezpečné, není to snad provokace? Tátu přemístili na hůř placenou práci.

Všichni jsme věřili, že kdo přežije válku, má za sebou to nejhorší, a táta si tu víru odnesl až do hrobu.

Máma dostala vdovský důchod a my sirotčí, všechno běželo jako dřív.

Skutečné zlo přišlo vzápětí, jmenovalo se socialismus. To bláznivé soutěžení naivního dobra proti pořádku a řádu zaplatilo spoustu vynikajících lidí životem. A těch duchovních co zavraždili! Neuvěřitelný cynismus a krutost národ otrávil.

„Copak se dá kvůli přesvědčení zabíjet?“ ptali se lidé, „účel nemůže světit prostředky!“

Že začali komunisti popravovat i své lidi, to děsilo nejvíc. Revoluce požírá své děti, říkalo se za nás stejně jako za Francouzské revoluce.

Druhá vlna poprav smetla viníky první vlny justičních vražd, na místa přesvědčených komunistů nastoupili kariéristé, říkalo se jim straníci. Slova o rovnosti a třídním nepříteli jim plynula ze rtů jako močůvka na posekaný trávník, ve vteřině dokázali změnit názor, otočit se na obrtlíku a ještě soudruhům v Moskvě políbit zadnici. Nevěřili v nic, jen ve svůj vlastní prospěch. To oni uchopili moc do svých rukou a už ji nikdy nepustili!

Některé z nich jsem učíval.

Asi špatně, když Pravdu prodali tak lacino!

Když se má hlupák udržet u moci, musí být krutý. A oni krutí byli. Jediná povolení víra byl vědecký komunismus, vyučovat katechismus mi zakázali a ve městě se pro mě místo kantora na střední taky nenašlo, jenže se nenašlo nikde, tak mě umístili do základní školy v pohraničí. Vesničané byli vždy pobožní a ta důvěra v nekonečnou prozřetelnost nás sblížovala. To se straníkům nelíbilo. Šoupali mě z místa na místo, až jsem ztrácel přehled, kde zrovna jsem. Máma mi pomáhala najít správné vlakové spoje, napsala mi na lístek příjezd, odjezd, přestupy, já chodil na stejná nádraží jako můj táta a snad díky té tradici si vždy nějak poradil.

Domů jsem dojížděl jako za studií – každý týden.

Můj bratr byl o patnáct let mladší, do kostela nechodil vůbec, místo toho docházel do divadla. Sobotu co sobotu. S ním chodila i jeho žena.

„Máme to skvěle zařízeno, děti hlídají tety, my si užíváme.“

„Kultury není nikdy dost,“ zvedl jsem prst. Končili prý v baru mezi herci a rozprávěli s nimi až do rána.

To, že vstoupil mezi antikristy, jsme v rodině považovali za velikou oběť. Já vím nejlépe, jak strašně moc to pro něj bylo těžké, ale vzal to břímě na svá bedra za nás za všechny, nesl svůj úděl statečně, a přestože se zmítal mezi pravdou a lží, své zdravé kořeny si zachoval a za to si ho nesmírně vážím.

Často jsem k nim zavítal na večeři. Bylo to jako vstoupit do starého světa, kovová branka zaskřípala, pes pobíhal za plotem a štěkal na celou ves, pak se šlo po čtyřech schodech na chodbu, za ní do velikánské kuchyně se dvěmi sporáky, na nich se vždycky něco vařilo či peklo, pak do obýváku.

Švagrová byla mladá, vařit moc neuměla, zato tetička Mařa byla vynikající kuchařka. Já si jídla vážít umím, celý život se stravuji jen ve

školních jídelnách, snídaně vynechávám, na večeře nemám čas, někdy nejím celé dny. Máma mi dávala na cestu svačinky a spoustu voňavých jablíček.

„Dokud budou jabka, nebude ti zle,“ tvrdívala. Krájel jsem si je a chroupal ve vlaku i místo večeře, nebýt jablek, nezvládl bych to.

Dbám úzkostlivě na čistotu těla i ducha a obojího se mi v té požehnané rodině dostávalo. Drželi pospolu, oni proti světu, čistota proti zášti. Dostat se do jejich přízně znamenalo získat desítky přátel na celý život.

„Posaď se Zdeno ke stolu, já ti posloužím,“ říkala tetička Milča. Byla to dáma kolem sedmdesátky a když povídala „posloužím“, bylo to pro mě velikánské vyznamenání. Dámy ze staré školy věděly, že není nic symboličtějšího, než žena s mísou jídla.

„Ale to bylo pro nás pro všechny,“ vypísl synovec, když jsem dojídal mísu pomazánky.

„Ale di, v kuchyni máš placky s povídlama,“ vyhnala ho Milča z obývacího, „jen to Zdeno dojez.“

„Zbytky se nemají nechávat,“ pouštím se do pátého krajíce. Od stolu se vstávat nesmělo, to přinášelo smůlu.

Až mnohem později byly tyhle každodenní příjmenosti nazvány domácí prací, ženám cíleně ukradeny a zlomyslně předány mužům. Pro chlapy to bylo stejně potupné, jako se oblékat do ženských šatů.

A v práci to bylo ještě horší. Svou neschopnost řešili ti nahoře nízkými mzdami těch dole, ale chlapi by za tak málo nikdy nedělali, tak na jejich práci nastoupily ženy. Tím srazily mzdy až na úplné dno. Co dřív přinesl chlap do rodiny sám, to dnes nevydělali ani se ženou dohromady.

„Děláme víc, bereme míň,“ zlobily se ženy, ale ne na své šéfy, na chlapy doma. Místo aby společně stávkovali, doma se hádali. Zloba a bezmoc se přelily tam, kam nikdy nepatřily - do rodin. „Copak můžeme mít za zlé prostým ženám, že tenhle podvod neprokoukly?“ ptám se kolegy.

Jen u mého bratra se nic nezměnilo.

„Posad' se Zdeno, já ti posloužím,“ říkávala jeho manželka stejně jako tetičky. Byl to návrat k prastarým pravidlům soužití, Bůh se posadil ke stolu s námi.

„Žena a muž jsou dvě půlky jedné bytosti,“ povídal kolega z práce, „není možné chodit po rukách a nohama pracovat. Chlap musí za

rodinu položit i život, ale emancipace naznačuje, že ženu utiskuje. To je ďábelsky rafinovaná nestoudnost! Víš Zdeno, duši nám krade ďábel nenápadně, krůček za krůčkem, že to ani nepozorujeme.“

„Ženy braly práci vždy mnohem zodpovědněji,“ diskutuji s ním, protože nikdo jiný mi už nerozumí, „chlap si udělá své a jde na pivo, žena totéž dělá mnohem pečlivěji, déle, pak je z toho tak vyčerpaná, že na ani na ty děti už nemá pomyšlení. Rodina se rozpadá, národ vymírá.“

„Kariéristé na následky nehledí, jsou to antikristi.“

Když se bratr s rodinou odstěhovali do jiného města, šel jsem já s mámou za ním, rodina totiž musí zůstat pohromadě.

Tenkrát už veškeré dění ve státě kontrolovala tajná bezpečnost, ta spadala pod Moskvu. U nás si moc pojistili i dosazením prezidenta. Byl to Slovák, co se proslavil snahami připojit Slovensko k Sovětskému svazu podobně jako Zakarpatsko. V monstr procesech ho odsoudili, ale nepopravili. Za svůj život vděčil náhodě, Stalin zrovna zemřel a s ním i masové zabíjení. Když nás Sověti začali okupovat, vytáhli ho z klobouku jako králíka a posadili na vrchol.

Česky ještě neuměl a slovensky už zapomněl, poslouchat ho bylo pro ostudu, ale soudruzi mu tleskali.

„Salám za poslušnost,“ říkalo se a podle toho taky chlapi vypadali. Naducané tvářičky, víra žádná, jen šustění peněz a huba plná uhýbavých slov.

Ale to tu ještě byla máma. Smáli jsme se tomu zbabělému světu a věřili, že se jednou změní. Máma byla jako já. Dožila se pokročilého věku a smrt měla rychlou. Vracela se od vnoučků, broukala si při chůzi, jako to dělávala, a ani nezpozorovala, že přechází silnici. Byla to ta čtyřproudá s tramvajovými koleji uprostřed, auto do ní narazilo plnou silou.

Nebyla první, kdo na tom místě zemřel. Pak tam zřídili semafor. Kdykoli jdu kolem, vzpomenu si na ni: „Blik, blik, svítí zelená, mohla žít, musím jít.“

S jejím odchodem se rovnováha věcí vychýlila, černočerná špína a děsivý chaos na mě zaútočily ze všech stran. Snažil jsem se nepřipouštět si temné myšlenky, dosáhnout splynutí s boží vůlí, ale jedna rána za druhou mě srážely mimo společnost, kterou jsem tak miloval a snažil se ji po celý život napravovat. Nebyla tu, aby mi podala pomocnou ruku, aby

mě vytáhla z bezútěšného močálu každodenních proher. Nikdo mě už nebral vážně, ani mí žáci, ani ředitel, ani má vlastní žena a syn, dokonce ani lékaři či farář.

Když jsou všichni proti vám, musí být chyba na vaší straně, to je přece jasné, že?

Zpytoval jsem svědomí, vzpomínal na všechny hříchy, kterých jsem se dopustil, ale vynořovaly se mi jen příhody, jak jsem třeba cvičil jógu, snažil se o stoj na hlavě, manželka mě přidržovala za boky a najednou jsem se sesul k zemi, jí zůstaly v ruce mé trenýrky. Dostala takový záchvat smíchu, že jsem se neudržel a osopil se na ni. Ona čekala něco úplně jiného, mnohem něžnějšího. Byl snad toto hřích?

Když jsme adoptovali syna, nutil jsem ho ve své pýše hrát na housle na kůru a chodit na střední školu, přestože mi všichni radili, ať přes dva metry vysokého fagana raději pošlu do učení. Jenže on byl tak nadaný! I v národním mužstvu basketbalistů ho chtěli! Díky dětským domovům nevěřil v lepší svět, jakmile dosáhl osmnácti, sekl se sportem, s houslemi, se školou i kostelem, jen se doma válel a chodil v mých šatech. Nedokázal jsem ho vychovat, jak by si zasloužil. Zklamal jsem jeho, ženu i sebe.

„Je to má vina, má jediná vina,“ bil jsem se v prsa klečíc před oltářem.

„Není,“ šeptala mi máma shůry, „to oni, malověrní.“

„Hele, už tam je zas. Copak on nechodí do práce? Nějaký blázen, měli bysme na něj upozornit příslušníky veřejné bezpečnosti.“

Pochopil jsem, že změnit se nemohu pouze já, že svět ničí naše elity, to oni donutili lidi od rána do večera se smát těm jejich hanebnostem, obdivovat jejich licoměrné fráze a ignorovat evidentní lži, naroubovali jim prostopášnou nemorálku a já už neznám nikoho, kdo by mě před jejich farizejstvím dokázal ochránit. Jak se dá mluvit s lidmi, co žijí ve lži?

Cítil jsem, že tohle je Jeho poslední výzva a snažil se být ze všech sil pokorný.

Možná mě osud trestá za plýtvání, víš mami, já slupky z jablek vždy vyhazoval. To by bylo želé!

Snažil jsem se zatvrdit tělo i mysl ještě víc, ale Bůh mi sáhl na zdraví. Bojoval jsem pokorně, i když jsem byl upoután na lůžko a ztrácel sílu, vydržel jsem až do poslední chvíle a kál se.

„Je to má vina, má jediná vina.“

„Co to pořád brumlá?“ slyšel jsem hlas doktora z veliké dálky.

„Zase se modlí,“ odpověděl ženský hlas.

„Ale to se v nemocnici nesmí! Sestři, dejte mu další dávku sedativ.“

Bolest se vytratila, prostor se otevřel, spatřil jsem pomocnou ruku, jak se blíží, natažený prst jako od Michelangela v Sixtinské kapli. Já tam byl, já ho viděl, a teď se ho konečně i dotknu.

„Mami, nezlob se, jdu za tebou, už mi došla všechna tvá jablíčka.“

6. Moje pratety

Návod, jak nevyčnít z řady a když ano, tak tím správným směrem, je jednoduchý jako facka, ale co když je pro vás řada moc těsná, co když víte, kam směřuje a rozhodně tam nechcete? Statečnost má mnoho podob.

Milča

Bylo nás dětí jako smetí. Táta chodil vypomáhat sedlákům, když bylo co, někdy taky sháněl práci ve městě, ale té nebylo nikdy dost.

Já byla z holek nejstarší, učila jsem je a starala se o ně, byla to hrozná švanda. Chodili jsme po vesnici, o tom se vědělo, že nám dá jabka, o tom zas, že se k němu nesmí, ale my vymyslely takové ty finty, kdy třeba jde jen jedna a brečí, že spadla a pak se zeptá, jestli si může natrhat třešně, a oni samozřejmě kývnou, ale já určovala, kde jsme už tenhle týden byly a kde se můžeme ukázat až příště.

„Milodary od mocných neberte,“ poučoval nás táta, „nezaslouží si to.“ Tátovi jsem nikdy neodmlouvala, ale jak to myslel, mi došlo až o mnoho let později.

Já hlavně dbala na to, aby naše šaty byly čisté a řádně zalátané, protože člověk může být chudý, ale to ještě neznamená, že o svůj zevnějšek nemá dbát.

Z hnízda jsem první vylétla já. Prostě jsem měla štěstí, známý mámy měl známé a ti sháněli někoho na výpomoc do krámu.

„Je to až v Luhačovicích, domů jezdit nebude moct, ale zase bude o jeden hladovej krk míň.“

Luhačovice byly lázeňské město, těch lidí, co tam denně korzovalo po promenádě! Starala jsem se o krám i děti paní domácí, ale měla jsem i čas jen pro sebe.

„Podívejte na tu hrdopýšku, jak se nese,“ ukazovali si na mě kluci. Já hrdá byla, ale pyšná nikdy - snad jen na to, že jsem hrdá. Chodila jsem vždy s rovnými zády a dbala na to, aby mé šaty byly vyžehlené. Mám sice jen jedny na všední den a druhé parádní, ale doma se mi o takovém přepychu ani nezdálo.

Víte, módní oblečení, krásné střevíce, rukavičky a slušivý klobouček stály tenkrát celé jmění!

Ráno jsem otvírala obchod jako první, odemkla kasu, postavila se za pult a zůstala tam až do konce. Když nebyl nikdo v krámě, snědla jsem si svačinu. Na záchod jsem mohla, až když

jsem večer přišla domů, to se zkrátka muselo vydržet. Na tohle celoživotní přemáhání jsem na stará kolena doplatila, neudržela jsem moč. Každou chvíli jsem si někam ucvrnkla. Ale to sem nepatří. Lidi, já to neřekla!

Vzpomínám jen na krásné věci, třeba na plesy. Nevynechala jsem jediný. Já se na parketu vytáčet uměla! Znala jsem mazurku, polku, valčík, waltz, kvapík, ale taky twist, foxtrot, šimi šimi nebo obkročák a rejdivák. Nikdo na mě neměl. Snad pro tu hranou nedostupnost, eleganci a slušné vystupování se chlapi přede mnou styděli.

Prý se bavím jako dáma, doneslo se mi, moc si je držím od těla a moc čtu. Víte, vzdělaná dívka tenkrát chlapce děsila.

Paní domácí byla sufražetka o mužích říkala: „Jsme tak jiné, ale to ještě neznamená, že by ženy nesměly sportovat!“ Podařilo se jim prosadit, že v atletice ženy házejí lehčím oštěpem, lehčí koulí, ale zlaté medaile jsou stejné. V gymnastice dokonce zcela odloučili nářadí, aby si snad někdo nemyslel, že by žena a muž spolu mohli někdy i soupeřit.

„A až se nám podaří prosadit totéž i v zaměstnání, splníme svůj cíl,“ povzdechla si. „Víš Milčo, ženská práce by měla být

hodnocena stejnou částkou jako ta mužská, copak je kuchařka něco méně než horník, učitelka méně než profesor, prodavačka miň než bankéř?“ Kdyby jí někdo řekl, že se dělba práce zruší a ženy budou mužům konkurovat, považovala by ho za blázna.

Znala jsem německy jako česky a anglicky jsem uměla alespoň číst.

„Bez tebe by to v obchodě nešlo,“ chválila mě a já vím, že ona chválou šetří.

Na nudu nebyl čas, ale když přeci nějaký byl, četla jsem. Tak třeba v Lidovkách, co domácí odebírali, jsem se těšila na články Karla Čapka. Dokázal i tu nejsložitější věc zlehčit tak, že jsem se od první věty až po tu poslední v duchu usmívala a ten báječný pocit mi vydržel i celý den. Před válkou ale zemřel, prý v tom měli prsty nacisti. S ním zemřelo i moudro národa. Vlastně většina redaktorů z Lidovek byla zavřena, na jejich místa nastoupili zrádci.

Tak jsem noviny přestala číst a půjčovala jsem si přes knihovnu, co zřídil Orel, novely od P.G.Wodehouse v angličtině. Vystupuje v nich sluha Jeeves, co zachraňuje od nudy svého pána, samozřejmě svobodného, mladého a bohatého. Je to neuvěřitelná psina. Tenhle autor

napsal stovku knih, desítky divadelních her a muzikálů, dokonce byl za války přeložen do češtiny, jen sluha se nazývá Saturnin a jako autor byl uveden lampasák z ministerstva, nějaký Jirotko, protože nacisté by nic od Angličana vydat nepovolili. Určitě ho v tom plagiátorství podporovali, taková zdařilá pomsta nepříteli. Pak byl podepsán ještě pod jednou knihou, ale už tehdy se říkalo, že za něj píše Eduard Bass. Naši vojáci s fašisty bojovali, jenom pár křiváků s nimi za okupace spolupracovalo, ale aby se voják převlékl za spisovatele, kradl cizí texty a dělal u nácků kariéru, pro to vážně nemám slov.

Ale já se o politiku vůbec nezajímám, hlavně že je švanda!

Byly to nejkrásnější roky mého života, jenže uběhly jak voda.

Nevdala jsem se, to by se zkrátka stihnout nedalo. Taky se nenašel ten pravý. Víte, do lázní jezdí hosté za pobavením, a já se s nimi rozhodně bavit nechtěla. Alespoň ne tak, jak si to oni přáli.

Ale tenkrát byla stejně práce na prvním místě, na hlouposti nebyl čas. Ženy s muži opravdu nesoupeřily, to by bylo stejně hloupé, jako kdyby včely soupeřily s květinami, ale když si

jedna včelka usmyslí, že na květinu nesedne, má na to právo. A kdyby náhodou někdo říkal, že za to mohou vojáci a válka, tak nevím, o čem mluví. Já to nikomu neřekla, protože na škaředé věci se vzpomínat nemá a už vůbec se o nich nesmí mluvit, ufnukánky nikdo nemá rád.

Měsíc za měsícem, rok za rokem jsem šetřila. Děti domácích dorostly, mohly nastoupit na mé místo, ale nechali si mě. Měla jsem spoustu přátel a známých, ale znáte to, čím je člověk starší, tím jsou přátelství šedivější.

Až na důchod jsem se vrátila domů. Chtěla jsem si koupit dům, kde bychom se sestrami žily, ale pak přišlo to neštěstí a my začaly pomáhat dětem naší sestry.

Ráno jsem vždy probudila Mařu, oblékly jsme se, nasadily zuby a jen tak bez snídaně jsme přešly přes panelku, muselo se dávat pozor, protože auta tu jezdila jako blázni, pak podél hřbitovní zdi, přes celou ulici a už jsme byly u nich doma. Z Hodolan do Holice to je kousek. Zatopilo se ve sporáku, ohřála cikorka, k tomu my báby měly chleba. Mařa si z něj okrajovala kůrky a sušila je, dávaly se králíkům. Dětem napekla vždycky buchtu, já bych si taky vzala, ale pálila mě po ní žába. Pak se celý den

zpívalo, hrálo a smálo. Co my se toho nadováděli!

„Usmívej se, co si tak nafučená? Nadula hubu, sedla si na pec, pane polesní, já tady nebudu.“ Udělala jsem nafučenou papulu, děcka mě do ní píchly prstem, vyfoukla jsem ji, to je vždy rozesmálo. Víte, smích a dobrá nálada jsou mou životní filosofií. Ale ježišimarjá, co vám to povídám za hlouposti?!

Já zažila monarchii, skutečnou demokracii, fašisty, ale komunisti byli ze všech nejhorší. Nemyslím to sprosté slovo, které tak milovali a pořád dokola říkali, ale vemte si tu drzost, že jeden den vystoupil prezident v rádiu a ujistil nás, že banky jsou stabilní a nic se nemůže stát, druhý den mi z každé uspořené koruny zůstal jen desetník. Celoživotní úspory mi ukradla měnová reforma, ožebračila mě.

I důchod se mi desetkrát snížil, ani na jídlo by to nevyšlo, ale já toho moc nesnědla, štíhlá jsem byla jako proutek a šaty ani boty kupovat nemusela, protože když se o věci staráte, vydrží navěky.

Bylo to jako zamlada, hrála jsem si s dětmi, učila je něco málo z toho, co jsem znala. Nevím, co dodat víc, život je přece tak krásný, tak proč si ho neužít?

Když se odstěhovali do Ostravy, bylo to jako že za lepším. Třetí patro v nedodělaném paneláku. Venku se chodilo po deskách nebo klouzalo po blátě, nikde žádná zahrada ani dvůr, jen výkopy a hory navážky. Tenkrát jsem za nimi přijela poprvé a naposledy. Bylo po dešti, mezi kopci hlíny se vytvořila celá jezera, děti na nich stavěly vory z dřevěných palet a pak se vydávaly na dobrodružné výpravy z jedné strany na druhou. Našla jsem jejich byt lehce, vchody i dveře byly očíslovány a já měla na čísla odjakživa paměť.

Neteř mě přivítala, jako bych bydlela jen vedle přes ulici. Posadila jsem se do kuchyňky velké jako náš záchod a dala si kávu. Zazvonil zvonek, za dveřmi stál ten můj kluk mokrý až po pás, celý od bláta.

„Tak vidíš,“ smála se jeho máma, místo aby mu dala pohlavek, „takhle to s ním je pořád.“ Začal protestovat, že minule byl mokrý jen po kolena, ale já se také smála, tak se začal taky chichotat, bylo to zase na chvíli hrozně fajn, jako když jsme si spolu hráli a zpívali, je to bylo moc prima ... Šel se osprchovat a převléct, vodu tu mají pořád teplou a nemusí jí šetřit, taky nemusí v zimě topit, to je moc dobře.

My topíme pilinama, ty máme z UP závodů zadarmo. Ale práce je s tím, to byste se divili. Každý den musíme napěchovat piliňáky, udusat je jako velikánskou fajku, pak chlap odpojí rouru od komína, vyndá vyhořelou vložku ze včerejška a tu novou tam nasadí. I když mu popel nevypadne na podlahu, je s tím špíny plno. Když se špatně napěchovaly, tak vybuchly a musely se vynést ven, prostě hrůza.

„Máte to tu velké, čisté a suché,“ snažím se pochválit, co se dá.

Pak jsem šla na záchod, zamkla se a nedokázala se odemknout, protože paneláky nemají klíče, jen bílý knoflík na otáčení. Je to tu tak těsné, že se tu ani postavit nedá.

„Teto, nezmatkuj, neudusíš se, má to větrák. Já to umím otevřít z druhé strany,“ chlubí se kluk, běží pro šroubovák a nějak mi pomůže ven. Jsem z toho celá vyděšená.

A výtahem nepojedu, tam by to dopadlo ještě hůř. Už abych byla doma.

Všude dobře, doma nejlépe.

Mařa

Má máma chodila vařit na farnost nebo k městské šlechtě, to vyšlo nastejno. Ti nahoře jsou holt nahoře. Když ale poctivě pracujete, tak

vám dají. Sice málo, ale hlad jsme nikdy neměli.

Máma mě naučila vařit. Ne tak jako vařila ona, protože na všechna ta holoubátka, marcipán a cukroví, co ona sama dělala pro vrchnost, jsme doma neměli suroviny ani pořádnou troubu, zato jsme měli pec a v ní jsem upekla chleba líp než ona. A chleba je základ.

I svého muže jsem si našla jen díky vaření. Postarat se o rodinu jsem uměla. A ti moji se měli dobře. Moc dobře.

Máma zemřela mladá, udřela se k smrti. Tenkrát byla taková doba, makalo se, dokud se člověk udržel na nohách. Tátovi bych pomoci dokázala, kdybych už pracovala ve špitále, ale tenkrát jsem ještě byla hloupá. Pozdě bych honit.

Měla jsem muže, dva syny a domov, když přišla druhá světová, když skončila, neměla jsem nic.

Němci byli jak zvěř, nejprve zabili postižený, pak Cigány, pak Židy, následovat měli Slované a všichni, kdo se jim znelíbí. Bojovat proti nadlidem byla svatá povinnost, zemřít velká čest. Tak to alespoň říkali ti moji kluci a taky se podle toho chovali. Ale na čest já jim seru! Co já? Já su snad vosk?

Ne, nebojte se, nebudu plakat nad rozlitém mlíkem, nebudu.

Ale mí kluci nebyli mlíko, byli do řiti můj svět! Proč jsem raději nezemřela s nima? Ale to je rouhání, že?

Vzpomínám si na ty oslavy, jak lidi jásali na náměstí a já seděla v rohu kuchyně a tajně doufala, že je to všechno jenom sen, že se probudím a oni tu budou sedět u stolu a jíst, až se jim budou za ušima dělat boule.

Najednou se ozvalo bušení na dveře.

„Dále,“ pípala jsem. Dovnitř se hrnul můj bráška Josífek.

„Co ty tady Mařo tak sama?“ chechtal se, jako by nic.

„Tak ty jsi přece přežil!“ vrhla jsem se mu kolem krku.

„Na mě jsou všichni náckové krátcí!“ Díky ti bože za ty dary. Vrátil se z Anglie ověčený metály a slávou. Naše armáda ho přijala jako vysokého důstojníka a vypadalo to, že udělá velikou kariéru, zvláště když si našel Olinu, to byla dcera továrníka na damašek. Josífek byl krásnej chlap, uměl jazyky a esperanto, navíc mu to šlo se ženskýma jako nikomu. Olina byla strašně sympatická dáma, chodila k nám na návštěvy, vůbec se jako honorace nechovala, a

když už to vypadalo, že se vezmou, objevili se takhle zvečera v obýváku a ona povídá:

„Přinesla jsem ti Mařo prostírání, je to pravý damašek, ten nejlepší, ručně vyšíváný, takový koupit nedostaneš, to abys na mě ráda vzpomínala,“ a pak spustila, že musí pryč, protože ti komunisti, co se právě dostali k moci, chtějí Josefa pověsit, ale kamarád kamaráda na ministerstvu jí dal echo, ona zaplatila, za pár hodin je převedou přes hranici.

„Venku na nás čeká vůz,“ ukázal brácha z okna na auto samý chrom a kování.

„Tak to přijdu i o tebe?“ vykulila jsem na něj oči. On mě objal, protože on všechny ženský objímal, a když jsem mu bulila na rameno, protože já se nikdy neudržím, povídá:

„Napíšu Mařo, slibuju, ale přijet nepřijedu. To vy to tu budete mít horší, tak se držte. – No tak, ono to přejde.“

Pak se pustil do objímání všech kolem a do loučení. Než jsem se vzpamatovala, byl pryč. Už jsem ho nikdy neviděla. Nenapsal. A pokud napsal, tak nám to komunisti naschvál nedoručili. Tak to oni dělali, víte. Každého, kdo měl v zahraničí rodinu, donutili podepsat spolupráci s tajnou bezpečností. Nás ne. To jsme je hnali, hajzlíky! Na oplátku jsme měli

jistotu, že vycestovat nikomu z rodiny nedovolí a zpoza hranic nedostanem nikdy ni řádku.

Až o pár let později jsem se od přátel doslechla, že s Olinou jim to nevyšlo, rozešli se. Skončil u protinožců až v Austrálii a podle všeho se mu tam vedlo moc dobře. Náš Josífek byl prostě na ženský, tak tam sbalil nějakou bohatou, měl vystaráno do konce života.

On takovej krásnej mužskej je mnohem větší neštěstí, než vyvedená ženská. Já o tom něco vím, u nás ve špitále se léčily prostitutky s těma venerickýmma chorobama, a jak ty uměly chlapům zamotat hlavu, to ani nechtějte vědět. Čím starší chlap, tím mladší krasavice. Ale štěstí žádná neudělala. To prostě šlo jen v románech. Ty četla Milča, já nečtu. Nemám na to oči. Zkazila jsem si je při háčkování.

U nás ve špitálu se léčili hlavně souchotináři, ale taky utrhlý ruky a nohy, prostě všecko. Utírala jsem pot z čela i manželovi sestry Julčy. Zemřel hned po válce, to bylo souchotí nejvíc. Máma Julču učila vařit stejně jako mě a taky ji to uživilo. Měla hospodu v Hodolanech a na starý kolena jsme daly svý těžce vydřený peníze dohromady a postavily dům pro nás pro všechny. Bydlelo nás tam pět sester, všechno vdovy, až na Milču, to byl složitější případ, ale

chlap žádný, protože správný chlapi se tenkrát důchodu nedožili.

„Naše zemřele za dobrou věc,“ povídala Julča, „a my teď musíme učit té naší omladine, aby jako věděle, že to nebelo nadarmo.“

Uvařit něco dobrého, bylo pro mě vždy to nejdůležitější. Když třeba takový voják bez nohy, co celý den jenom civí do stropu, dostane teplou buchtu, k tomu čerstvou smetanu s medem, vzpomene si na mámu, vrátí se mu jiskra do oka a to je to, o co u něj do řiti de. Nohu mu už nikdo nevrátí, ale chuť k životu, tu mít musí, i kdyby čert na koze jezdil!

Jídlo léčí. Nic se nesmělo ošulit, třeba máslo u souchotinářů bylo důležitější než všechny ty jejich serepetičky, co do nich doktoři cpali.

„Margarín nechcu v kuchyni ani vidět,“ poučovala jsem zásobovače a oni věděli, že kvalitou si mě získají. Čerstvá vejce, ořechy, mouku bílou jako padlý sníh, mléko jak smetanu, cukr jen bělený, hovězí na polívku nemuselo být nic moc, ale starý být nesmělo, taky morková kost nesměla zavánět a zeleninu jsem brala jen čerstvě utrhlou nebo když byla zima, tak ze sklepa z písku, žádnou zavadlinu nahnilou. Prostě jídlo je boží dar a podle toho se k němu musíte i chovat.

To až později si ženský všechno zjednodušily, ale za mě, když někdo chtěl třeba buchtičky se šódó, tak nemohl uvařit puding, to by ho vyhodili, musela se ušlehat vajíčka v cukru a víně, to byla práce na dobrou hodinu, když jste to uměli, a když někdo chtěl třeba falešnou svíčkovou na smetaně, tak musel říct dopředu, protože maso se muselo naložit a prošpikovat, jinak vám zbyl jen rozvařený kus hovězího, co bych nedala ani podomkovi.

Každé ráno před rozedněním jsem zapadla do kuchyně a vypadla až po setmění. Dokud jsem měla děti a manžela, brali na mě v práci ohled. Když jsem nebyla doma, vařila sem jim do foroty.

„Co měle vaše k obědu?“

„Kél.“

„Bel dobré?“

„Bel.“

„Tož di domů Mařo, jinak ti na večeru vyplení spížu.“

Když jsem o rodinu přišla, říkala jsem totéž těm mladým holkám, co nevěděly, kde jim hlava stojí, a často ani s kým přišly k outěžku.

To už ale stál život za hovno, na krásný časy jsem zapoměla, nemůžu na ně myslet. To do

řiti nejde. Neudrším slzy, jsem celá usoplená a furt naměkko.

S Milčou jsem prožila stáří. Vyspravila mi šaty, protože to s jehlou uměla líp. Víte, vyzývavá žena je pořádnému chlapovi k smíchu, ale neupravená být taky nesmí, ať už jí je kolik chce. Taky jsem neuměla obskakovat kolem těch řvounů a byla jsem ráda, když mi dali všichni pokoj. Doplnovaly jsme se.

Když třeba přišla návštěva, otočila jsem se k plotně a dělala, že mám moc práce, zdravila jsem na půl huby, a když bylo třeba přinést na stůl jídlo, nosila ho Milča.

„Já nemůžu, jsem celá zasviněná,“ ukazovala jsem na zástěru.

„Ale teto, zrovna sis ji měnila,“ dobíraly si mě děcka.

„Kušujte,“ okřikla jsem je a na chvíli si vzpomněla na ty svý kluky. Ach jo, tolik válek! A furt nový.

„Obsadili nás Rusáci,“ povídám to památné ráno, co se po Hitlerově dálnici hnaly tanky opačným směrem, než kdysi ti zasraní tfuj.

„Ale ty jsi řekla to sprosté slovo a slíbila jsi, že ho už nikdy neřekneš,“ nasadila Milča vyčítavý tón.

Chudinka, ona si užila svoje. Když ji tenkrát přivezli k nám do špitálu, styděla se i mi svěřit, co se jí stalo. Doktor mi prozradil, že si ji ti naši slavní osvoboditelé vybrali jako odměnu za dobytí města, zle si s ní pohráli. Takových jsme tu měli víc, chytily od nich ty nemoci, co mívají jen prostitutky. Pro ni nikdy nepolíbenou to musel být otřesný zážitek. Milča je statečnější než kdejaký chlap, vyléčili jsme ji. Tedy tělo, to se uzdravit dá, duše si pamatuje vše. Už nikdy s žádným chlapem nic neměla, ani se nevdala.

„Promiň, ale jak to mám říct? Jo, už vím, po cestě jedou Sověti.“

„Válka!“ vyjekla, „už je to tu zas!“ Utekla do sklepa. Tahat ji ven nemělo smysl, třeba jí tam bude líp. Začala si tam nosit věci na spaní, jako by tam měla prožít zbytek života. V noci jsem zkontrolovala, jestli se tam dá, až na to vlhko a zimu to šlo, tak jsem jí nechala aspoň rožnutou žárovku, však tu elektřinu nějak doplatíme. Ráno přišla na snídani, jako by se nikdy nic nestalo.

V rádiu zrovna hlásili, že to není válka, ale jen soudružská pomoc komunistů z Moskvy těm zasraným komunistům tam nahoře v Praze.

„Ať dou do řiti,“ zabručela jsem, „vždycky jsme tam někomu lezli.“

Války jsou pro obyčejný lidi velký zlo. Armády taky. Zbraně jsou hovadina, kdyby si je strčili všichni ti generálové do řiti, žilo by se nám líp. Tfuj.

Když už jsem měla takovej život na hovno, tak alespoň jí jsem prospěla.

No a pak jsem něco špatnýho snědla či co a udělalo se mi blujno.

„Ale vám musí být po jídle už delší dobu zle, že?“ ptá se doktor.

„Po jakým jídle?“

„Třeba po obědě.“

„Jo tak, ale to já ne. Celý život něco ochutnávám, protože když jídlo neochutnáte, není hotový. Správná kuchařka je zpocená u plotny, neobědvá, košťuje prostě furt.“

Chvíli mě drželi v nemocnici, ale já tam byla nešťastná, chtěla jsem domů, tak mně to povolili. Celá rodina se přestěhovala do obýváku, mě nechali spát v ložnici. Vařila Milča, samá lehká jídla, někdy jsem jí radila, ale vstát jsem nemohla. Denně za mnou chodila taková mladá šikovná doktorka, dávala mi injekce do žíly, aby mě nic nebolelo, děcka mně

běhaly do krámu pro smetanu a já se cítila hrozitánsky unavená.

„Jen spi Mařo,“ hladila mě sestra po ruce, „spánek léčí.“ A já se léčila, jak jen to šlo.

Pak za mnou přivedli děti.

Chtěla jsem je něčím potěšit, tak povídám: „Až se uzdravím, upeču vám černé.“

Usmály se, v duchu jistě oblízly, protože černé měly nejradši.

Milča mi posloužila. Seděla vedle postele ve dne, spala tu i v noci, držela mě za ruku.

„Neměj strach, jsem u tebe. Co chceš? Dáš si něco?“

Vždycky jsem si myslela, že posloužím já jí. Ona byla takový věchýtek vychrtlý, pořád se jí jen točila hlava, já proti ní herdekbaba, co si nic nedá líbit, ale odvahy měla vždy za nás za obě. A já si ji od ní ty poslední dny brala.

„Milčo, už moc nepotřebuju, jenom tu poslední špetičku.“

„Zase bude dobře Mařo, však ty víš, jak to myslím.“

„To prostírání z damašku si vem, ať máš památku na Josífka.“ Usmála se, ale tentokrát tak nějak smutně.

Kdyby mi někdo předpověděl, že místo mých vlastních dětí se o mě na stará kolena postará nejstarší sestra, poslala bych ho do řiti!

7. Mámina dcera

Máma mě dostala do latě, bez ní bych si sama se sebou nevěděla rady. Pak mi pomáhala s dětmi, já chodila do práce jako kdysi ona. Když si představím, že mi život utíká mezi prsty, tak jsem z toho zoufalá.

Fotky

Nevím, jak vypadá děda s babičkou, nikdy jsem je neviděla, dokonce se nezachovala ani žádná fotografie, ale znáte je, jsou kulaté jako medailón, na nich se usmívají dva lidé ve svátečním a když je poskládáte vedle sebe, jsou si podobné jak vejce vejci.

„Fotografie se musí dělat jinak,“ tvrdil prý dědův brácha, „už jen tím, že se lidé nahastroší do nedělního a strnule zírají do objektivu, se vše zkazí.“

„A to se máme fotit bez obleku?“ divil se děda. Pro něj to bylo stejné, jako by šel do kostela jen v trenýrkách.

„Prostě dělejte, že tu nejsem.“ Prý to byly nádherné fotky a měli jich plné krabice, jeho brácha byl na focení prostě nadaný. Pak utekl do Ameriky, tam ho focení uživilo i proslavilo,

ale jeho fotky doma se musely zničit. Jenže to už děda nežil, on by totiž takovou věc nikdy nedopustil.

„Soudruzi, kteří si neváží výdobytků socialismu a žijí mimo naši svobodnou a pokrokovou vlast, si úctu nezaslouží!“ Tohle heslo bušili do národa tak dlouho, až mu lidi uvěřili. A věří mu bohužel dodnes.

Mládí v dědově domě

Děda byl všude, přestože dávno zemřel. Když třeba začala vlhnout stěna, máma povídala, že dřív by se to stát nemohlo, protože dokud nebyl sklep betonový, voda se stahovala do země a děda prý říkal, že tak to má zůstat napořád, ale její brácha ho vybetonoval a tím vše pokazil.

Teď nevím, o kterém sklepe máma mluvila, měli jsme tři. V jednom bylo uhlí, ve druhém brambory a zelenina, ten nejmenší byl tajný. Děda do něj zbudoval pořádné schody prý až po válce, přebyly mu slepé schody na půdu. Ani okno do něj neproboural nejlépe, vyšlo mu hned vedle dveří do domu a nebylo to ani tak okno, jako spíš šikmá díra dolů. Když jsem se naučila chodit, spadla jsem do ní.

„Odkud to děcko tak ječí?“ pobíhala máma po dvoře, „něco se mu stalo!“

„Prd se stalo,“ zabručela teta Mařa. Pamatuji si ty její ředé punčochy, jak se v kostkovaných bačkorách s kovovým zapínáním řtrachají tam a zase zpět, ale ona nic. Pak mě objevili. Visela jsem dole jen za prsty zaháknuté do kovového rámu. Když mě sundávaly, stála celá rodina v pozoru a vzdávala mi hold, prý kdybych se pustila, spadla bych přímo do zavařenin, a to by byla velká škoda. To říkala teta Milča, ona si ze všeho dělá prču.

Tajný sklep byl vysoký tak, že se v něm dalo pověsit prase, já si ho pamatuji plný plodů naší zahrady. Nejraději jsem měla Jonatány a Máslovky, ale ty dlouho nevydržely.

Jahody se chodily sbírat ráno a večer, když dozrávaly. Měli jsme jich dva záhony a přejedli jsme se jich každý rok tak, že jsme dostali kopřivku. Ale teta Mařa měla tekutý pudr, po kterém to ani tak moc nesvědilo.

Králíkům jsme chodili na listy z pampelišek a brácha se je dokonce naučil zabíjet. Já ne, zabíjení není pro holky.

„To chytneš micoňa za uši, on se uklidní, pak za nohy a cvak, švihneš mu jednu za ucho a přivážeš mu ty čapy sem na králíkářnu. Kůžu pak dáš tam na ten napínák, aby dobře vyschla.“

To ho učil soused, oni měli miconě taky, ale nebyli odtud, přistěhovali se.

Znám všechny lidi v ulici, tedy v té staré. V té, kde žiji dnes, neznám nikoho. Nezajímá mě to. Já nechodím za nimi, oni za mnou, ale tenkrát to byla jiná, to se běželo k Čěrovským, ti nám dali vodu se šťávou, pak zas ke Smětalům, ti měli zrovna rebarboru a když jsme měli něco my, šlo se k nám.

„Vem salát, di k Černým a pěkně se zeptej, jestli už nemají okurku,“ přikázala teta. Nebo: „Di k Hušákům, dozrály jim broskve, tady máš košík, tak si nasbírej, že to je za ty meruňky, kdyby se ptali.“ Jenže my k nim nemohli, protože nás viděli, když jsem byli na pajdu a obrali jim všechny měsíční jahody, tak se muselo třeba k Mirce a posbíralo se, co jim popadalo po včerejší bouřce na zem.

„To se ti Hušákovi moc nepředvedli, už k nim raděj nechod'te,“ komentovala teta otlučené ovoce. Ale my si dali pusu na klíč, nic neřekli.

Když dozrál rybíz, museli sbírat všichni. Vymlela se z něj šťáva, nalila se do velikých skleněných baněk, ty se zazátkovaly, do korkových špuntů se vyvrtaly díry, do nich zasunuly klikaté trubičky s vodou a všechno na kredenc. Bublalo tam červené víno, bílé víno,

z černého rybízu se dělala marmeláda, ale kdyby nebyla zdravá, nikdo by ji nechtěl. To víno taky ne. Ale sirup z rybízu byl vynikající. Spíž byla jedna velká laboratoř alchymistky, vyznat se v ní nešlo. My děcka jsme do ní nesměly.

„Co tam zas spouzíš? Ta poleva na dortu musí zaschnout, jedeš ven!“

Doma bylo pořád co dělat. Když se nám třeba rozbila žárovka nebo praskla pojistka, povídala teta: „Di za sósedem, že potrebujem opravu a chlapi ještě nésó doma.“ A soused přišel. Usmíval se, protože chlapi rádi dělají práci, která jim jde. A teta se taky usmívala, postávala opodál, kdyby jako něco potřeboval, a pak ho něčím počastovala.

Tradice

Chlap u plotny byl tehdy ostuda k politování a ženská za volantem komunistka pitomá. Rodina byla sehraný tým a každý v něm dělal to, co uměl nejlépe. Ale nevypadalo to jako práce, spíš jako hra, každý byl na svou roli hrdý a bylo naprosto nemyslitelné, že by neudělal to, co má, ale když se někomu nedařilo, další hned přispěchali na pomoc a hledalo se, proč je smutný, co mu kdo asi udělal, na co asi tak

myslí, a všichni měli v rukávu spoustu unikátních receptů, jak to napravit. Nic podobného jsem už nikdy nezažila, jako by se to nejlepší z každého z nás přelilo na ostatní.

Ob den před setměním chodily tety na hřbitov. Byl na konci ulice, už když jste se k němu blížili, nádherně voněl. Před hřbitovem byla kupa květin, ty se tam vyhazovaly z váz, taky nějaké věnce a tak, hned vedle byla pumpa na vodu a na ní nápis: „Nepít!“

„Je znečištěná od těch nebožtíků,“ říkala teta Milča. Jezdila ven s vozíkem, to aby udržela rovnováhu, ona byla tak vysoká, že se jí z té výšky motala hlava.

„Když jsem vás vozila v kočárku, bylo to nejlepší,“ stýskala si a dělala, že něco veze, i když byl vozík prázdný.

Někdy jsme museli jít vedle ní a ona se nás každou chvíli přidržela, zapotácěla se, což byla sranda, a pak zase přidržovala ona nás, když jsme si hráli na provazochodce, co chodí po ohradě kolem pole.

„Ještě spadneš, slezeš dolů? Já tě neudrším! Opatrně, že to řeknu mamince? Ale jak ty mě trápíš!“ Někdy dokonce dělala, že začíná plakat a my museli poslechnout, protože pak se

rozesmála, že to je apríl, což uměla nádherně a byla to strašná sranda.

Ve vozíku měla konev, motyčku, květiny, co zrovna rostly na zahradě, a někdy i svíčku a vždycky čistý hadr.

„Tak co jsme zapomněli dnes?“ ptala se před hřbitovní zdí. „Macešky. Dala jsi tam ty macešky?“ Někdy taky růže nebo mečíky nebo lilie, to vše jsme měli na zahradě nasázeno pro dědu a babičku a ještě mnohem víc.

„Tak tady leží,“ ometala mramor, „vidíš Marie, jak ti tví vnoučci krásně rostou?“ ztlumila hlas, „a neurodily se ořechy.“ Její pohled spočinul na mně. „Ale ty sis nevezala čistou košili!“ Mluvila střídavě k mrtvým i živým, protože na tomhle místě je náš rod stále pospolu. „Vedle babičky leží dědeček a tady tvá prababička, moje máma,“ vysvětlovala, „nás bylo doma devět dětí, vlastně deset, ale druhý bráška umřel tak brzy, že ho nikdo z nás neviděl,“ to mluvila jen k sobě, skoro ji nebylo slyšet, „a zrovna tady budu napsaná já,“ zasnila se.

„A kde bude teta Mařa?“ vyzvíдалa jsem.

„Vlezeme se sem všichni, Mařa, Julča, Fanyňka,“ ukázala na prázdné místo na desce.

„A kde budu já?“

„Ale ty?“ smála se, „kde tobě bude konec!“

„Kde bych byla?“

„Že budeš tak hodná a utřeš obrubník i sousedům, oni tady dnes ještě nebyli.“ Až později mi došlo, že to teta zamluvila pokaždé proto, že já s bráchou nejsme ani Dvořákovi ani Klvaňovi, takže tam nikdy být nemůžeme.

Za hřbitovem stála socha svatého a když jsem se ptala proč, tak prý proto, aby se mohlo říkat, že se tváří jako svatý za dědinou. Tak jsem si ten jeho pohled zapamatovala a když někdo kuje kulišárnu a pak se tváří nevinně, vím, že je jako ten svatý.

Po hřbitově se běhat nesmělo, taky skákat z hrobu na hrob po obrubnících, ale když se na nich může klečct, proč by ne skákat? No jak jinak se máme zabavit, když teta chce být chvíli sama?

„Jedete pryč? Dacani!“ S cizími se nevyjednávalo, ale zdrhalo.

Na první fotce, co jsem viděla, sedí máma na Jawě dvěstěpadesát a jezdí po dvoře kolem ořechu, co zasadil děda. Klidně by to mohla být reklama, tak byla máma krásná, dokonce i Cedar, co jí honil s vyplazeným jazykem, by se tam hodil. Tohle fotil její brácha, ne snad kvůli mámě, ale kvůli tomu stroji, co si opravil a

všude se jím chlubil. On byl do všeho, co jezdí, úplně blázen. A taky do čeho sedl, to uměl řídit. Vzpomínám si, jak vezl jednou bráchu nákladním autem, na prázdné cestě si ho posadil do klína, dal mu ruce na volant a řekl:

„Teď řídíš ty!“ Brácha si myslel, že to je sranda, a že ten velikánský stroj, do které ani nedokázal bez pomoci vylézt, řídí strýc, ale sotva se dotknul volantu, auto zatočilo do protisměru. To brášku vyděsilo tak, že sklidil strýcovo opovržení a dalších dvacet let na volant nesáhl. Je to holt posera.

Máma byla z jiného těsta, ta se nebála ničeho, proháněla se na motorce dřív, než měla papíry. Vlastně papíry neměla nikdy, její skvěle našlápnutou dráhu závodnice všeho, co má motor, překazil sňatek. A práce.

Máma pracovala v UP závodech, tam se vyráběl nábytek a nejspíš i krabičky na zápalky, protože nám nosila aršíky nálepek. S bráchou jsme je sbírali a věřili, že jednou budou představovat obrovitánský majetek jako třeba známky. Ale nikdo jiný je nesbíral, nikdo je nechtěl. Pak se poztrácely, vyhodily, prostě jsou fuč.

My měli doma nábytek po dědovi, to byly masivní skříně z třešňového dřeva, kdysi prý strašně nóbl, a na nich bylo spoustu malých a

velkých suků, když jsem se na ně dlouho dívala, změnilly se v ptáky a mraky, tančící paňáky a příšery, ze kterých mi běhá mráz po zádech ještě dnes.

Poctivý dřič

Máma měla velice výhodné zaměstnání, jednak tam dokázala dojet na kole a jednak jsme měli piliny jen za odvoz. Doma se topilo jen jimi, pokud nepočítám sporák v kuchyni, ale ten byl doménou tety Maři. Na nočním stolku ji stávala fotografie jejího manžela a dvou synů, přes ni černá stužka. Když řekl někdo slovo Němec, odplivla si.

Paži měla jako já stehno a pořád říkala: „Di do řiti.“

„Teta Mařa není sprostá, jen mluví jinak,“ omlouvala ji teta Milča, „di do řiti je pro ni stejné, jako když se řekne: Potřebuji klid na práci.“

„Míchej,“ podávala mi mísu, „a nelízej, bude ti z toho blujno.“ A když mi zle bylo, uvařila zeměžluč a řekla: „Vypij to na ex a nedýchej u toho!“ Bylo to jak divadelní představení, kdo byl doma, přiběhl se podívat, jestli to zvládnou. Když jsem plný plecháček dokázala vypít bez nádechu, bylo mi hned líp, když jsem tu

příšerně hořkou chuť nezvládla a nadechla se, potupně jsem zvracela.

„Nesmíš se nadavovat,“ zlobila se, „a dopij to.“
Až pak mi bylo líp.

Když se někdo z nás spálil, přiložila na to čerstvě nastrouhané syrové brambory.

„Vytáhnou horkost z bolístky,“ tvrdila. Jednou jsme se s bráchou společně koupali ve vaně, šetřili jsme tím teplou vodou, protože ta se musela ohřívat na plotně, asistovala celá rodina, tak jsme dělali čurbes, a protože bylo zima, v kuchyni se na stole ještě žehlilo, a když máma vytáhla bráchu z vody, omylem ho posadila na tu rozpálenou žehličku. Řval jako tur. Teta byla rychlá, strouhané brambory pomohly. Pak měl na zadku velkej seschlej strup ve tvaru žehličky, všem návštěvám ho musel na vyžádání ukázat, ale když se sloupl, nezůstala ani jizvička.

„Máš prdýlku zase jako andílek,“ triumfovala teta Mařa a máma ji za to byla moc vděčná. To se pozná.

Za okny měla třezalku v oleji na bolavá kolena a my sledovali, jak mění barvu ze žluté na červenou a když jsme měli kašel, namíchala čaj z lipového květu, heřmánku, divizny a bezinek. Všechno jsme sbírali sami a sušili na půdě.

Její čaje byly jak duha, jak přidávala jednotlivé ingredience, žlutly, rudly, modraly, ale vždy pomohly. Maša měla pro všechny léky, jen pro sebe ne.

Nikdy jsem ji neviděla sedět s rukama jen tak v klíně, když zrovna nevařila, háčkovala záclony, když si jednou lehla, odvezli ji do nemocnice, ale hned nám ji zase vrátili, prý chce být doma. Spala v posteli našich a pila jen smetanu, nic jiného nesnesla.

Až začala zvracet i tu smetanu, vzala nás prateta Milča dovnitř. Sotva jsem ji poznala. Kam se podělo to obrovitánské tělo? Byla tenká jako panenka, kůže jí visela na pažích jako ručník na věšáku, a to své „di do řiti“ by snad už ani říct nesvedla. Tenkrát se na mě usmála snad poprvé, měla vystrašené oči a tichounce zašeptala: „Až se uzdravím, upeču černé.“

Pod dozorem jsem jí dala pusu na líčko nejprve já, pak brácha. Přes noc umřela.

Černé uměla jen ona. Dodnes vím přesně, jak vypadalo, jak vonělo, jak se rozplývalo na jazyku, dokonce mám její rukou psaný recept a mnohokrát jsem se ho snažila upéct, ale vyšla mi z toho jen taková hňáca.

Teta Maša patřila k legendárním kuchařkám, co do jídla dávaly i kousek sebe.

Když vařím pro svou rodinu, ptám se: „Tak co by s tímhle dělala teta Mařa?“ A jako by to hrnce slyšely, pomohou mi dokončit i pokažený oběd.

Vidím ji dodnes, jak u plotny čaruje. Den za dnem, století za stoletím - kouzelnice s vařečkou.

Hrdá a usměvavá

Teta Milča byla úplně jiná, nebyla vůbec tlustá ani v jednom kuse nafučená, chodila vždy pečlivě učesaná se sponkami v bílých vlasech. Vlasy si myla dešťovou vodou, ta se musela nachytat z rýny, prý byla měkká, ne jako ta tvrdá ze studny.

Každé ráno nás budila šeptem do ouška: „Ptáčkové už dávno vstali, své písničky dozpívali a ty ještě spíš? To se nestydíš?“

Dobrá nálada byl její lék na všechno. Naučila nás s bráškou spoustu lidových písní, když jsme přišli do školky, prozpívali jsme prý celý první den. No a když přišla návštěva, tak jsme taky zpívali, a když nepřišel nikdo, tak jsme zpívali nejvíc. Nikdy jsem ji neviděla neupravenou.

„Teto, ty jsi zažila obě války?“ zeptala jsem se jednou, jak nám souška učka ve škole poradila.

„Obě,“ usmála se.

„A jaké to bylo?“

„V první byl hrozný hlad, ve druhé ještě větší strach. - Ale nám nic nevadilo,“ dodala rychle, „namalovali jsme si na stěnu kuře a jedli suché chléb, představovali si, že jíme to kuře. Když byly nálety, tak jsme se schovali do sklepa a zpívali a dováděli, to byly skvělé časy!“ Tohle jsem učitelce říct nemohla a víc jsem z ní nedostala.

Ještě mi vyprávěla, že dřív muži hodně chodili do veřejných domů, tam prý byly hrdinky, bez kterých by byl svět mnohem krutější.

„Mnohé za to zaplatily životem nebo alespoň zdravím,“ říkala Milča a Maša jen moudře přikyvovala.

„Tomu nerozumím teti,“ divím se.

„Veřejné domy dělaly svět spořádanější,“ poučovala mě Milča.

„Dnes jsou přeci zakázané,“ snažím se zorientovat.

„To je chyba, když něco ukryješ, tak se toho nezbavíš. To máš jako s klaunem, ti jsou taky potřeba, lidi se smějí jemu, protože jinak by se museli sami nad sebou rozplakat. Smích je lepší, že?“ A pak mě polechtala a byla to zase velká psina.

Když teta vyprávěla, máma poslouchala jako já s otevřenou hubou. Milča byla ta chytřejší, nikdy nebyla vdaná, neměla děti, prý ani milence.

„Já umřu nepolíbená!“ chichotala se. Tak jsme jí s bráchou dávali pusku na svátek a na narozeniny, ona si vždycky předtím utřela rty do bílého kapesníčku s vyšitým monogramem, „počkej, ještě ne,“ pak je našpulila, zavřela oči, vystrčila hlavu dopředu jak želva: „Už můžeš.“
Byla to hrozitánská sranda!

Když jsem později dostala foťák, fotila jsem na černobílý film vše, co bylo kolem. Byl to takový ten, co se musí odhadnout vzdálenost, jinak je snímek rozostřený.

„Teto Milčo, pojď na dvůr, já tě vyfotím, tady není dost světla,“ pobíhám v obýváku s expozimetrem v ruce a ona jde do ložnice se převlékat.

„Teti, to nemusíš, to se nevyplatí.“ Její odhodlání mě úplně zaskočilo, vyběhla jsem ven, udělala čáru a odkrokovala třikrát, kde budu já a kde ona.

Žena v květovaných šatech, štíhlá a rovná jak vrbový proutek, s bílými vlasy sčesanými do týla, vrásčitá tvář se usmívá, vedle ní náš pes Adrilka, z druhé strany studna, co vykopal můj

děda, v pozadí obrovský ořech, který zasadil. Tahle fotka mě provázela celý život.

„No né, tvá prateta vypadá jak z pohádky!“ závidí kamarádky.

„Prý je podobná babičce,“ pípnu.

Pak jsem ji při stěhování ztratila. Nemohu ji najít. Nemám ji. Ale v srdci mi zůstala dodnes. Snad proto jsou její šaty tak starosvětsky fialové, květinám se vrátila vyzývavá žlut', staré polobotky se blýskají a ty její modré oči jsou rok od roku zářivější. Laskavý čas vzpomínky vybarvil.

Strýc Zdena

Byl zvláštní, člověk nevěděl, jestli na něj má být hrdý, nebo se ho stranit. On byl tak jiný! Brácha je taky jiný, ale není to na něm vidět, až když otevře hubu, ale to je jiná kapitola.

Strýc zaspal půl století. Chodil oblečený do strašně starého saka, ta jeho taška byla neuvěřitelná, boty naleštěné, ale nejspíš ještě předválečné, prostě hrůza.

„Strýc je velice chytrý, ne abyste ho zlobili,“ kladla nám na srdce máma, když nás začal učit náboženství.

První zpověď jsme měli hned v kostele vedle ostravského divadla. V tom kostele jsem nikdy

dřív nebyla, zato v divadle snad stokrát. Vedle divadla byl sál, kam chodil brácha na gymnastiku. Tam, kde on metal kozelce, prý pořádali soudní procesy. Diváci seděli na balkónu, jen místo gymnastů byli dole odsouzení a místo do šaten odcházeli přímo na šibenici. Za co? Za nic. Možná si před tím diváci zašli do divadla nebo do kostela, jako si my zajdeme před kinem na nákupy, bylo to tu už tehdy moderní, vše na jednom místě.

On tenkrát straníky bral každý jinak, třeba moje kamarádka, ta nejchytřejší na vysoké, do strany vstoupila. Nebylo to až tak lehké, to vás musel někdo z rudých doporučit, pak se dva roky čekalo a aktivně pracovalo pro lid, a když se jí to konečně povedlo, navštívila nás se svým mužem, oba oblečení jako do opery, povídá:

„Můžete mi blahopřát, dnes mě přijali do strany!“

„No že se s tímhle můžeš chlubit, to tedy nechápu!“ chytil se můj muž za hlavu. Oni se zdvihli a beze slova odešli.

Ale mi členství ve straně nikdo nenabídl. Já nevím, asi bych to vzala, protože táta tam byl taky. Strana už dávno není pro komunisty, je pro kariéristy. Jen hlupák by si neulehčil život, když může. A máma.

Komunisti jsou stejně jako pánbíčkáři prevíti, tváří se jak svatí za dědinou, ale kde můžou, tak člověku píchnou kudlo do zad.

Jako malá jsem spoustu těchhle věcí nechápala, třeba příkázání, ty nám Zdena nikdy nevysvětlil, když jsem šla k prvnímu přijímání, prostě jsem kromě „nezabiješ“ raději odříkala všechny a tvrdila, že jsem je porušila.

„A jak jsi zesmilnila?“ dotázal se velebníček diskrétně. Tak jsem jen cosi pípla o lesíku a kamarádech, že jsme tam chodili po škole tajně kouřit a taky jsme se líbali a on už věděl.

„A jak jsi pokradla?“ Tak jsem mu vyličila, jak kamarádka dávala všem bonbóny, jenom mi ne, tak jsem si počkala, až dá kabát do šatny a dva jí ze sáčku vzala. Ne jeden, pro ten by se omluva našla, ale dva, to je určitě krádež.

„To je vše? Deset zdrávasů a dvacet otčenášů.“ Dost se mi ulevilo, protože jsem měla ředitelskou důtku za hodinu absence, cítila jsem se hodně provinile, ale současně jsem si připadala jako idiot, protože kdo potrestá ty ostatní, co do kostela nechodí? Od nás ze třídy nechodí nikdo. A je tohle vůbec trest? A pokud Bůh je, proč nejvíc trpí můj strýc?

Máma mi řekla, že když nechci, už do kostela nemusím, ona černokabátníky taky nerada.

„Víš, aby se měli dobře, domluví se s každým,“ vysvětlila a já pochopila, že když člověk něčemu skutečně moc a moc věří, nesmí se s tím před mou mámou chlubit.

Máma a táta

Máma byla tolerantní, ale náročná. Nebýt jí, tak bych vysokou nikdy nedodělala. Tátovi jsme říkali buldok, protože tak vypadal a někdy se tak i choval.

„Tvůj táta se obětoval, on je komunistou proto, abyste vy mohli studovat a aby vám bylo líp. Je to hrdina,“ vysvětlila mi máma.

Nevěděla jsem, jestli to má nějakou spojitost s těmi hrdinkami z veřejných domů, o kterých mi vyprávěla prateta, ale jak znám mámu, tak asi ne. Ona mluvila vždy přímo a tohle by mi určitě řekla.

Kdysi chodili s tátou hodně do divadla, dnes se zmůžou jen na procházky po venku. Většinou mají za cíl nějakou hospodu, ale někdy tam ani nedojdou. Jednou se byli projít směrem k řece, tam co je elektrárna, a máma se vrátila s punčochama samou díru.

„Co se stalo?“ ptám se.

„Začala padat mlha a nějak mi ty silonky poleptala.“

„Vidiš, to byste měli řešit v tom svém Reflektoru mladých,“ povídám bráchovi.

„Ale my jenom zhasínáme o přestávkách na chodbách světla,“ tváří se jak jelito.

„Je to přece ekologická organizace!“

„Začít chránit prostředí musí každý sám u sebe,“ papouškuje, „když budeme my šetřit ve škole, naučí se dospělí šetřit v průmyslu.“

„Kecy,“ setřela jsem ho.

Většinou mě brácha dokázal vytočit, ty jeho argumenty byly na zabití, ale tentokrát jsem vyhrála já, z reflektoru mladých vystoupil.

„Je to podvod,“ odůvodňoval to tátovi, „máme se zabývat prkotinama, abysme neviděli ty komíny nad hlavama. Stát si udělá čárečku: Podporujeme ekologii. Přitom je v Ostravě nejhorší ovzduší v Evropě a my to ani nesmíme říct nahlas. Alibi nikomu dělat nebudu.“

Táta víc držel na mě, ale když vyšlo najevo, že si brousí jen tu svou pitomou kariéru a na mámu kašle, prohrál to u mne na celé čáře.

„Budou se rozvádět,“ povídám bráchovi.

„Já vím, prý spolu už čtyři roky nespí.“

„No a co, ty bys s takovým ožralým tlust'ochem spal?“

„Já asi těžko, ale bez sexu se nedá žít, to snad uznáš.“ Zrovna prodělával pubertu a měl v tom ještě zmatek.

„Hele, táta ji roky podvádí, tak nech těch pitomin.“

„A máma ne?“ zamyslel se, „promiň, беру zpět, to je blbina.“

„Jsi idiot, máma je ze starý školy, poznala jen tátu.“

„Tak to jsi zkušenější než ona.“

„Šašku.“

„Krávo.“

„A zase se hádáme?“

„Tys začala.“

„Táta je prevít.“

„Hele, nechme to na nich, motat se jim do života nedá.“ Hrál si na moudrého, ale lidi vůbec nechápal. S holkama měl taky problém, choval se k nim jak křupan. Stejně, kdo by s takovým chytrolínem chodil, že?

Vzpomínám si, jak jsem u našich v ložnici jednou objevila nepoužitý prezervativ. Táta se podíval na mámu: „Ty jsi to neuklidila?“ Zavrtěla hlavou. On ji hrozně zneužíval, ani ponožky po sobě nehodil do pračky.

„Na co to je?“ ptala jsem se, protože to jsem ještě byla skutečně malá.

„To je na prst místo náplasti, táta se řízl, tak aby neušpinil postel,“ vyhrkla máma rychle a vzala mi to.

„Ty jsi pacinko hrozná,“ bručel tehdy. To spolu ještě prokazatelně spali. V posteli po dědovi a babičce, co jsme si přivezli z Holice. Pak máma prohlásila, že ten nábytek je už starý a musí se vyhodit. Místo něj si koupili váleudy. Dvě. Oddělené. Tak nevím.

Chlapi jsou stejně hrozní, chlastají, pak se lísají, ženská aby za ně všechno oddřela. Emancipace nikdy nebude dost.

Domáci druhá šichta

Máma byla doma jak služka, když měl táta chuť na pivo, přinesla mu ho až pod nos. Ani krajíc chleba si neukrojil, a že by si udělal večeři, to ani náhodou.

„Ale mně to nevadí, když už do toho obchodu jdu, proč bych nevzala i něco k pití?“ divila se máma.

„Máš ruce vytahané jak orangutan,“ povídám a pak mi došlo, že bych do něj mohla chodit i já. Nebo brácha. Tak jsme se domluvili a jednou šel on, podruhé já, ale máma tam šla potřetí, protože se vždycky na něco zapomnělo.

S úklidem to bylo stejné, táta si hrál na pána domu, ale o moc větší výplatu než máma nenosil. A kdyby mu máma nestála za zadkem, vysokou by taky nedodělal. Nad jeho disertací proseděla měsíce, pořád tam něco předělával, ona to celé noci přepisovala, někdy ani spát nešla.

„Umyla sis ruce, když jsi byla na záchodě?“ ptal se pořád dokola.

„Jo,“ odsekla jsem.

„Ale já neslyšel vodu.“

„Mám je mokré,“ ukázala jsem.

„Bůh ví od čeho.“

„Tak na tebe sáhnu,“ dotkla jsem se ho. Vyskočil, jako když do něj střelí.

„Teď se musím převléct,“ sundával si košili,

„takhle ty přiděláváš mámě práci, vidíš?“

Jeho rozvod byl vrchol. Bral si jakousi fuchtlí z práce, politicky na výši, měla v rodině samé papaláše, ale to absolutně netušila, co je táta za exota.

Můj brácha jim byl na svatbě, je to vůl.

Máma mu řekla, ať tam jde, ona si skutečně nechá srát na hlavu.

Aspoň ji přejde to astma, stejně ho má z tátova kouření. Táta hulil dvě krabičky denně, někdy nebylo přes ten dým ani vidět na televizi. Máma

dělala, že jí to nevadí a čas od času si jednu vzala, to jen když šla na záchod, prý to je proti zácpě.

„Pacinko, ty mi je všechny vykouříš,“ pronesl táta nahlas, ale bylo vidět, že se mu to líbí. „A pak že tady kouřím jenom já!“

Taky jsem mu jich pár uzmula, ale to je už dávno.

Máma dře po rozvodu jak mezek, oba jsme na vysoké, to něco stojí, alimenty nic moc, úspory nula, dělá noční, to si prý vydělá nejvíc.

Z ředitelství pošt přešla přímo do fabriky, vyrábí tam panely, je tam vedro, zakouřeno, domů se vrací s rukama i nohama popálenýma od toho sajrajtu, co do forem lijí, už na nich má vředy, že by ji doktoři do práce nepustili, kdyby k nim šla. Ale ona si je léčí propolisem a pochvaluje si, jak se hojí.

Taky má problémy s nohama, hroutí se jí příčná klenba, prý to má od toho, jak až do čtyřicítky nosila vysoké kramfleky, ale já si spíš myslím, že to až teď, jak tahá v práci tu těžkou betonovou směs.

Už abych byla z bytu pryč!

Teď se jí zhoršila ta astma. Dřepí na verandě, lapá po dechu, inhaluje léky a my s bráchou

čekáme za dveřma v pozoru, jestli se ještě jednou nadechne, nebo už nikdy ne.

„Četl jsem,“ povídá brácha, „že astma je reflexní záležitost, udusit se nemůže. Když omdlí, svaly se samy uvolní.“ Že by mě to uklidnilo, tak to ani náhodou.

„Do té fabriky už nesmíš, zabíjí tě to!“

„Už si hledám něco jiného, oni to tam stejně zavírají.“

Pak se dostala do pekárny, astma se uklidnilo. Dělá v noci, ve dne skáče kolem nás, jako by ani nepotřebovala spát.

„Mami, tak se vyspi, my nakoupíme.“

„Já přes den neusnu a něco dělat musím.“

Ztloustla, nohy jí natekly, do starých střevíců se neveleze, tak je všechny vyházela a koupila si o dvě čísla větší tenisky.

„Jsou úžasně pohodlné, jsem v nich jak v bavlnce,“ chválí je a pajdá dál, protože kdyby s tím šla k ortopédovi, pracovat by jí zakázal.

„Dokud můžu stát, můžu i pracovat,“ usmívá se. To je celá máma.

Nechápu

Táta zplodil tam s tou dítě, dostal infarkt, vyhodila ho na dlažbu, zazvonil na mámu, že jestli ho nevezme domů, tak zahyne. On to byl

vždycky tajtrlík. Já bych ho nikdy zpět nevzala, ale ona ano, jako by byla hrdá na to, že táta není jako jiní chlapi a že si neumí vyprat, vyžehlit ani si nic uvařit. Táta je podle mámy chlap, proto ženskou práci nedělá.

„Co by to bylo za ženu, kdyby ke své práci pustila muže? Když jsi doma, tak se bavíš, nejsou domácí práce, pleteš si to slečinko se slušností,“ vysmívala se mi, „to jenom vy mladí počítáte každý pohyb. Místo aby ses snažila dokázat, že umíš věci děla líp jak ostatní, tak jenom dokazuješ, že jsi líná pohnout prdelí.“ A pak se na mě zadívala jako by říkala, že na její slova dojde a ten nahoře mi to spočítá. O některých věcech se s mámou diskutovat nesmělo.

Jsem zaměstnaná na místě, co mi zařídil táta. On tu je pojem, jeho nástupce si každý rok vydělá na nový dům. Táta si za život nevydělal ani na své křeslo, protože kdysi měli ti nahoře stejné platy jako ti dole - a taky to šlo.

„Víš holčičko, je to přece jen tvůj táta a můj muž. Chlapi někdy blbnou, mají to v krvi, to nezměníš, tak to pochop.“ Spí každý v jiném pokoji, ale služku mu dělá dál.

„Je nemocný, on do obchodu nemůže.“

„Tak proč chlastá jedno pivo za druhým?“

„Snižuje to krevní tlak. Víš, tvůj tatínek byl lev salónů a po té době se mu hrozitánsky stýská.“
V tomhle mámu nechápu a ani pochopit nechci.
A že se podruhé vzali a nosí na rukou své staré prstýnky, na to snad není co říct.

8. Mámin syn

Reportérka z bitevní vřavy hlásí: Chybí nám témata, není o čem psát. Napravo nic nového, stále umírají, nalevo taky nic, pořád hladoví, ale botičky jsem si koupila skvělé, ty jediné vám popíší mí drazí předraží.

Mámino kolo

Mámino kolo bylo jediné kolo v domě, bylo větší než já a nikdo kromě mámy na něm neuměl. Mělo těžké kovové blatníky, na nich bývala natažena lehounká síťka proti dešti, odřený chránič řetězu, plechové světlo s dynamem, brzda na přední kolo veliká jak samotná řídítka, na kostře pumpičku, pod sedadlem nádhernou koženou brašnu s nářadím. Když se dalo do pohybu, jelo furt.

Máma dojížděla na kole hodinu do práce a hodinu z práce, takže když se počkalo, objevila se každý den ve stejnou chvíli na konci ulice. Rozběhli jsme se za ní, ona zastavila, sundala z řídítek tašky s nákupem, ségra jí s nimi pomohla, já měl na starost kolo. Vozil jsme se na jedné šlapce jako na koloběžce, udržet

rovnováhu jsem uměl jen já. Nikdo jiný. Ani máma. Myslím.

„Jsi jako opice!“ zlobila se jen tak naoko, „ne aby ti spadlo, na čem bych zítra jela?“

V našem baráku chyběli chlapi, co by kolo opravili. Táta by na nic špinavého nesáhl, navíc tou dobou dojížděl domů jen na víkend, a strýc Frantík se nepočítá, byl furt v práci, a taky měl nemocné ledviny. Ale když si na chvíli čas našel, opravil všechno. Byl machr. Jinak všichni chlapi z příbuzenstva zemřeli za války a těsně po ní, zato pratet mám spoustu a taky stařu.

„Taková je holt doba,“ říkávala máma, „pořádných chlapů je málo, ženská se musí o sebe umět postarat sama.“

Kluci v ulici už kola měli, ale my na nové kolo neměli. Táta učil sestru o sobotách jezdit na půjčeném od sousedů, běhal za ní, držel ji za sedadlo, ona furt padala. Nezáviděl jsem, protože já nikdy nikomu nic nezávidím.

Když jsem se jednou s máminým kolem loudal, zmizela za brankou a mně došlo, že pokud se mám naučit jezdit, mám právě teď skvělou příležitost. Držet rovnováhu na jednom pedálu jsem přece uměl, stačí začít šlapat. Tak jsem to zkusil. Víím zcela určitě, že se mi to povedlo napoprvé. Na cestu jsem se zpočátku díval pod

řídítka, jako když jsem ho vedl ze země, pak jsem hlavu vystrčil a začal uvažovat, co udělám na konci ulice. Kolo jelo stále rychleji a Ivoš, co mě dohonil na bráchově kole, křičel:

„Skoč! Skoč!“ Tak jsem skočil jako kaskadér do příkopu a kolo jelo ještě kus beze mne. Pokřivila se mu řídítka.

„Hele, půjdeš dnes večer na chrousty?“ ptal se, zatímco jsme je rovnali. Byli jsme kousek od Ameriky, tak se říkalo smetišti a dvěma rybníkům za dědinou.

„A kam?“

„Přece sem, letos jich je spoustu. Děda povídal, že bývají co čtyři roky. Ty vylezeš na strom a zatřepeš, vy slepice nemáte, my ostatní si vezmeme kbelíky a posbíráme je dřív, než se probudí.“ Po stromech lozím nejlíp ze vsi.

„Kdo půjde ještě?“ vyzvídám.

„Přeci všichni,“ dušuje se.

„Tak to mě máma pustí. A co zítra zajít na rybník? Je sobota, určitě tam bude Mirka, půjčí nám rakůvky, uděláme oheň a raky si hned upečeme.“

„A ty umíš vyndávat vnitřnosti ze zadečku?“

„Sníme jen klepítka, ty stačí rozbít.“

„A nepůjčí nám i loďku?“ září mu oči.

„Určitě ne, na to zapomeň, teče do ní.“

Život v Holici byl jedno velké dobrodružství. No a já musel pořád dokazovat, že jsem nejlepší. Nejen mámě a pratetám, ale i dědům a prastrýcům, které jsem nikdy nepoznal, ale oni jsou tam nahoře v nebi a hodnotí, jestli na jediného kluka, co po nich zůstal, můžou být náležitě hrdí.

Proto jsem se rozhodl, že projedu na mámině kole celou ulicí i zpět.

Vytvořil jsem si plán a když se mi zase nepodařilo zabrzdít, vlítl jsem na bramborové pole, tam co jsme chodili sbírat mandelinky. Kolo v oraništi zpomalilo, skoro jsem ani nespádl.

„Viděls to?“ oklepávám ze sebe hlínu.

„A co řídítka?“ zkoumá stroj.

„Jsou v pořádku.“

„Ale brambory ne.“

„Jézéd'áci to nepoznají.“

„Aspoň budem mít víc brambor na pečení.“

„Už umím jezdit!“

„Ale neumíš brzdit.“

„Brzdí jen zbabělci.“

Byl to můj největší životní úspěch, z minuty na minutu jsem se stal cyklistou!

Vykořenění

Když jsme se přestěhovali do města, máma už na kole do práce nejezdila, dala ho mně. Sestra dostala nové. K tetám na dědinu jsem obě posílal vlakem, když se daly na nádraží den předem, mohli jsme si je ve stanici přímo vyzvednout a dojet na nich k tetám. Bylo to, jako bychom se nikdy neodstěhovali, jen se jeli projet. Ale na panelku jsme nesměli.

„Ale proč?“ ošíval jsem se, „pojedu po kraji, nic mě nesrazí.“

„Tu cestu nechal vystavět Hitler,“ odplivla si teta Mařa na prošoupané lino v kuchyni.

„No a co?“ Začala něco brumlat, bylo to evidentně sprostý, ale nikdo tomu nemohl a ani neměl rozumět.

Teta Mařa mě naučila vařit kél. To se musela koupit kapusta, já si ji pořád pletu se zelím, nakrájela se, uvařila, do toho zasmažka na špeku, brambory a vařený hovězí, spoustu koření. S čerstvým chlebem to bylo hned po šlěškách a jejich plackách to nejlepší jídlo na světě. Taky kvasnicová polévka. A spoustu dalších, ale to mě už naučit nestačila.

V Holici jsem začal chodit do Sokola, vedl ho starý plešatý pán a když ho teta Milča viděla, pochvalovala si, jaký to je na svůj věk štramák.

V Sokole cvičili všichni jen tak pro zábavu, holky s klukama dohromady, byl jsem tam za hvězdu. Možná proto, že jsem byl tak malý, nebo že jsem uměl šplhat a přitahovat se, což holky neumí, ale když jsme se přestěhovali do Ostravy, žádný Sokol tam nebyl.

„Musíš chodit do gymnastiky,“ poradila mi soudružka učitelka, „jedině tam se cvičí na nářadí, tam z tebe udělají socialistického representanta.“

Tak jsem se přihlásil. Jenže mezi Sokolem a gymnastikou je stejný rozdíl, jako mezi procházkami v lese a kácením lesa, tak jsem toho zase nechal.

Země, kde mají místo stromů tanky

Na konci těch památných prázdnin, co jsem byl u tet naposledy, jsem se probudil, a po panelce burácely tanky. Vyběhl jsem ven, kluci z dědiny tam už stáli, tak jsme je počítali jako vagóny u vlaku, ale když bylo víc vlaků než kdy dřív vagónů, jen jsme zírali s otevřenou pusou.

„Počítáš ještě?“

„Já jo,“ konstatoval jsem, protože já byl vždy ve všem nejlepší. Ne, nevychloubám se, já se nikdy nevychloubal, přísahám!

„Co kdybysme dali pod pásy hřebík?“ napadlo Ivoše, „myslíš, že by z něj udělaly placku jako vlak?“

„To těžko,“ zapochyboval jsem, ale už jsem se rozhlížel, jestli náhodou někde nějaký není, že by se to dalo jako oprubovat.

Zem se chvěla, kamarádovi ztvrdly rysy, tak se otočím a tam stojí teta Mařa, hned mi vlepila pohlavek a táhla mě domů jako hadru, prý jestli jsem pitomej, že na tanky se dívat nesmím.

„A proč?!“ ječím.

„Co kdyby vystřelily?!“

„Ale oni nestřílí, jedou,“ zmítám se jak ulovená kočka.

„To nikdy nevíš! Že ti dám ještě jednu?“ Ušklíbl jsem se na kluky a dělal, že jdu dobrovolně. S Mařou se vyjednávat nedá, ale proč si pro mě nepřišla jako obvykle Milča?

Doma jsem trucoval do večere, měli jsme pomazánku s chlebem a bublaninu, tu miluju. Takže se chtějí usmířit.

„Kde to schovávali?“ ptám se, protože už stejně ven nemůžu, je po klekánici.

„A co jako?“

„Ten nekonečný vlak strojů,“ upřesňuji svůj moudrý dotaz.

„Rusko je velká země,“ bručí Mařa.

„Řekla jsi sprosté slovo,“ pípala Milča.

„Ale kušuj,“ zabručela Mařa.

Ráno jsem se dověděl, že válka sice není, ale na tanky stále nesmím. Tak jsem se potichu vytratil a ona tam už jela děla.

Tak jsem se snažil představit zemi, kde místo stromů mají válečné stroje, ale moc mi to nešlo.

Až později tyhle představy vystřídala ta o houpačce, kde na jedné polokouli bojují hippie o svobodu, zatímco na druhé ji ruské tanky berou. Že je i tahle představa úplná blbost, mi došlo teprve nedávno.

Když jsem jel tenkrát na nádraží zase na svém kole, už jsem se neptal, proč musím jen po polňačkách, tohle mi už bylo jasné. Stejně to bylo naposledy, co jsem v našem baráku byl. Jenže to jsem ještě tenkrát netušil.

Emancipace

„Zítřa jdete na tu exkurzi?“ ptá se máma.

„Někam jdeme, ale nevíím kam.“

„Jedna maminka to na třídnicích schůzkách navrhla, ona pracuje v koksovně Karolinka, to je ta továrna v centru města, tak dávej pozor, ať tam někam nespadneš, je to strašně starý provoz.“

„Ale mámi.“

„V socialismu si žen vážíme,“ povídá paní učitelka, „mohou dělat stejnou práci, kterou dřív směli dělat jen muži.“

Do továren děti nesměly, ale kamarádova máma nám to zařídila. Vedli nás pod syčícími trubkami a dýmícími komíny až k zamřížovaným oknům do sklepa, tam jsme si dřepli a uviděli velikánskou místnost, ze které se na nás valilo vedro a prach.

„Nahoře se z kvalitního černého uhlí vyrábí koks, dolů padá přebytečná škvára,“ popisovala pracovní postup souška učitelka.

Přes hluk té padající škváry nebylo nic slyšet, ale vidět byly samé sloupy, u každého byly malinkaté stoličky, na nich seděly ženské obrovské jako kredenc, protože normální ženská by v těch pekelných podmínkách pracovat nedokázala. Balily pytle se škvárou a ještě horké je odvážely do skladu. Pot se z nich lil, paže větší než měla teta Mařa, špinavé montérky, vytahaná trička, ramínka od podprsenek šedá prachem, do toho se zjevil muž celý v bílém, jako by sem ani nepatřil.

„Pane vedoucí, napsal jste jí jeden pytel můj!“ strhla se dole hádka.

Naslinil tužtičku, udělal do notýsku čárečku:

„Ale děvčata, přece se nebudete hádat!“ Hádaly se. Cosi o courách a kdo s kým spí.

„Tady nedělá moje máma!“ natahoval kamarád moldánky. Jedna tlustá ženská na něj mávala, asi jeho máma. Ostatní dámy si nás taky všimly, některé se smály, jiné se schovávaly. Asi se styděly. Zamávali jsme jim do toho sklepního okna coby roztomilé dětičky, to napadlo Alici. Za zády jsem slyšel třídní učitelku, nadávala hlídačovi, že nás tam neměl pouštět, tohle není exkurze, a už vůbec ne pro děti!

Ještě z vrátnice nám telefonicky zařídila jinou exkurzi, to se jelo do octárny, ženy tam chodily v bílém s šátky na hlavách a balily ocet do lahví.

„Takto pracují emancipované ženy,“ tvrdila úča, ale už jí nikdo nevěřil.

Emancipace je evidentní podvod.

Mámina práce

Máma pracovala ve stejné budově co táta, byli jen přes chodbu. Tou dobou nosila máma vysoké podpatky, kostýmek ji šila známá, prostě byla tou nejhezčí úřednicí na světě. Vedle mámy byla paní s trezorem, měla v něm peníze a pistoli. Sáhnout jsem si na ni nemohl, ale dívat se jo. Ta prý byla politicky ještě výš

než táta, ale platově níž. Prý řídila ty, co kontrolovali poštu ze zahraničí, ale o tom se mluvit nesmělo.

Měli jsme s mámou domluvené signály, třeba když jsme ráno nezazvonili přesně v sedm k ní do práce a hned to neodložili, znamenalo to, že jsme zaspali a máma zvonila tak dlouho, až se dovolala. Za telefon se šetřilo tak, že nám volala máma, ne my jí. Máma taky šetřila tak, že když volala svým kočkám, mluvila s nima třeba hodinu, protože místní hovor byl za třicetník, ať byl dlouhý jak chtěl.

Když měl někdo svátek, zašel za mámou do práce a ona mu koupila jahodový pohár v sousedním mléčném baru. Vonělo to tam po vanilce, měli skvělé věnečky, trubičky, koktejly a šátečky, a přestože chlapi sladký neradi, když vás máma donutí, mlsat musíte.

Hned vedle mléčného baru stál Lenin. Byl na vysokém podstavci a měl nakročeno do Moskvy. Když jsem chodil na gymnázium, dověděl jsem se, že existuje dlouhá řada studentů, kteří Leninovi nasadili na záda batoh, to jako že už jde pryč, za což byli ze školy vyloučeni. Jen ti nejstatečnější dokázali pokračovat v tradici, neboť Lenina hlídali příslušníci veřejné bezpečnosti ve dne v noci. Já

znal dva, kterým se to povedlo. Jeden byl skutečně ze školy vyloučen, byl moc chytrý, ale místo na vysokou šel do hutí. Druhému se nic nestalo. Měl tatínka vysoko, zahrálo se to do autu. Byl to můj kamarád z dětství. Hrozně chytrý, ale ještě víc rozmazlený. Na medicínu se dostal napotřetí, pak dvakrát propadl, takže ji vlastně studoval jedenáct let. Holek měl jak much, protože byl vysoký, bohatý a pořád chlatal. Studium pro něj bylo jak dlouhé prázdniny, během něj se oženil. Po něm se rozvedl, léčil se z alkoholismu, procestoval Ameriku, zplodil dítě s holkou, co byla na drogách, takže se o ně nestarala ani ona ani on, ale jejich máma. Za to se jí odvděčil tím, že si doma podřízl ve vaně žíly. Nejspíš proto, že mu rodiče už nechtěli půjčovat další peníze. Když ho máma ráno objevila v koupelně ve sraženině krve, málem se z toho zbláznila.

Už na základní jsem si s ním povídal o knize Quo Vadis od Sienkiewicze, kde si vznešení muži Říma podřezávali žíly na slavnostech obklopeni přáteli, protože lépe odejít ze světa snad ani nejde. To tvrdil Petronius, arbitr eleganciórum. Jenže to je úplně jiný příběh. Vracím děj zpět.

Na základní škole jsme chodili každý druhý týden s rodiči do divadla. Zpočátku se nám moc nechtělo, ale postupně jsme tomu přišli na chuť. Viděl jsem snad všechny opery a operety třikrát, ale na některé jsem nesměl. Třeba na Orfea v podsvětí, protože tam vystupovaly čertice nahoře bez, což se podle mámy tátovi strašně líbilo. Taky na Dona Giovanniho jsem nemohl, protože podle mámy ta opera Mozarta zabila.

„Ale on nedokončil Rekviem,“ opravoval jsem ji.

„To máš podobné,“ nedala se.

Když hráli Porgy a Bess, celé první jednání jsem se chechtal, protože když se bílí herci namalovaní černěnkou snaží zpívat školenými alty džez, musí to být parodie.

Na divadle byl blbý jen můj oblek. Ušila mi ho spolužáková máma, prý to byla vyučená dámská krejčí, ale pracovala v továrně jako všichni. Jenže ona netušila, že my kluci máme tam dole něco navíc, sedět v tom bylo skutečné utrpení. Tenkrát byly v módě bederky do zvonů, takže popustit kalhoty nebylo kam.

Vzpomínám si, jak jsme s mámou chodili po obchodech a sháněli látku. Když se pustila s prodavačkou do debaty, bylo to jako měření

sil v aréně. Tvid, žoržet, brokát, satén, taft, akryl, flauš, podšívka ta a ta, kde se to máma všechno naučila? Že by to brali ve škole místo dějin dělnického hnutí? Když vyhrála prodavačka, máma látku koupila. Podobné to bylo na zkouškách, točili tam se mnou jako s krejčovskou pannou a já se červenal až za ušima. Já se v šatech ušitých na míru vždy cítil hrozně.

„Vymýšlíš si,“ odbyla mě máma, „některý věci prostě zvládnout musíš!“

Ten pocit, kdy svět kolem chvátá, aniž by tušil, že trpíte, mě provází dodnes.

Obr

Tenkrát jsme seděli u stolu, strýc Zdena jedl chleby, bavili jsme se o politice jako celý národ.

„A co ten pražský floutek v čele státu,“ šklebí se táta, „já nic, já muzikant. Dělá, jako by se ho ta rvačka o stát netýkala.“

„Hrají starou fintu s pomlčkou,“ ozval se Zdena, „tím začal rozpad Rakousko – Uherska.“
Vůbec nechápu, o čem mluví. Asi bych si měl doplnit historické vzdělání.

„Není to politik, ale dramatik, takoví vidí jen sebe, kdyby dali do čela státu Slováka, vyrazili

by tajným trumfy z ruk, ale on to vůbec nepochopil! Skočil jim na lep jako dítě,“ směje se táta škodolibě.

„A podvádí svou ženu, ona má rakovinu a on spí s mladou herečkou. Na hradě, jen si to Jirko považ! Kolik velikánů tam sídlilo a teď taková ostuda! Celý národ to vidí, všechny nás zhanobil!“ Snad poprvé se Zdena tváří nešťastně.

„Slováci jsou věřící. Když už jsou někteří Pražáci jak zvířata a spí každý s každou, tak prezidentovi to žádný křesťan tolerovat nemůže!“

„Už kvůli té ostudě se náš stát musí rozpadnout.“

Oba bratři v tom mají jasno, já ne.

„Ale ve světě si ho váží,“ odporuji starším, „dostaly se mi do ruky anglické noviny a tam je o něm celá stránka.“

„A ty tomu rozumíš?“ vložila se dohovoru i máma. Určitě si vzpomněla, jak jsem měl z angličtiny čtyřky a jak mi učitelka povídala:

„You have se čte hev, široké é, ne haf, ještě jednou mi tu zahafáte a dám vám pětku.“ No a já v další větě řekl haf a měl jsem ji.

Vlastně tuhle scénu mámě popsala má bejvalka, my chodili na gymnázium do stejné třídy.

„Hlavně že padli komunisti konečně i u nás,“ uzavírám debatu.

„Stejně by padli,“ povídá Zdena, „začal to Karol Wojtyła a už to nikdo nezastaví.“

„Kdo to je?“ usmívám se, protože strýc evidentně není v obraze.

„Je to papež,“ hledá jeho obrázek v odřené tašce.

„To jsem si mohl strýcu myslet, kdo jiný, že?“ rozhlížím se, jestli se k mému smíchu někdo přidá. Podal mi fotku bělovlasého muže, vypadala jak ty nereálné kresbičky svatých, co jsme od něj dostávaly jako děti za odměnu.

„Ale on je svatý, dopustil se už spousty zázraků!“

„Strýcu, já na zázraky nevěřím, to přece víš.“

„Tyhle viděly miliony!“ A začal popisovat, jak chtěl papež navštívit svou rodnou vlast, ale komunisti nechtěli, pak museli svolit, ovšem připravili na něj past, na letišti byli provokatéři a ti měli vyvolat takový mumraj, násilí a zabíjení, že by ho zase hned naložili do letadla a poslali zpět do Vatikánu.

„A on sestoupil na tu betonovou plochu, sklonil hlavu až k zemi, pomalu si klekl, poníženež políbil svou rodnou zem, dojatě zvolal: Všichni jsme Poláci! Bůh náš národ zkoušel! Už nám

odpustil! Obejměte se a odpusťte si taky! A pak se začal modlit s takovou vřelostí a pokorou, že se k němu přidali věřící, komunisti, vrahouni se objímali s jeptiškami, členové ÚV s disidenty, a kam přišel, tam se sešly nedozírné davy lidu, svoboda se valila jak rozvodněná Visla, shrbená záda národa se narovnal, hlavy vztyčily a když odlétal, bylo všem jasné, že tím nadvláda komunistů nad myšlením lidí končí. Jediný člověk změnil svou vírou osud planety.“

Přes Polsko si dnes zkracuji cestu do Prahy.

Když Jan Pavel II zemřel, na polských cestách nebylo ani auto. Vesnice byly prázdné, města vyliďněná, na křižovatce stál opuštěný strážník a ukazoval, že do otáčky nesmím, mám jet jinudy. Jenže já se ztratím i na zahradě, natož tak v Polsku! Vystoupil jsem, abych se zeptal na cestu, a tu jsem je uviděl: Obrovský hrozen lidí klečel kolem kostela, zasahoval až na cestu, modlil se. Tolik lidí pohromadě a naprosté ticho, to byl pro mě šok.

Přestože vím, že není na světě nic, co by se slovem bůh mohlo či mělo nazývat, stejně je to jedno, protože když se dají dobří lidé dohromady, do svého čela dají taky dobrého člověka, pak řetězy praskají, zdi se boří, hranice mění a je všem líp. Sepjal jsem ruce, sklopil

hlavu a poprvé od svých dětských let se modlil s nimi. A strážník taky.

Svět byl zas jednoduchý jako dřív: Uviděl jsem dědu, jak v bílé košili seče obilí, babiččina záda, jak pumpují vodu u studny, mámu krásnou jako na svatební fotografii bez těch jejich oteklých noh a tváře ztrhané únavou, tátu, jak s grácií jemu vlastní vchází do dveří a říká: „Každý v té naší zaprděné kotlině je v porovnání s tímhle obrem pouhopouhý trpaslík.“

Na chvíli jsem uvěřil, že všechny ty zázraky, které se kolem nás dějí, moje děti taky jednou pochopí.

Pak jsem nasedl do to té cizí věci, ve které trávím spoustu času, nastartoval ji a odjel do světa, kde ať řeknete cokoli, nikdy to není pravda.

„Zdena byl tuze moudrý člověk,“ slyším šepot mámy ještě dnes.

Prarodiče a to kolem

„Úspěchem se chlubí, po mrtvolách šlapou,“ říkával táta o kariéristech.

Nebo taky: „Páce je tu proto, aby nás živla, a domov proto, abychom na ni zapomněli.“ Jenže tohle už říkala stařa. Z prarodičů jsem znal jen ji, všichni ostatní zemřeli dřív, než jsem se

narodil. Stařa byla osobnost. Poznalo se to na mámě, ta se k ní chovala s úctou, taky na pratetach, ty ji považovaly za vzácnou návštěvu, byl mezi nimi vždy odstup.

„A proč řikame stařa, copak to není naše babička?“ vyzvídal jsem jednou u mámy.

„Zeptej se jí sám,“ usmála se a stařa mi ráda odpověděla:

„Tam, odkud pocházím, se nikdy neřikalo babička, ale stařenka nebo stařa, neřika se Zdeněk, ale Zdena, etina má mnoho podob, ta spisovná je jen pro rozhlas, lidi v Ostravě mají kratke zobaky, protože nemaji pro práci na řeči as, v Holomucu se mluví dloze, Hanaci bele odjakživa leni, někdy v polovině věty usno, Prařaci zpivaji jako rozmazlení paici, v Plzni mluví nádhernou zvucnou etinou, víš řy vůbec, že můj muř měl rodinu ař ze Zplzne?“

„Ne,“ vydechl jsem.

„A odpovídej celou větou,“ napomenula me, „spisovná řeč je sice sveraci kazajka, mluvit jí nemusíš, ale to ještě neznamená, že budeš odsekávat jako nějaký buran. Podle zpěvu poznáš ptáka, podle řeči nezdvořaka.“

Trochu te vznešenosti jsem viděl i ve svém tátovi.

„V určitých situacích si normální chlap sám se sebou neporadí,“ prozradila mi jednou máma.

„Jak to myslíš, mami?“

„Tak třeba když uvidí dívku svých snů, tak se splaší jako bejk a bude blbnout, dokud nedostane to, co chce.“

„No dovol?“ hrál jsem si na povýšeného.

„Ale ano, tak to prostě je.“ Máma si nedala některé věci vymluvit.

Pořád se kontroluji, hlídám, snažím, na bejka se rozhodně necítím. Až jednou mi došlo, jak to máma myslela, a pochopil jsem, že mě zná líp, než se znám sám.

„Krev není voda,“ seděli s tátou u stolu a bylo evidentní, že se na mně domluvili. A pak mi vyprávěli příběh o babičce, protože já si až do té chvíle myslel, že zemřela v nemocnici, jako je to zvykem.

„U nás doma?“ divím se, „oběsila se na té horní půdě, kam jsme nesměli?“ bleskla mi hlavou vzpomínka.

„Ty si to místo pamatuješ?“

„Kdysi mě tam chytila teta Milča,“ popisuji, „za ruku mě odvedla do kuchyně a pak za mémi zády všem šeptala, že jsem tam stál a díval se nahoru, to přece není samo sebou.“

„Kolik to je už let? Třicet?“

„A proč jste mi to neřekli dřív?“ divím se.

„Víš synu, máma měla strach, že bys vyváděl nějaké ty hlouposti,“ táta se zatvářil jako veliký Machiavelli.

„A ne snad?“ otázala se máma a podívala se na mě tím pátravým pohledem, kdy nemusíte říct vůbec nic, protože ona do vás vidí.

„Ale ne, určitě ne,“ zasmál jsem se jak křečová žila a cítil, jak mi krev stoupá do tváří a jak máma ví, že právě teď lžu.

„Ale teď, když už komunismus padl, nemá smysl se s tím tajit,“ prohlásil táta a napil se piva.

„Všichni komunisti nebyli zlí,“ povídám, co mě máma naučila. Táta se pobaveně směje, mluvím snad o něm?

„Slib mi, že to necháš jen tak. Víš, chlapi v naší rodině byli dost prudšasi, ale ty jsi moudřejší, že?“ Pochopil jsem, že myslí ty chlapy, co já nikdy neviděl, ale máma ví nabeton, že jsem jako oni.

„Jasně mami, co bych s tím po tolika letech asi tak mohl udělat?“ Vítězný pohled byl plný něhy i úlevy, poznala, že teď nelžu. Tak přece se jí to povedlo, ochránila mě.

Nebo ze mě udělala ovci? Řval bych, kdybych věděl na koho!

Dva bratři

Je to jako dežaví, už jsem to zažil. Sedím v autě, jedu za mámou, v krku mám knedlík a když přijedu, táta leží na mé válendě oblečený v tom nejlepší obleku, na tváři má vítězný výraz, ruce na prsou, a přestože je po smrti, říká: „Tak přece jen mě nedostali!“

„Dala jsem to tu dokupy, ale nezatlačila mu oči, nechceš to udělat ty?“ Já jsem teď hlava rodu. „Netrápil se,“ informuje mě máma, „prostě se ráno neprobudil.“

„Vypadá spokojně,“ pípnu a mám strach, jestli jsme neměli volat dřív. Je na to nějaký předpis? Do kdy se musí volat? Já jel autem přes dvě hodiny, takže tu leží tak tři? Smí se to? Co se v téhle společnosti vůbec smí a co ne? Může mít tolik léků v šuplíku? Vždyť jsem mu je kupoval já, on ke konci odmítal chodit i k doktorům. Nepřijde policie? Jdu si pro ně a dávám je do tašky, odvezu je raději s sebou. Je to takový zmatek!

Podívám se na mámu a najednou vím, že všechno je, jak má být. Jenom brečet nesmím. Ona taky nebrečí. Tak jdu na verandu, chůze mi udělá dobře.

Kéž bych dokázal vychovat své děti tak, jak stařa vychovala ty své. Můj táta i strýc Zdena byli úplně jiní, přesto v gruntu stejní.

„Milču v márnici okradli o prsten a náušnice,“ slyším mámin hlas z vedlejší místnosti, „sundáme tátovi prsten a zujeme mu ještě boty, mohly by se někomu hodit.“ Jako by se v tu chvíli vrátila v čase o desítky let zpátky. Víím, že kdysi byly boty vzácné, ale dnes?

„A komu?“ děším se. Snad si nemyslí, že budu chodit v tátových botách?

„Máte stejné číslo.“ Myslí si to! A ještě si myslí, že by mohl přijít hlad a že šetřit se musí.

„Já víím mami.“

„Odsesu to do Charity,“ napadne sestru. Truchlit dohromady jsme se nenaučili.

Táta si pohřeb nepřál, mrtvým je to jedno a živí už dávno pospolu nedrží. Schovali jsme se do svých sklepů, ven vylézáme jen v nejnútnejších případech.

„Musíme najít nějaký hřbitov, kde bude volné místo,“ poznamená máma.

Sestra vše zařídila, nechala vytesat náhrobek a nezapomněla na něm uvést i tátův titul, když si na něm tak zakládal.

„Našla jsem vesnický hřbitůvek hned za městem, máma tam je autobusem za čtvrt

hodinky. U domu nastoupí, u hřbitova vystoupí.“

„Je to tam jak u nás doma,“ pochválila ji, „a místa je tam pro nás pro všechny.“

Chodí za tátou každou chvíli.

„Koupila jsem novou svíčku,“ vkládá si ji do tašky, „Dituška půjde se mnou.“ Pejsek zavrtěl ocáskem.

Máma si nehraje na mladici, šminky už dávno vyhodila do koše, uráží jí to. Chodí vzpřímeně jako teta Milča, její bílé vlasy září na dálku, vznešená jako světice, lidská jako moje máma.

„Tak na co jsme dnes zapoměly, máme sirky?“ ptá se pejska.

Je to jako když jsme chodili na náš hřbitov svěřovat se nebožtíkům s denními trably.

„A zima je letos k neutahání,“ mluví nad hrobem s rukama ledabyle zavěšenýma do sebe, „ještě kvetoucí stromy bych chtěla vidět. Jara tu bývají tuze krásná, vzpomínáš?“ Nemodlí se, a kdyby se to někomu snad zdálo, nikdy by to nepřiznala.

Telefonujeme si denně, večer je to zadarmo

Prozvoním mámu, ona mi zavolá zpět, přesně tak jsme to dělali, dokud byla ona pamák a my vstávali se sestrou do školy.

„A co v práci?“ zeptá se.

„Je to pakárna,“ stěžují si v jednom kuse, „tak si vem, že si komunističtí veterináři ještě za socialismu vymysleli pavědu, takovou odbornou desinformaci, nazvali ji epizootologie, ale učí se dodnes! A já teď konečně dokázal, že to je podvod. Napsal jsem druhou atestaci a tom, jak jsme si celý stát zamořili paratuberkulózou. Chápej, podle naší pavědy jsme nákazy skoro prostí, ale podle světových standardů ji má skoro každý náš chov. Naši epizootologii ve světě nikdo neuznává, tam učí epidemiologii, ale to je naprosto něco jiného! Blbost u nás kvete! Od rektora až po ředitele státní veterinární správy, samí ignoranti!“

„Tak o tom napiš,“ nabádá mě.

„To jsem už udělal, dal jsem články do Veterinářství i do Našeho chovu, ale nic. To je dnešní svoboda slova, chápej, mluvit můžeš, ale nikdo tě stejně neposlouchá.“

„Málo se snažíš.“

„Mami, já jsem obyčejnej obvod'ák v pohraničí, víc nezmůžu. Pro státního úředníka je i pitomý zdravotní test politika, oni ví dopředu, jestli mají vykázat, že byl pozitivní či negativní, protože jen tak splní plán těch idiotů nahoře.“

Když zalžou, chovatelé jim pošlou další vzorky, nakonec se všichni šťastně obejmou a rozdají si dotace i prémie. Už lžou tak dobře, že sami sobě uvěřili. Jenom ten dobytek nepřesvědčili, zdechá dál, přestože má být papírově zdravý.“

„Však ona se pravda ukáže,“ slibuje.

„Ale neukáže, to stejné je i ve zdravotnictví, tam mají z epidemiologie taky strach. Jen si vem, že by někdo zveřejnil, o kolik víc lidí zemře na Ostravsku kvůli znečištěnému prostředí! Kolik lidí umře na dědinách jen kvůli nekvalitní zdravotní péči. Kde se nic neví, nemusí se nic řešit.“

Pak vzpomínáme třeba na tetu Milču.

„Umřela na zápal plic v nemocnici.“

„Nevzpomínám, že by se nastydla, já myslel, že spadla na kamna.“

„Spálila si jen dlaň, ale odvezli ji do nemocnice, a když se ji tam snažili vyléčit, dostala zápal plic a umřela.“

„A proč jsme ji nebyli navštívit?“

„Jet přes sto kilometrů vlakem? Na to nebyl čas.“ Cítím se provinile.

„Asi jsme měli,“ pípnu.

„Zůstalo nám po ní prostírání z damašku,“ rozzárí se mámě hlas, „je to velká vzácnost.“

„Co to je damašek?“

Politika po telefonu

Jako morfiium na mámu působila sametová revoluce na národ - bolest přešla, ale nemoc se nevyлéčila.

„Tvůj táta říká, že prognostický ústav byli samí tajní, v čele měli agenta, co se osvědčil na Kubě, tam to dotáhl na osobního přítele Che Guevary.“

„Já vím mami, od prezidenta přes mocné straníky, všichni slouží rudým oligarchům. Kdyby existovala spravedlnost, popravili by je za velezradu.“

„Jak se tohle mohlo stát, to tedy nechápu.“

„Vzpomínáš si na sedmdesátá léta, kdy se u nás topilo naftou, protože stála méně než palivové dříví? Tou dobou se v Japonsku zastavila auta, lidé by za benzín dali cokoli.“

„Matně.“

„To byla první velká ropná krize. V tu chvíli rusákům došlo, že by si mohli žít jako šejkové, začali připravovat pád komunismu. Rudá oligarchie nahoře, my dole.“

„Však je za to bůh potrestá,“ ujišťuje mě máma.

„Mami, já na boha nevěřím.“

„Ale jdi, trochu přece.“

„Vem si restituce, na dědině se půlka lidí soudí o svůj majetek, nikdo nic nedostal, jen prezident-disident dostal vše zpět i bez soudů a obratem to stihl prodat těm největším gaunerům!“

„Pro prachy cokoli.“ Máma se nezlobí jako já, ona lidi chápe.

„Vzpomínáš na ten dokument, jak pobíhal po hradě jako panna před manželskou postelí, a říkal: Já to nestihnu, já se na to nehodím.“

„Jo ten, tomu to čišelo z očí, on si od narození myslel, že je vyvolený.“

„I na záchodě se nechal natáčet, jak statečně a čestně si vede.“

„Naivní vůl v politice nadělá víc zla, než armáda nepřátel,“ směje se máma do telefonu,

„on dramatik měl na povel národ komediantů, no jak to mohlo dopadnout?“

„Počkej, ani nevím, vrátili nám aspoň ty tři hektary po dědovi?“

„Vrátili neúrodný pole u trati, ne ty původní, tam budou stát paneláky. Víš, kolik by stály tátovy pozemky, kdyby je nechali jako stavební parcely?“

„Na to ani nemysli. A dali ti něco za krávy a majetek, co ukradli?“

„Ale ne, nikdo nic nedostal. Pole má dál družstvo, platí za nás daň z pozemků, jinak z toho není nic.“

„Zbav se toho, majitel půdy je k smíchu, dnes dostávají dotace ti, co na ní hospodaří, ne vlastníci. Ti nahoře jsou jedna banda, dej jim moc, přivedou hospodárku na buben a co zbude, to si zprivatizují.“

„Ty jsi na ně dnes nějaký zlý, co se stalo?“

„Ale odváděl jsem daně. Víc jako polovinu toho, co svýma rukama vydělám, odvedu na daních. A Vietnamci prodávají, ničemu nerozumět, daně neplatit, to za ně prý platit někdo tam v Praze. Okrádají stát, a ti poctiví kvůli tomu krachují!“

„To se tě ale netýká, tobě nekonkurují, že ne?“

„Je to národní ostuda. Četl jsem článek v Ekonomistu, podle nich má naše republika nejlepší dělníky, živnostníci kradou, ale vysoký management je prý děs. Nedělá statistiky, nesleduje pohyb na burzách, řídí podniky od pasu jako za středověku. Jo a taky máme nejzkorumpovanější státní úředníky v EU.“

„Ti nahoře se nezměnili, pořád stejná písnička.“

„Je to jak za socialismu.“

„Tak to máš pravdu, zrovna dnes odpoledne jsem byla vyvenčit Ditušku a hned na mě jdou

policajti, že nemám psa na vodítku a musím zaplatit pokutu. Tak jim povídám, že by měli pokutovat majitele těch ostatních psů, protože Dituška hárá a pronásleduje ji celé smečka pouličních čoklů. Jenže to oni jako nevidí, protože se k nim žádní majitelé nehlásí.“

„Mělas říct, že to není pes, ale přerostlá myš.“

„Stejně jsem tolik neměla. Ani občanku jsem neměla, tak se ptali lidí kolem, jestli mě znají a jestli tam skutečně bydlím, no hrůza.“

„A co?“

„Prý mám přijít na služebnu.“

„Vždyť tam nedojdeš.“

„Než mi pošlou obsílku, tak jim stejně umřu.“

Já a máma

Nikdy jsem se s mámou nezdravil. Prostě jsem přišel domů a byl jsem tam. Ona taky. Když někdo z rodiny chyběl, visel ve vzduchu neklid, pak se skládačka doplnila, rodina byla celá. Až když jsem ji šel navštívit do nemocnice, došlo mi, že v tomhle cizím prostředí se všichni zdraví. Souznění nahradila slušnost. Ale jak mám pozdravit svou mámu? Jednou jsme se objali, jednou si dali pusy, jednou si podali ruce, jednou na sebe jen tak mávli, bylo úplně jedno, co ten druhý udělal, a i kdyby neudělal

nic, věděli jsme, že se nezdravíme my dva, ale je to jen na oko pro lidi. My se nikdy nerozloučili. Celý život mám pocit, jako by máma stála vedle mne. Někdy kývá hlavou, někdy tuším, že by se mračila, ale pokud ten pocit zmizí, vím, že něco je špatně a že musím rychle pryč. Určité prostředí by máma nesnesla. Já už taky ne.

Když jsme se viděli naposledy, chtěla máma, abych šel už pryč. Chtěla, aby i ona už mohla být pryč a kdybych měl v ruce lahvičku s morfiem, určitě bych natáhl nadměrnou dávku a pomohl jí.

Máma si na bolest nikdy nestěžovala.

„To nic není,“ říkala, když se třeba řízla, „jenom si neušpiň od krve šaty.“ Všechno si kurýrovala sama, nikoho statečnějšího jsem nezažil, ale poslední týdny jsou jak noční můra. Snažím se představit nějakou horší smrt, než je ta její, ale nic děsivějšího mě nenapadá. Nejí a nepije, žlutne, ruce samá podlitina, jehly jí už píchají do nohou, ty jsou oteklé jako dýně, když otevře oči, už ani ty nepoznávám.

„Je zmatená,“ povídá zdravotní sestra a asi tomu i sama věří, jinak by tuhle práci dělat nemohla.

„Ale nebolí tě nic, že ne mami?“ ujišťuji se jako naivní snílek.

„Říkali,“ dvakrát se nadechne kyslíku, „že to nebude bolet,“ šeptá pomalu, oči zavřené, „ale bolí to strašně.“

Proč ses jen mami nenaučila lhát jako ostatní?!!

9. Má máma

Užila jsem si mládí, důstojně se porvala se stářím, a jestli si z toho ti mí potomci něco vezmou pro sebe, je už jen na nich. Zubatá holt k životu patří.

Rodina

Narodila jsem se do svobodného světa plného pohody a štěstí a přestože pár měsíců poté slušné lidi ovládl strach a začala válka, ta opojná volnost ve mně už zůstala navždy.

Nebylo možné žít na vesnici a nevěřit v Boha, přesto jsem do kostela nechodila.

„Lidi, co mají boha plnou hubu, věří jen sami v sebe,“ tvrdil táta a platilo to na každého. Snad až na švagra, ten zase vírou omlouval všechny své slabosti, se kterými se pral celý život. Tak třeba když si koupil rohlík, ulomil mu špičku a tu vyhodil.

„Všechnu špínu, co má pekař na rukou, zapeče do té špičky,“ vysvětloval.

„Ale dnes se pekař rohlíku ani nedotkne, to dělají stroje!“ rozčiloval se brácha na bráchu.

„No vidíš, to mě nikdy nenapadlo.“ Některé zvyky si vymluvit nechal, ale jiné ani náhodou.

Všude s sebou nosil mýdlo v tubě a malý ručníček.

„Veškerá špína, co mají lidé na rukou, zůstane na kostce mýdla a ty se s ní ušpiníš,“ vysvětloval, „jen když si mýdlo vymáčkneš přímo z tuby, špína odteče.“

Kde ta mýdla tenkrát kupoval, to skutečně nevím, já nikdy nic takového v obchodě neviděla.

Kromě toho, že byl misofob, byl taky hypochondr, to se zase projevovalo tím, že pravidelně chodil za doktory a vysvětloval jim, kde všude ho píchá a žádal po nich léky, o kterých ani neslyšeli.

Byl vysoký, štíhlý, měl skoro pleš, pod nosem knírek, kdyby nechodil shrbený, byl by to štramák.

Jeho svatba se zapomenout nedá, konala se v Olomouci, stařa připravila hostinu lepší než by svedli v hotelu, obložené talíře servírovala na balkónu, pod námi to zářící město - nádherná podívaná. Ten můj se radostí tak strašlivě opil, že když jsme šli domů, vyvracel dopravní značky, prý když se Zdena oženil, přestala platit stará pravidla. Snažila jsem se mu v tom zabránit, ale taky jsem musela vést za ruce naše děti.

„Aspoň jsem ji ohnul!“ tančil po ulici a smál se. Taky si vzpomínám, jak se celý týden hihňal, když se dověděl, že jeho máma požádala faráře, aby Zdenu poučil, jak počít dítě.

„Místo desetiletého chlapce školí padesátiletého chlapa!“

Ale jak znám Zdenu, tak tam šel jen proto, aby mámě udělal radost. On věděl víc, než my všichni dohromady. Dokázal do nejmenších podrobností vyprávět věci, které se staly tak dávno, že na ně raději už všichni zapomněli. Pamatoval si všechna jména, všechna data, když jsme nevěděli, kdo má z příbuzenstva kdy narozeniny, on si vždy vzpomněl, ale když se měl postarat o svůj život, choval se jak hlupák.

„Zdeno, ty jsi takový idiot, s prominutím, tos mě naštvál!“ vmetla jsme mu do tváře, když na žádost faráře vybral celoživotní úspory a věnoval je na opravu střechy kostela. „Proč sis nekoupil nové šaty a podívej na tu tašku, ucho z provazu, jak dlouho ji už máš?“

„Ani ti nevím, nejspíš je po otci, ale mi stačí.“

Občas se stavil na večeři. Postavila jsem před něj na stůl vždy talíř se čtyřma tlustýma chlebama, to by nesnědl nikdo, ale když měli ti moji k večeři šunku, měl on obyčejný salám, a když měli klobásu, měl on jenom párek.

Jedl pomalu, před jídlem, v průběhu jídla a po jídle užíval prášky.

„Zdeno, nežer to!“ rozčiloval se jeho brácha.

„Tohle je na plíce,“ tvrdil velice vážně, „já jsem na ně slabý, vzpomínáš, jak jsem na to málem zemřel?“

„Ale to já ještě nežil!“ řval z křesla přes půl pokoje.

„Žil, ale nemůžeš si to pamatovat, byl jsi malý.“

„A zase to žereš!“

„Tohle je na žlučník. Já mám po večerech takové pálení tady v boku.“

„Každý by měl pálení, kdyby do sebe ládoval patáky od rána do večera!“ rozčiloval se.

„A nemůžu spát, člověče, poslouchej, ty spíš dobře?“

„Dej si na noc pár piv a uvidíš, jak usneš,“ radím mu starý osvědčený trik.

„Po práscích alkohol nesmím. Někdy se mi i během dne točí hlava tak, že se musím zastavit a něčeho se přidržet,“ polkl další prášek.

„Ježišmarjá vemte mu to!“ řve ten můj, ale z křesla se nezvedne. „Co to je?“ bere prášky do ruky, „aha, vidíš, tyhle jsou na spaní! Ty bereš u jídla prášky na spaní! Jak se ti potom nemá točit hlava?“

„Že bych je spletl?“ hrabe se v tašce, „no ano, měl jsem vzít tyhle.“ A hup s nima do pusy.

Nikdy jsem nevidala toho svého tak rozčileného, jako když k nám jeho brácha chodíval. Jaksi podvědomě jsem tušila, že to nemůže být jenom kvůli těm práškům, ale že spíš proto, že mu brácha dělá ostudu a že mu kazí kádrový posudek.

Když ho třeba odvezli do nemocnice, tak za ním vůbec nechodil. Přeložili ho z infekčního oddělení do sanatoria pro duševně choré, to bylo mimo město.

„Hypochondrie je duševní nemoc,“ omlouval ten můj postup soudruhů, „jak jinak by ho mohli vyléčit?“ Byl tam pár týdnů, když mu volal ošetřující lékař, že to s ním vypadá hodně zle, že by měl svého bratra naposledy vidět.

„Byl úplně zdravý,“ divil se a hned se za ním vypravil. Vrátil se jiný.

„On mě vůbec nepoznal! Vedle něj byla postel s klecí, z ní se na mě šklebil jakýsi blázen. Možná zavírají i Zdenu do klece, když ho neoblbnou sedativy,“ byl rozhořčený a to velmi.

„Co to do něj cpou za svinstvo?!“

Do týdne seděl Zdena u nás v pokoji, srkal čaj, žvýkal chleby, jen byl o poznání bledší, vyhublejší, shrbenější.

„Je volnější doba,“ povídá jednou, „co kdybych připravil děti na svatě přijímání? Nemohou jít do nebe nepřipravení.“

Tenkrát skutečně byla jiná doba, straníci už víru netrestali, dokonce Zdenu nechali učit ve městě, tak jsme souhlasili.

Za pár dnů se přihnal s plnou taškou učiva, pod paží vlekl mapu, rozložil ji u dětí v pokojíku, byli na ní velbloudi a sultáni v turbanech a čarokrásné oázy a hrady a taky fousatý Herodes. Opravdu si dal na výuce záležet. Přinesla jsem mu jeho čtyři chleby, ale tentokrát měl on šunku a my jenom obyčejný salám.

Docházel k nám pravidelně, učil naše děti to, co se učí děti v Německu, Americe, Itálii, no prostě všude.

Hodně se ptal, za každou správnou odpověď dostaly obrázek svatého. Prášky žádné nebral, jako by ho to učení vyléčilo.

Až o mnoho let později se mu choroba vrátila, to už nesměl učit vůbec a brácha nad ním nedržel ochrannou ruku, sám byl nemocný. Možná kdyby u toho byl, Zdena by nezemřel v nemocnici na infekci proleženin.

„Zase ho uspali, hajzlíci,“ zlobil se ten můj, „nikdo už ho nechtěl poslouchat. Ani ho nepřevraceli. Zabili zdravýho chlapa!“

„Tak pojd', musíme mu na pohřeb,“ pobízela jsem ho.

„Ale já nemohu, mi je tak zle,“ svíjí se ve svém křesle.

„To zvládneš, na tramvaj je to jen kousek, pojd',“ trvám důrazně na svém.

„Mám slabé srdce, nemohu tam, skutečně nemohu,“ rozplakal se jako veliký pan herec.

„Nehraj to na mě!“ vyhrožuji mu. Bere si kapesník a šišlá. „Copak ty pacinko chceš, abych dostal další infarkt?“

„Nic nedostaneš packu, pojd'! Hned!“ Kdybych to svedla, odtáhla bych ho násilím. „Ty jsi ale zlý, máš to u mě!“ jdu sama.

Zlobím se na něj, moc se zlobím, ale před příbuznými ho omlouvám. Lžu. Ale to musím, je to přece jen můj muž a proč nešel vlastnímu bráchovi na pohřeb, to musí vysvětlit tam nahoře on sám.

Poctivost

Já moře nikdy neviděla. Neměli jsme ani auto, ani chatu, zato jsme často jezdívali na výlety. To se ráno chytil vlak v sedm, v devět jsme byli pod kopcem, do čtyř se šla nějaká túra, doma jsme byli před osmou. Tyhle túry držely manžela při síle, měl vážný sklon k tloustnutí.

V práci povýšil až skoro nahoru, dálkově vystudoval práva, udělal si doktorát a bylo jasné, že mu v kariéře už nic nestojí.

Byl na svůj těžce nabytý titul jak se patří hrdý.

„Je snad šest let odříkání málo?“

Tituly ale nejsou o chytrosti, jsou o poslušnosti.

„Slepá data, jména, kdo se má tu scholastiku učit?“ bručí syn.

„Musíš dokázat, že nejsi idiot,“ poučuje muž.

„Ale vždyť v tom není ani špetka vlastní myšlenky! Jsme jak papoušci, co si sami staví voliéry, aby nemohli uletět.“

„Víš packu, že má problémy s dějepisem? Co kdybys mu půjčit ty své sešity z historie?“

„Ale klidně, mám tady vypsané všechny římské císaře, data, jména, to nezná ani ten jejich kantor,“ naporuje se jako páv a hned začíná popisovat, kudy vedl Hadriánův val a co stálo v Chamurapiho zákoníku.

„Ty toho tolik víš,“ obdivuji ho. Usmívá se, jako by dějiny říkaly za něj to, co on nahlas nemůže.

„Ten jejich kantor učil na vysoké,“ vysvětluji, „vyhodili ho a dali na střední, protože byl na Vysočanském sjezdu.“

„Tak to byl kdysi politicky na výši,“ mračí se, „přesvědčení komunisti jsou ti nejhorší. Ale ne, nemůže tomu věřit, to by nemohl učít dějiny.“

Syn se naučil data nazpaměť, přesto dostal na vysvědčení dvojku.

„Popletl jsem si bitvu u Salamíny s bitvou u Thermopyl,“ vysvětloval.

„Tak to tátovi ani neříkej, on je na své sešity velice hrdý.“

„Ale to v nich není, to je staré Řecko.“

„Tak mu to klidně řekni.“

Hudební nadání

Do hry na klavír jsme vrazili spoustu peněz, byla by za to nová ložnice. Syn měl skvělý hudební sluch, dcerka zase byla velice pilná. Když hráli čtyřručně, bylo to jako bych seděla v divadle.

„Víte, kolik lidí se za války hraním uživilo? Jenom cvičte,“ snažila jsem se je motivovat.

Jednou jsme byli na Lišce Bystroušce, další den se učitelka ptala: „Jak se vám líbila opera?“ Dcerka řekla, že jí jo, ale syn vyhrkl, že se mu vůbec nelíbila, že Janáček byl namyšlený kantůrek hudby, který se snažil psát v jiné tónině, aby se udělal zajímavým, a že pohádky vypadají jinak. Ona se jen usmála:

„Janáček není pro děti, až ti bude čtyřicet, tak ho pochopíš.“ A hodina běžela dál, jako by se nic nestalo. Pak měli přehrávku.

Posadila jsem se do hlediště mezi stovky lidí, dcera se synem vstoupili na pódium, měli hrát Beethovena čtyřručně. Hned v prvním taktu se syn ztratil, ale snažil se, měl doprovodnou melodii, tak tam bušil akordy, ona dala „da capo al fine“ dřív, než by měla, aby mu pomohla se chytit, ale on se ztratil zas. Byla to velká ostuda. Dohráli, poklonili se, syn odešel z pódia rychleji, než by se slušelo, ani nepředal paní učitelce kytku, kterou jsem mu koupila, už nikdy se do hudební školy nevrátil. Ani doma za klavír nesesl.

„Na tohle já nejsem,“ odsekl pokaždé, když jsem mu vyčítala, že jsme do vzdělání dali tolik peněz a nic.

No a o pár desítek let později jsme měli puštěnou televizi, syn byl náhodou u nás a jde kolem ní:

„Hele, to jsou francouzští herci a zpívají česky. Ale to je nářečí!“ Poznal Lišku Bystroušku, pohrdavý výraz se změnil na provinilý a pak se šklebil a zíral a já vím, že to dělá stejně jako můj táta, to když se jim lesknou oči. Tak mi

došlo, že paní učitelka měla pravdu a ta její předpověď jí vyšla skoro na den.

„Nenaučil ses sice hrát, zato poslouchat,“ povídám.

„Mami, to jsem uměl vždycky. Hudební sluch je mé prokletí, ani rádio nemůžu zapnout, radši si hudbu představuju.“

„Copak se ti nelíbí ani božský Kája?“

„Je to vůl. Na všechny melodie zpívá jediné: Já jsem nejlepší! Hleďte, hleďte, to já jsem nejlepší!“

„Ale nepřeháněj synu.“

„Mami, v umění se nesmí soutěžit, to je urážka! No slyšelas ty písničky v originále? Tiché pokorné motlitby – fakt úžasné, nebo ty burácivé kantáty, ale on je ukradl, přetransformoval do své tóniny, totálně je zprznil. On je nemoc čecháčků!“

„Jak to myslíš?“

„Namyšlení fušeři bez srdce.“

A pak viděl od Kyliána balet na Janáčkovy famfáry a od těch dob, když vystupuje prezident a oni je hrají, zavře oči a usmívá se.

„Víš mami, v televizi jde zkorumpovaný lump, co za sebou vláčí hafol špíny, a když zavřu oči, vidím tu nádheru, jak se chlapi v bílých košilích vznášejí z jednoho rohu jeviště do druhého.“

Takové kontrasty umí jen život. Hajzlíci, co Janáčka využili, a ta čirá síla a krása, o které Sinfonietta je, a nic ji nedokáže ušpinit.“

Mámy to nemají lehké, protože svět není lehký, a naše děti už zůstanou dětmi navždy.

Čas kráčí kolem

Vždycky jsem si myslela, že umřu na ledviny stejně jako můj brácha a náš táta, protože to máme v rodě, ale ledviny mám podle doktorů zdravé, zato jsem schytala rakovinu konečníku. Tuhle nemoc máme zas v národě, takže si nevybereš. I tak chodím na procházky denně. Kdysi chodili všichni a furt. Chodilo se na hory, na procesí, chůze byla tradice, byla lék. Dokud jsme s manželem jezdili na hory, neměl se srdcem problémy. Třeba na dovolenou se jelo vždy někam do malého horského hotýlku, odkud jsme den co den vyráželi na túru.

„Vy jdete tak časně?“ divil se číšník, když jsme si od něj po ránu brali kus salámu a chleba na cestu. Když nás o hodinu později kilometr za hotelem předbíhal, povídá:

„Moc daleko jste nedošli, že?“

Nikdy jsme nikam nespěchali, užívat si přírody, je to nejlepší, jak si může člověk krátit čas.

Ve městě naše procházky končily ve vyhlášených pivnicích. Kdysi byla piva živá, voněla po sladu a když jste si vybrali dobrou hospodu, kde se uměli starat o trubky a hosty, tomu mému se tak zpravila nálada, že to s ním bylo jako zamlada.

Jednou s námi byl i syn. Tehdy to bylo naposledy, co jsme se měli jako dřív.

Objednali jsme si a než nám to pivo stačili přinést, usnula jsem.

„Tak si dej kávu pacinko,“ zlobil se ten můj, „já to pivo za tebe dopiji.“

„To bude nejlepší,“ souhlasím, dávám si kávu a usínám znovu.

„Vypadáš jak notorik,“ zlobí se, „musíme jít, jinak ji vyvedou,“ poznamená k synovi. Ten na mě hledí tak vyděšeně, jako když jsem sedávala na verandě a měla záchvaty astmatického kašle.

„Jsem jen trochu unavená,“ uklidňuji ho.

„Tys dnes nespala?“ ptá se jak malý.

„Ale spala,“ konejším ho, „celé dvě hodiny jsem spala, to mi stačí.“ Tou dobou jsem mívala noční v pekárně. Únava je krásná věc, nemusíte na nic myslet, víte?

Zrazené duše

Už jako malá jsem vstoupila do Orla. U nás na vesnici v něm byl snad každý. Stavěly se tělocvičny, hřiště, kdo měl chvíli čas, šel si zasportovat nebo se na nás alespoň podívat. Kdyby nám tenkrát někdo řekl, že jednou budou sportovci placeni jako ouřadové, nepochopili bysme to. Náš Orel se od Sokola lišil, nedbali jsme jen o rozvoj těla, ale i ducha. Pořádali jsme zájezdy, podporovali kulturu, kdyby nebylo Orla, nevydal by se celý Jirásek, nezaložily by se knihovny na každé vesnici, nerozvinula by se loutková divadla pro naše děti.

Naše maňáskové divadlo bylo nejlepší v kraji, když jsme s ním přišli hrát do Olomouce, potkala jsem tam svého budoucího muže.

„Jednou budou i herci hrát zadarmo jako my,“ povídal tenkrát bratr, „kulturu by měli dělat obyčejní lidé, ne nějací profici, jako v dobách šlechty.“ Ale on znal jen to naše vesnické divadlo, v kamenném nikdy nebyl. Ale to už Orel zakázali, jen tak na oko ho sloučili se Sokolem. Snažili se tím zabít ducha národa, ale nezdařilo se jim to. Lidé si vykopali ve svém nitru tajné sklepy, do nich si duše ukryli. Když pak otec zemřel, kamarádi z Orla byli jediní, co

pomohli, a když potom odešla i máma, Orel mě přikryl svými statnými křídly, chránil mě, dokud jsem nedospěla. „Děkuji vám přátelé!“

Vzpomínám si na ten nádherný pocit, když jsem poprvé vystoupala po mramorových schodech do městského divadla, dveře mohutné jako na zámku se otevřely, ze vstupního foyer na mě dýchl jiný svět.

„Ach, tak tohle je velké umění!“ ustrnula jsem v úžasu. Nádherné sochy mi kynuly ze všech stran, veliké obrazy prohlubovaly nekonečnost chodeb, koberce měkké jak mech šeptaly s každým krokem: „Nestyd' se na nás šlápnout, zasloužíš si přepych.“

„Líbí se ti tu?“ otázal se můj nastávající.

„Je to nádhera,“ vydechla jsem.

I lidé se tu jako mávnutím kouzelného proutku změnili. Tváře se jim rozzářily, pohybovali se vznešeněji, mluvili tišeji, s napětím očekávali, až zazvoní a oni budou moci vstoupit do země představ a snů. Ladění orchestru se napodobit nedá, vnáší život do kamenného království: „Pojd' mezi nás.“ A já šla. Týden co týden, jako by mě umění uhranulo.

Milovala jsem Lehára, Strausse i našeho Smetanu, teta Milča byla blázen do Polské krve, hudba člověka uchopila do své náruče, vyzvedla

nad každodenní problémy, vplula s ním do exotické pohádky, ve které pravda s krásou bojují proti zášti a osudu.

Herce jsme za ty dlouhé roky, co jsme s manželem do divadla chodili, znali všechny. Když zpíval někdo starší, vstoupil až na samý kraj jeviště, aby ho bylo lépe slyšet, a my v jeho zpěvu slyšeli to nadání, ty roky slávy, únavu prodlužující se jako stíny zvečera, viděli jsme sami sebe, zato když vběhli na jeviště noví zpěváci s hlasy jak zvon, stáhli je dozadu, aby ostatní nepřekřičeli, protože na celku záleží nejvíc. A když se někdy výjimečně stalo, že museli part obsadit někým, kdo na roli nestačil a nedokázal vyzpívat vysokou notu, vymysleli aranžmá, ve kterém se otočil k divákům zády, zapackl, někdo pleskl, housle na tu chvíli zesílily a nezkušený divák ani nepostřehl, že to tak nemá být.

Ale to byly výjimky, za mého mládí se zpívalo jako o život. Až později jsem ve Státní opeře v Praze viděla tenora, jak si celé představení ostudně šetřil hlas, aby ve třetím jednání Tosky vyzpíval milostnou árii. Za tu vyčůranost bysme ho vypískali! To u nás hráli herci od začátku naplno a když někomu ke konci chyběly síly, potil se a hlas odmítal poslušnost, diváci

v duchu zpívali za něj. Aplaus ho odměnil, protože nasazení se cenilo nejvíc.

Na mistra Hakena vzpomínám stále, jeho basbaryton byl dar od boha, když ten zapěl v Rusalce, zježily se mi po těle všechny chloupky a ten aplaus, co následoval, byl k neutišení. A dirigent to věděl, uměl počkat, nechával diváky bouřit, až z obyčejného večera vytvořil zážitek tak úžasný, že na něj s rozechvěním vzpomínám i o půl století později.

„Ubohá Rusalko bledá, v nádheru světa zakletá.“

A taky si vybavuji, jak jsme pak s manželem seděli v divadelním baru, on sestoupil mezi nás a zahromoval:

„Jako vodník dostanu vždy hroznou žízeň. Nevím čím to je! Tož mi nalij pikolíku, sic nedojdu domů.“ A skrčil se za velikánskou sklenicí. On nikdy nehrál, on divadlem žil. Tak jako každý dobrý herec. Není to povolání, ale nemoc, dostane vás a ať děláte cokoli, představení běží dál. I ve všedním životě čekáte aplaus. Manželky herců jsou chudáci, no fakt! Koho by bavilo ležet proutníkovi u nohou od rána do noci? I když pár takových znám. A

herečky jsou zlatokopky, s těmi se vůbec žít nedá.

Po představení se povznesená nálada přelila s diváky do ulic města, lidé narovnali záda, na chvíli se stal svět svobodnějším. Když jste si ten pocit šetřili, vydržel celý týden, pak přišel další kus a život běžel nanovo. Já na lidech poznala, jestli na umění chodí, nebo ne. Ti mého gusta byli prostě jiní - čistější.

„Divadlo je balzám na duši,“ tvrdíval můj muž, ale nevěděl, že duše je citlivá, stačí ji jednou zradit, schová se a už ji nikdy nenajdete.

Nová doba

„Když něco moc a moc chceš, změní tě to k horšímu,“ říkávala moje máma. Vzpomněla jsem si na to před pár lety, když bankrotovaly pekárny. Důchodce začali propouštět jako první. Dnes se stačí škaredě podívat a jste bez živobytí.

„Mi je jedno, co budu dělat,“ povídám pracovní agentuře, „já se jako důchodkyně necítím.“

„Něco bychom pro vás měli.“

Čím víc se zavřelo pekáren, tím víc vyrostlo bank. Už po nich přejmenovali i hlavní ulici. Kdysi tu byla jen jedna, ta největší. Můj muž do

ní pravidelně chodíval, zavedli ho do zvláštní místnosti pro zástupce podniků, co podepisují účty, za které by se dala koupit půlka města. Ale to je už dávno. Dnes tu stojí banka vedle banky. No a v jedné z nich jsem začala uklízet. Prostředí to bylo nádherné, samá ocel a sklo, s tím dusnem u pečící linky se to nedalo vůbec srovnat, ale lidi tu byli takoví jiní.

„Jak můžou takhle vydělávat peníze?“ ptám se, „kdo je platí?“

„Finanční paláce platíme my,“ brblá syn do telefonu, „říkají tomu nová ekonomika, ale je to jen další okrádání lidí.“

Snažila jsem se dělat svou práci pořádně, ale tohle? Mladí hejskové tam dováděli jako děti, před zrcadlem trávili víc času než manekýni, pracovat jsem je snad ani neviděla, to bylo samý kafičko, cigareta, cukrbliky, ale papíry házeli na zem místo do košů. Obědy si nechali posílat z nejlepší restaurace ve městě, spropitné dávali poslíčkům větší, než byl můj denní plat, když jsem utřela stůl, klidně si na něj vzápětí dali nohy i s botama a ještě se tomu smáli jak idioti. Úcta k práci jiných jim byla cizí.

„Takovým volům posluhovat nebudu!“ praštila jsem se zaměstnáním. Naštěstí těch krachů už

bylo dost, tak mě milostivě vzali do pekárny zpět. Vyčůranost je nakažlivá.

„Tobě by trochu té vychytralosti přidat neškodilo,“ smávala se mi teta Milča. Podle ní mělo být v životě vše vyvážené.

Poslední roky do divadla nechodím. Nemám na to plat a taky už nemůžu, ale hudba mi zní v duši stále. Podívám se na člověka, zavřu oči a slyším - cikánský baron jsem já, mě každá cikánka zná - a když se někdo pohupuje v bocích, vidím kompars, jak v Prodané nevěště vchází na jeviště, nadechuje se a: „Proč bychóm se ...“

Celý svět je divadlo, my jeho herci. Jak svou roli zahrajeme, je jenom na nás. Hlavně se neulejvat a poctivě, aby se člověk sám před sebou nemusel za nic stydět.

Mrtví

Kdyby teta Maša věděla, že budu žít bez řiti, umřela by smíchy.

„Do čeho tě mám holka nešťastná poslat, když ji nemáš?“ Ona věděla, že do jiné bych já nikdy nevezla. Ani ona ne. Nikdo z naší rodiny. Naše ženy jsou hrdé, ale ne pyšné, jak říkala Milča.

Poslední dobou se mi zdává o mámě, jak sedíme na voze, v něm pár lupení pro králíky, a

jedeme domů. Dřív jsme vozili věchty obilí, muselo se skládat klasy dovnitř, aby zrna nevypadávala a tak vysoko, jak to jen šlo. Vázala máma a její sestry, podával táta, někdy i strýc Jan nebo Josef, nahoře jsem odebírala já a brácha. Teď máme na dně jen pár ořezaných lístků a máma dělá, že se ta trocha nedá odnést v nůši.

„A proč už nemáme pole za domem?“ ptám se mámy.

„Aby ses mohla dívat na vlaky,“ odvětí, „no tak - řekni lokomotiva.“

„Loklomotivla.“

„Ale né, pěkně pomalu, lokomotiva.“ Sedím na voze, drncá to. S odchodem táty se mi svět zadrhl a s ním i jazyk. Celou cestu na pole, co by nikdo nechtěl ani zadarmo, se učím to jediný pitomý slovo.

„Mívala jsi takovou vyřídilku, tak znovu: Lokomotiva.“

Tolik neštěstí v domě jsme nikdy dřív neměli. A máma je divná, není to ona. Táta koně prodal. Já si pamatuji, jak nám na poli pomáhaly stračeny. Utáhly vůz, pooraly, spoustu mlíka nadojily, každý rok daly tele a když už nemohly, bylo z nich maso. Nebylo lepších zvířat. Hodnějších. A ty jejich velikánské oči!

„Stračeno, kdybys ty věděla, co tě čeká!“
„Musíš je vyhřebelcovat,“ mele si máma sama pro sebe, „táta by se zlobil.“
„Mami, táta nežije,“ dávám ji ruku na rameno.
„Nech toho rouhání, ještě se na tebe rozzlobí.“
Z mámy jde strach. Dřív byl táta ten vážnější, on byl pan někdo, my děti jsme mu vykaly, ale strach jsme z něj neměly. Měl jen základní školu, přesto za život vydělal na velikánský dům, zahradu a pole, to byla první republika. Já mám akádu, můj muž universitu, pracujeme oba celý život, ale neuspořili jsme ani na nábytek, to je socialismus.
„Nad čím zase dumáš?“ drcá do mě máma.
„Jen tak. A krávy se nehřebelcují, víš?“
„Kušuj.“
Když se vám zdá o mrtvých, je to zlé znamení.

Živí

Rakoviny je rok od roku víc. Nevím proč, ale určitě si za to můžeme sami. Celá společnost je prolezlá tisíci zhoubnými nádory, léčení jsme nechali na dětech.
„No my jsme vám ten svět ale přenechali zaneřáděný!“ povídám synovi, ale měla bych to říct spíš dceři, holky jsou na tom dnes hůř. Místo aby sbíraly úrodu na polích, sbírají

peníze, místo aby se staraly o kupu dětí, starají se jen o sebe.

„Když nedáš ženské to, co potřebuje, změní se na potvoru,“ říkávala moje máma a měla svatou pravdu.

Dnešním lidem chybí cíl. Pro mnohé je cílem vydělávat peníze, to je hrozné. Za nás byly peníze cílem jedině tak pro zloděje. Na vesnici jsme byli skoro soběstační, moc financí jsme nepotřebovali. Nikdy dřív se lidé penězům neklaněli tak hluboko jako dnes, nikdy dřív na nich nebyli tak závislí.

Můj muž majetkem pohrdal. On byl strašlivě nadaný, ale okolnosti mu ubližovaly, a on se v tom světě plném přetvářky a utajovaného násilí necítil dobře. Snažil se zapomenout na duši, hýčkal si tělo.

„Abych si nemohl dát pivičko nebo cigárko, na to se můžu vysrat!“ rozhazoval rukama jako Švidra a kulil přitom očima, jako když jsme hráli maňasky. Když onemocněl, povídá: „Lékaři se ke člověku chovají, jako by byl jejich sluha. Já ty zazobaný grázly nepotřebuju!“

Důstojnost člověka je víc než život, alespoň pro naši rodinu vždy byla. Snad proto umíráme

mladí. Já se dožila nejvyššího věku, mám holt štěstí.

Nikdy bych si na život nesáhla jako máma, je dobře, že vnuci vidí, že s osudem se musí rvát až do konce. Jen kdyby nebyli tak drzí. Asi jsem je moc rozmazlovala. Jenže já nejsem jejich máma, své děti jsem vychovala dobře a babičky rozmazlovat mohou.

Já vím, že mladí jednou vyletí z hnízda, ale přála bych si, aby se do něj každou chvíli vraceli. Jenže když máte hnízdo ve třetím patře paneláku, není se kam vracet.

„Ahoj mami,“ ozve se v telefonu, „jak se máš.“
Když syna nevidím, alespoň ho slyším.

„Díval ses na zprávy?“

„Ne, je to vymývání mozků,“ zabručí.

„Nepřeháněj.“

„Oligarchové celého světa se spojili, lidi jim to žerou.“

„Bohatí byli, jsou a budou, s tím nic nenaděláš.“

„Ale proč to musí být zloději a vrazi?“ Mluví o politice, protože rodina se mu rozpadá pod rukama. Ale to dnes není nic zvláštního. Ženy se nev dávají, muži nežení, chovají se jako ti herci v televizi, prý je to i moderní.

„Zřízením rodiny se lidé začali odlišovat od zvířat,“ připomínám, „všechny kultury ctí

rodinu, jenom poslední dobou se na to zapomíná.“

„Ryba smrdí od hlavy. Papaláši rozeštvali muže a ženy, pak národ, no a za chvíli tu budou místo nás žít jenom utečenci a ti nahoře, my ostatní dobrovolně vyhneme.“

„Tvůj táta říkával, že Morava prohrála ve chvíli, kdy se rozpadlo Rakousko – Uhersko.“

„Potřebujeme autonomii! Víš, kolik by na Moravě přibylo pracovních míst, kdyby se část úředníků přesídlila mimo Prahu?“

„Jsem ráda, že už brzy půjdu, žít v tomhle nepořádku bych nechtěla,“ povzdechne si.

„Teta Milča by se schovala do sklepa a už by z něj nikdy nevylezla.“

Smějeme se, protože plakat jsme se odnaučili už dávno.

Neudělat ostudu

Všichni musíme zemřít, ale kdybych si mohla přece jen naposledy něco přát, tak abych se po smrti nepokálela jako můj muž.

Uklidila jsem, vyvětrala, převlékla, prostě jsem mu posloužila, jako mi to vštěpovala máma, ale kdo by posloužil mně?

Rodiče mě naučili samé užitečné věci, pracovala jsem ve stáji, na poli a když jsem

měla nafučenou papulu, slízla jsem ji dřív, než jsem cekla.

„Bolí mě to víc než tebe,“ tvářila se máma žalostivě, „tak mě netrap. Pracovat a smát se, to se naučit prostě musíš. Žena je povinna vypadat jako květinka, ne kakabus. Kazit lidem náladu se nesluší.“

Dnes jsou na tom děcka mnohem hůř. Sedí u televize, blbnou u počítačů, ve školách pochyťtí tak akorát vulgarismy, ale zažili trochu toho lidskýho tepla, to ani náhodou. Kam se ale poděla naše duše? Na obrazovce ji nenajdete.

Děti o každodenní lásku rodičů připravila škola, ale nahradit ji neumí, tak jim do hlav cpe samé nesmysly. Třeba majetek podle nich už nezískáte tak, že postavíte dům, obděláte půdu, pokácíte strom, oni si prý půjčí kapitál, zainvestují a pak čekají, on pracuje za ně.

„A kdo staví?“ ptám se.

„Stroje.“

„A kdo vyrábí ty stroje, kdo je řídí?“

Něco odpapouškují, to je naučili, ale selský rozum v těch slátaninách nenajdeš. Dělají mi z vnuků hlupáky! Mám jich pět, tak o tom něco vím.

Já si vzdělaných lidí vždy vážila, ale to študovali jen chytří, dnes má doktorát kdejakej

vůl. Titul se stal prachspřistou komercí a podle toho to taky vypadá.

Svět se za mého života strašlivě změnil, tak nějak zhloupl.

„V životě jde o něco víc než o peníze,“ snažím se přiblížit vnukům náladu, kterou naše generace žila, „jde o poctivost, o přátelství, no vy se budete smát, ale i o lásku. Za prachy si nic skutečného nekoupíš.“ Smějí se mi, jsou tak jiní!

Ten nejstarší už pracuje, montuje auta u pásu v té nejmodernější továrně v Evropě, patří Korejcům, ale je na Moravě. Dokonce v ní pracují chlapi, kteří přišli o zaměstnání v té naší Kopřivnické automobilce. Ta vyráběla osobní auta dřív, než se Korejci dověděli, co to auto vůbec je. Ale o naši automobilku nás už připravili za komunistů.

„Naše motorky byly nejlepší na světě,“ psal Hanzelka se Zikmundem, „a když jsme domluvili v Argentině s krajany obrovský kontrakt, který by zajistil výrobu na roky dopředu, a poslali smlouvu do Prahy k podpisu, tak na místech zahraničního obchodu už neseděli odborníci, ale komunisti, co neznali cizí jazyky, hodili ji do šuplíku, nepřeložili,

nepodepsali, my přišli o odbyt. Díky jejich neschopnosti Jawa zkrachovala.“

No a aby ten krach motorek zahráli pražští papaláši do autu, přestěhovali z Kopřivnice tu nejlukrativnější výrobu osobních aut, jako že se motorka zvětšila na auto. Ukradli nám ji a my se ani nebránili. A teď ji prodali Němcům! Teta Mařa by se obrátila v hrobě – taková ostuda!

Morava se dusí, národ umírá. Kde jsou ti Orlové? Copak už lidi zapomněli na tajné sklepy? Je čas je objevit, vynést na světlo schované duše a zvolat: Už se nebojíme! Všechno si od vás nenecháme vzít!

„Prožrali jsme, co naši otcové zbudovali,“ říkám synovi do telefonu, „jednou to za nás budou muset zaplatit vnukové i s úroky.“

„Ale mami, s tím nic nenaděláš.“

Že by se našim chlapům krev ve vodu přeměnila?

Pokládám sluchátko. Slova jsou jak mrtvý drát. Kdysi byla živá. Ale to je už dávno. Vzpomínky se odráží od stěn, doznívají jako ozvěna. Tam venku mě pozorují lidé. Svět mě vidí, ale vzdaluje se. Z opačné strany přichází má máma. Skoro jsem na její obličej zapomněla. Za ní jde táta a brácha, ti vždycky mysleli srdcem. A

támhle se vynořují mé tety: „Dobře sis vedla děvče, tak už pojď.“

„Babi, je ti něco?“ slyším z velké dálky.

Jak jsem na svět přišla, tak z něj taky odejdu, ale stydět se za nic nemusím. Já tu pro zábavu nebyla.

Možná i ta kapsička u boku, kam mi chodí všechna ta fuj, je k něčemu dobrá. To mi bůh vtipálek splnil mé poslední přání.

A ty nebreč, jsi přece chlap. Tak už je to na světě holt zařízeno, boží mlýny melou pomalu, ale jistě.

A hlídejte se tam dole, život není peříčko, tak abyste ještě neudělali nějakou tu ostudu.

Cítila jsem se hrozitánsky unavená. Chtěla jsem v tu chvíli vydechnout naposledy, doma ve své posteli, jako jsem si to vždy přála, ale osud byl mnohem krutější.

„Jaké je číslo na sanitku? Tak honem, dusí se.“

To ještě není konec?

Co jsem komu bože udělala?!

10. Ti, co mámu neznali

Svět se popsat nedá, musíte se ho snažit pochopit. Máma romány nečetla, byly pro ni příliš jednoduché, to život je zapeklitý až dost, pokud ho nevidíte černobíle.

Kamarád z Ostravy

Znal jsem mámu svýho kamaráda, kdo by ji neznal. My bydleli v přízemí, oni ve třetím patře. Nastěhovali jsme se současně, na tu chvíli si vzpomínám, najednou se všechno rozzářilo. Měli jsme velikánský byt, ne tak malý jako dřív, kolem oken nerachotila nákladní auta a tramvaje, ale byla tam tráva a spousta zrovna nasazených stromů, taky plná ulice kamarádů, a když jsme si vzali kola, dalo se dojet třeba až k řece a tam bylo věcí!

Můj táta byl odjakživa horník, ruce jak lopaty a šikovný, že jsem měl vždy nejlépe upravené kolo z ulice. Ovšem zastihnout ho doma, bylo téměř nemožné, a když, tak spal.

„Jděte ven a nepráskajte dveřma, nebo vám jednu lisknu, až chytnete druhou o futra.“ Já si pozor dával, ségra je kráva a brácha to svedl na mě.

Brácha hrál nejlíp fotbal ze všech, byl kapitán týmu, ať už hrál s kým hrál. Pak tu kamarád ze třetího patra, ten hrát neuměl, zato skvěle běhal. Když byl na naší straně, tak jsme ho postavili do brány, tam byl jednička, a pak, když se zakládal útok, se na něj mrklo a on začal z ničeho nic sprintovat. Byl před soupeřovou bránou vždy první, brácha mu parádně nahrál a on měl dát gól, jenže se většinou grajdnul a skončilo to v lesíku.

„Tak si to zastav, z voleje umí střílet jen mistři.“

„Když si to zastavím, tak mě chytí.“

„Uděláš kličku,“ učil ho brácha, ale bylo to ještě horší.

Do pěti minut od baráku byla čtyři fotbalová hřiště, dvě od školy a dvě jen tak pro nás.

On měl velký kolo po mámě, já tříčtvrteční, ale když hrál brácha, bral jsem si jeho favoritku, to se pak jezdilo třeba celý den.

Naši tátové byli všichni komunisti, ten můj byl navíc Sakmarovec, lámal jeden rekord za druhým. Táta kamarádky odvedle byl taky na šachtě a taky v samosprávě, on zařídil opravu kočárkárny a prý i hřiště nám škola musela o sobotách a nedělích otevřít kvůli němu. Táta o

něm mámě jednou povídal, že to je zašívák, ale na dolech dělá nejdýl, tak prý má slovo.

Táta toho ze třetího byl taky v samosprávě, ale byl něco jako vrchní pošťák a přes telefony, zařádl nám linku do každého pokoje.

Chodili jsem do turistického oddílu, nebyl to skaut, ten byl zakázaný, ale prý to přesně jako skaut vypadalo. Nejlepší turisté byli bévéučáci (BVÚ = baník vítězný únor), těch bylo víc jak sto, měli specializované oddíly, jeden třeba na lasování a uzly, další na orientační běh, další na vaření v přírodě, další na hry a tak dál. S nimi se vyhrávat nedalo, navíc se brzy stali pionýry (véučáky) a měli takové prostředky, že si koupili věci, na které my neměli - třeba horolezeckou výstroj.

My si museli každý koupit lano sám. Měřilo pět metrů a dala se s ním dělat akorát tak krinolína, jinak nic.

Táta říkal, že když pionýr být nechcu, tak nemusím, že mu to je jedno, že zakazovat junáky nemá smysl, protože ti kluci za nic nemůžou, a když budou dobře makat, tak na tom všichni vydělají. No ale skauti se musí modlit a pionýři zas chodit na oslavy VŘSR, jen my nemusíme nikam, jen do přírody.

Pak psali o tátovi v Rudém právu, strhal nějaký rekord v rubání za šichtu, skoro se vyrovnal soudruhům z Donbasu, ale už tam nepsali, že doma dva dny prospal a zhubl o pět kil.

Táta měl černé řasy jako máma, ale nemaloval si je. Kdyby se mu za to někdo smál, dostal by po hubě takovou, že by se mu hlava zatočila, ale nikdo se mu nikdy nesmál. Táta byl kost, svaly a kůže, protože tlustý horník se do sloje neveleze.

„Tuž někdo fárat musí,“ říkal, když mu chtěli dát vysokou stranickou funkci, „my všichni byt papalaši nesvedeme.“ Viděl jsem, jak mu za to soudruzi zaníceně pleskali a za odměnu mu dali více údernických směn. Tak to v socialismu chodilo, kdo byl moc aktivní, tomu nepřidali peníze, ale robotu. Táta říkal, že pár lidí maká za všechny, zbytek se veze, no a on je hrdý na to, že na něj nikdo makat nemusí.

Neměli jsme málo, to ne, prý jsme měli naspořeno na auto i chalupu, ale táta na to neměl čas.

„Však posečkaj ogare, až ja pudu do duchodu, to si potom užijem legrace, pche,“ říkával. Horníci chodili do důchodu o deset let dřív, než všichni ostatní.

„Víš ogare, dřív to tu stalo za guvno, nahoře ti uhlobaroni, tu dole sami nuzaci, nu včilek je to ináč, tuž haviřovi všecko patří, haviř je henkaj pán – a to by se indě než v socialismu kura stat němohlo.“

Byl jsme rád, že žijeme v socialismu, kde je táta pán, každý se tak k němu choval a on se snažil, aby nikoho nezklamal.

„My chlapi tam na dole socialismus nevytrhneme, když nahoře je vyžirek víc jak much na guvně,“ bručel.

Pár let před důchodem onemocněl. Bylo to stejné, jako když přišel domů po noční.

„Jděte ven a ticho, tatínek spí.“ Doktor mu předepsal dlouhé procházky, ale jaksi to nepomáhalo. Táta se snažil, ale nestačil mu dech. My bydleli v přízemí, ke dveřím jsme měli jen devět schodů a on musel na každém třetím odpočívát.

„To bude – síp, síp – zase dobrý,“ šeptal z nosítek, když ho odvážela sanitka. Řasy už od uhlí špinavé neměl, jeho oči tím ztratily příznačnou zář, jako by vyhořely.

„Obětoval se pro stranu a lid,“ prohlásil předák na dni horníků, když vzpomínali toho roku zesnulé. Byl to dlouhý seznam. Chlapi tam stáli v havířských uniformách, kapela hrála, máma

se děsně ožrala. Po tátově smrti už nikdy nebylo nic jako dřív. Já nestačil na učení, v bytě jsme se hádali, brácha utekl první.

Táta kamarádky se na rozdíl od mého táty důchodu dožil, ale jen tak tak. Seschl jak švestka, chodil o holi, sípal stejně jako můj táta a než umřel, nadával na ty nahoře tak, že kdyby nebyl havíř, komunista a invalida, zavřeli by ho. Já horníkem nebudu. Fotbalistou taky ne. Vstoupím do strany a vystuduji na ředitele dolů. Ředitelé musí být komunisti, to aby chlapi ve sloji věděli, že jejich šéfové jsou přesvědčení proletáři, ale zatímco ti dole se tahaj s železnýma hajcmanama, ti nahoře zvedají jen lehučkový telefon, přitom berou královský prachy a na silikózu nikdy neumřou.

Dovětek

Kdyby táta věděl, že straníci zradí dělnické hnutí, plivnou na vše, za co celý život bojovali, a stanou se rudými uhlobarony, vpadl by do jejich kanceláře a umlátíl by je železnou lopatou. Všichni správní havíři by je mlátili.

Ne pro lid, ale pro neschopnost těch cypů nahoře, se chlapi, jako byl můj táta, vlastně obětovali. Zabít ty kurvy, zabít, zabít!

Včelař tam u nás v pohraničí

Ty rozkošné včeličky miluji ze všeho nejvíce, jsou tiché, pracovité, a když jim stáčíte med, ani moc neprotestují.

Mám rodinnou vilu s velkou zahradou, je obehnaná vysokánskou zdí a stojí hned u náměstí. Kdysi patřila církevním pohlavárům stejně jako půlka města, ale poté, co kněží přivítali na začátku války Hitlera s otevřenou náručí a na konci války město s úklonou předali Rusům, museli pryč. Vždyť ani neuměli česky, zlořádi.

Byl to pobožný kraj, proto rudí do Bílé Vody, to je vesnice opodál, nastěhovali tisíc jeptišek z celé země. Spíš proto, že ze tří stran jsou hranice, přechod žádný, kromě nich je tam už jen blázinec. Sestry jsou učené dámy, znají spoustu jazyků a vyznají se ve zdravotnictví, ale strana jim důvěřovat nemůže, musí je mít trvale pod dozorem.

Jejich matka představená je sto dvacet kilo těžká a skoro dva metry vysoká spolupracovnice tajné bezpečnosti, tu když vezl řidič přes město, na rychlost se neohlížel. Byla to labužnice, když měly sestry k obědu něco obyčejného, klidně se nechala odvézt přes sto kilometrů do vyhlášené restaurace, tam půl dne

hodovala, číšníkům nechala dýžko jako královna a zase zpět. Co jiného by taky celé dny dělala, že? No a ta dáma měla ráda med.

„Snad i trochu medoviny, když jinak nedáte,“ pískala tím svým tenoučkým hláskem a opřela se mi o futra, div je nevyvrátila, „až se mi z těch dojmů zatočila hlava!“

„Tak pojd'te do světnice, dám vám okoštovat.“ Proplula chodbou jak večerní vánek, zlehýnka se posadila na stoličku, ta vyděšeně zapraštěla.

„Já o vás vím, že máte všelijaké medoviny,“ hrozila laškovně prstíkem, jako by se při zpovědi dozvěděla bůh ví jaké tajemství.

„Mám všechny barvy,“ chlubím se, „jaká se vám nejvíc líbí?“

„Tak třeba černá,“ zachichtala se do dlaní.

„Tak černá je s plody černého bezu, ta je dobrá na srdce,“ vyrábět doma medovinu, je nelegální, ale na nás prověřené systém nemá, že?

„Ach srdéčko, to máme všichni slaboučké,“ smála se tiše, jako když skáče veverka po větývkách. I nalil jsem ji medovinu černou jak malvaz a čekal, co na ni řekne.

„Vynikající,“ decentně usrkla.

„To musíte do dna,“ pobízím.

„No když musím, tak abych neurazila,“ vyzunkla to jako námořník a nechala si nalít další.

Ozval se zvonek, za dveřmi stál místní veterinář s postarší dámou, přišli si koupit med.

„Pro vás mám vždycky pane doktore, stačí deset kilo?“ Vysvětluje mi, že med má pro své děti, ale pro mámu shání propolis, považuje ho za všelék.

„Víte, on se nedá nikde sehnat,“ říká, co já vím.

„I já ho mám málo, je vzácný,“ vytahuji lahvičku, „ale když mi obstaráte pár litrů lihu na louhování, máte ho ode mne jako dárek.“

„Lih si liju do odšťikovačů v autě,“ chlubí se mladík, „zvlášť v zimě je to dobrý na namrzlý okna, však vy víte, že léky jsou pro nás zadarmo. Tohle vykážu jako desinfekci nástrojů.“

„Já vím,“ usmívám se líbezně. Bude s ním dobrá spolupráce, když nebude tak moc kecat. Já byl vždy se všemi zadobře. Život je krásný, když si ho umíte užívat. No a když jsem se vracel, vzal jsem pro matku představenou zlatou medovinu.

„Ta je dobrá na ledviny,“ poučuji.

„Ach ledviny, s těmi já měla vždy potíže,“ směje se matróna a pije jako velbloud. Ona je podle mého gusta.

„A vy se sběrem medu skutečně živíte?“ táže se při třetím pohárku.

„Už ne,“ usmívám se z empírového křesla, „jsem v důchodě.“

„Já to tušila, ale u nás setry pracují až do sedmdesáti.“

„Mám o tři roky víc.“

„To bych vám nikdy nehádala, vypadáte tak zachovale!“ Je to úžasně charismatická dáma, je jako anděl.

„A co zkusit zelenou medovinu, do té dávám patero druhů koření, ale jaké, nepovím.“

„A ta je dobrá na co?“ vyzvídá jako by byla u lékaře.

„Na všechno,“ zasmál jsem se a přinesl další láhev.

„Kdysi jsem měl přes sto stabilních včelstev a spoustu pojízdných, měl jsem na to pomocníky, sám bych to nestačil.“

„Je to bohubilá práce.“

„A klidná.“

„Prý jste ale vždy takový klid'as nebyl, povídají se o vás různé věci, chi, chi, chi.“

„Hned po válce jsem byl divoch. My přišli s kamarády přímo z ruské fronty, dělali jsme tam politruky a měli jsme z první ruky, že Sudety budou kompenzace za území, co zabrali Rusáci, jenom se nevědělo, jestli to bude všechno patřit Polákům, nebo něco dostaneme i my za Zakarpatsko. Pro jistotu jsme nečekali, obsadili jsme město po vysídlených Němcích. Strhli jsme hákové kříže, na radnici vyvěsili naši státní vlajku, ale pak přijeli polští vojáci, tu naši sundali a dali tam polskou. Naši politici z Prahy neuměli se Sověty jednat, tak nám na truc nedali nic. Ale nám to nevadilo, zabrali jsme další opuštěné město.“

„A tehdy jste se nastěhoval do tohoto nádherného domu?“

„Zpočátku jsme bydleli na zámku, nebyl vůbec poškozený ani vyrabovaný, celou válku v něm bydleli kněží a ti se domluvili s každým.“

„Tenhle stůl je jistě odtamtud.“

„Nejen stůl,“ usmívám se tajemně jako Mona Lisa, „bylo tam spousta starožitného nábytku, mám ho plný dům. Mahagon, želvovina, slonovina, nádherné kousky, ale získal jsem je legálně.“

„O tom přeci vůbec nepochybují!“ křížuje se.

„Tenkrát stačilo věci jen přihlásit na národním výboře a hádejte, kdo byl jeho předsedou?“

„Netuším,“ sama si nalila a napila se.

„Já.“

„Skvělé, opravdu skvělé.“

„My se toho navyváděli! Po válce se tu těžil uran, však vy víte, bylo to jak zlatá horečka: Makali jen muklové (MUKL = muž určený k likvidaci), my si užívali šantány, lehký holky, ale škoda vzpomínat, nic netrvá věčně. Jo, kdyby ty prachy zůstaly v kraji, měli bysme pozlacené cesty. Ale zdechl tu pes.“ Zhluboka jsem se napil.

„Tak vám děkuji za košť a takových pět lahví mi zabalte, v účtárně vám to zaplatí. Je to přece med, ne?“

„V té nejlepší formě,“ doprovázím matku představenou na dvůr.

„Ach, to se mi ale točí hlava,“ opřela se o mě, div jsem nespádl. Její řidič vyskočil z auta, přispěchal na pomoc.

„Pomalou, pomalounku,“ nakládali jsme ji.

„Bůh vám to oplat,“ snažila se pokřičovat.

„Tady pámbičkaření ne,“ rozhlížím se, „ještě nás někdo uslyší.“

Sametový starosta tam u nás v Javorníku

Samozřejmě, že znám mámu svého kámoše, jeho tátu jsem znal taky.

„Jak jste se vy dva dostali do takové prdele v pohraničí, to tedy nepochopím,“ divil se.

Vzpomínám si, jak se na Silvestra opil tak, že když chtěl jít na záchod, upadl na zem a nemohl vstát, tak si hodil nožku přes nožku a volá:

„Jen si chvíli odpočinu, pak zase hned půjdu!“

To byl skvělejší fór. Ale začneme z jiného soudku.

Hranice se mění, režimy padají, jen budovy zůstávají.

Mám stejnou kancelář jako minulý předseda národního výboru, jenže dnes už téhle budově říkáme radnice.

„A co ta vaše obora?“ burácel jsem na náměstí, když jsme se ho snažili sesadit. „Na státní útraty jste si ji nechali zbudovat, dotáhnout k ní úplně novou asfaltku, uvnitř jezírko a teď tam s kamarády chlastáte, do jezírka bližete a pak střelíte na ty ochočené muflony, co vám tam navezli.“

Podal jsem mu mikrofon, aby se před revolučním davem sametových vzbouřenců ospravedlnil. Ale to jsem neměl dělat. Vypadal jako primitiv, ale byl to rozený řečník.

Kultivovaným hlasem lidem vysvětlil, co strana a vláda chtěla, jak za ně on sám obětavě bojoval, jaké investice do regionu přilákal, jak se díky němu všem vede lépe a bude to ještě lepší, protože on má známé až v Praze. Lidé mu pleskali víc než mně. Volby sice komunisti nevyhráli, ale jen o pár hlasů. Stejně už být v čele města nechtěl, z roku na rok se stal díky restitucím milionářem. On sám byl udiven nejvíc, co všechno na něj bylo po sudeťácích zaregistrováno, a my ostatní zas, jak rychle a jak moc toho dostal. Holt kamarádšoft je nad zlato.

Pak se začalo s přepisováním štítů. Tak třeba stát jsme za mého života přejmenovali už čtyřikrát - nebo pětkrát? Vidíte, ani si to nepamatuji.

Dnes jsem starostou, zítra třeba poslancem nebo ředitelem letiště, i když o letadlech nic nevím, zato vím, že strana se o své lidi postará, ať to daňové poplatníky stojí co to stojí. Víte, ta naše strana už není rudá, je moderní, taková tržní.

Můj kamarád mi popisoval, jak se z pastvin, kterých je okolo nás tisíce hektarů, odsunoval dobytek. Kdysi tam byly vesnice, ale po válce se pobořily, půda změnila na louky, celý socialismus se na nich pásly jalovice. Nakládalo

se vždy brzy ráno, z mlhy se vynořilo bučící stádo, ještě rozespálé se vehnalo na velikánské kamiony, další den další stádo a tak stále dokola. Tisíce kusů dobytka. Když naložili poslední, jeden ze zaměstnanců si povzdechl:

„To ale byla fuška, jestli si někdo myslí, že si nedám alespoň den volna, tak se mýlí. Kdy nám přivezou nový dobytek?“ Podíval se na ostatní, oni na něj, oči se rozšířily, pohyby znejistěly, teprve v tu chvíli jim došlo, že právě přišli o práci.

U nás na Jesenicku zbořili devadesát procent kravínů, pak zbankrotovala jatka a mlékárna. Ředitelství podniků byla ve vnitrozemí, jakmile práce ubylo, podnikatelé si přestěhovali své provozy k sobě, u nás se pobočky pozavíraly. Lidé poprvé za život poznali hromadnou nezaměstnanost. Dokonce i ty jeptišky se odstěhovaly! Opuštěnou vesnicí se prohánějí duchové. Takový úpadek náš kraj od války nezažil. Kdo mohl, odstěhoval se.

Pak ti dva tajní narychlo rozdělili náš stát jako za nacistů.

„Protestuji, nesouhlasím,“ blebtal prezident-disident v televizi, „ale na hradě budu sedět dál.“ Tím mi nějak tak zlidštl, je moderní jako já. Ale největší gól byl, když naši občané

museli svou loajalitu stvrdit výměnou staré občanky za novou. Byli tak vyděšení, že neprotestoval nikdo. Výměna občanky je víc jak referendum, kdo nechce, může přece jít, my u nás už nikoho nedržíme, jsme tak moderní!

„Já se tu narodil,“ skuhral mi jeden z opozdilců u stolu, „mí rodiče se tu narodili, nikdy jsme jinde nežili!“

„Ale papíry jste ztratili,“ mračím se, ale občanku mu dávám.

Za ním stojí dlouhá řada problémových. Tenhle muž se narodil v Buenos Aires, jako kojence ho převezli k nám, tomu papíry chybí úplně, takže občanku zatím nedostane, ta za ním se narodila v Paříži, po válce odešla se svým mužem, ten bojoval za wehrmacht, ne za nás, takže papíry jí taky chybí a ten dav za nimi je celý z Řecka. Řeků tu máme nejvíc, jsou to bývalí komunisté, ale po válce komunisty z Řecka vyhnali, tak se nastěhovali do domů po vysídlencích. Mnozí z nich se napravení od ideálů do staré vlasti vrací.

„To je práce, to je práce,“ povzdechnu si. „Vy jste poslední?“ Fronta zmizela, mám klid a to ještě nejsou ani dvě.

„Kafičko a popelníček Liduško,“ pokynu své sekretářce. Nebo mám říct milence? Je moderní mít dvě v jednom.

„Máte tu návštěvu pane starosto,“ hlásí nahlas a potají po mně pomrkává, „může jít dál?“

„Jsme tu pro lidi!“ zářím jak měsíc.

„Dobrý den,“ bodrý stařík v Tyroláku se hrne dovnitř a třepe mi rukou.

„Co pro vás mohu udělat?“ I já dovedu být bodrý, když z toho něco kápne.

„Já se fe fašem městě narodit.“

„To je skvělé,“ ukázal jsem Lidušce, že si dáme dvě kávičky.

„Jistě pane starosto,“ je tak oficiální.

„Mí rodiče se zde narodit, jejich rodiče se zde narodit, ale česky my nikdy nemluvit,“ zalyká se přátelským smíchem. Nenápadně jsem se podíval z okna, v jakém autě přijel. No pochopitelně - v bavoráku.

„Jistě, chápu,“ usedám za svůj velký stůl.

„My nikdy Němci nebyli, chápete?“

„Ne tak docela.“

„My byli Rakušáky, tady Německo nebylo nikdy. Rakousko-Uhersko, ne Německo.“

„Aha, to chápu.“

„Náš rod tu žil tři sta let, my tu mít tři domy,“ začal ukazovat na historické mapě, co nám visí na zdi.

„Všechny stojí,“ informuji ho.

„Já fím. Já je fidím a ony moc pěkně oprafené.“ Takticky jsem vyčkával, co z toho Němce vyleze.

„Vy to znáte taky, my byli fašisti stejně jako vy komunisti, to se zkrátka muselo. No a po válce se mluvilo o tom, že nás budou soudit za vlastizradu, ale to by byl veliký masakr. Já byl kluk, ale táta bojoval za wehrmacht, toho by jistě popravili. Kdyby se nepřidal k Hitlerovi, bylo by nám líp, chápete?“

„Chápu, měl utéct před válkou, ne se přidat k okupantům.“ Usmívám se, protože potkat se s bývalými krajany, kteří si pamatují dobré i zlé, je vzácné. Nedávno jsme tu měli setkání, bavili jsme se, oni vzpomínali, ale když jsem se jich zeptal na židovskou čtvrt', zamračili se a paměť ztratili. Z našich židů se nevrátil ani jeden. Všichni zahynuli v koncentracích. A kolik tu bylo pracovních lágrů! V jednom nechali poslední zimu války umřít hladu přes sto zajatců. Byli tu Angličané, Francouzi, dokonce i Ital, všichni umrzli.

„My o majetek nežádat, co je pryč, to je pryč, ale chtěl bych vědět, kdo ty domy má dnes? Obec?“

„Tak to vám mohu lehce říct,“ začal jsem hledat v papírech. Tak tady to je, pan ten a ten.“ Do muže jako když střílí. „Ano, nespletl jsem se,“ ověřuji si informaci, „získal je všechny v restitucích. Víte, co jsou restituce? To je náprava křivd komunismu, chápete?“

„Jak znáte to jméno?“ vysoukal ze sebe, jako by mě už neposlouchal.

„Jméno? Já ho znám osobně, je to náš včelař. Sice už v důchodu, ale vážená osobnost města,“ usmívám se. Muž se přerývaně nadechuje.

„To nemůže být pravda!“

„Ale ano, mám to tu černé na bílém,“ ukazuji dokumenty.

„Ten člověk byl u našeho odsunu, to jméno se snažím zapomenout padesát let,“ mluví jako v transu. „My se řadili u nádraží, oni procházeli s pistolí a brali si zlato, co jsme s sebou měli. Kdo nedal, toho zastřelili.“

„Ale to snad ne,“ vrtím hlavou, jako že se určitě spletl. Nebo ne? Časově by to vycházelo.

„On byl z nich nejhorší. Zabil mi matku a znásilnil sestru,“ skoro šeptá, „vzal ji do čekárny, všichni museli ven, já musel zůstat a

dívat se, prý se něco přiučím.“ Postavil se, vytřeštil na mě oči: „Náprava křivd?“ Nadechl se, jako by chtěl celé město sfouknout, ale nevydechl. Oči se vypouličily, zrudnul, padl na židli.

„Liduško!“ chvátám do vedlejší místnosti.

„Ano pane starosto?“ táže se hodně hlasitě a tiše dodává: „Už půjde?“ Ignoruji její náznaky.

„Máme tu naléhavý případ, volejte sanitku!“

Pochopila, že není čas na laškování, že se něco děje. Muž lapal po dechu, jeho dušení bylo slyšet až sem. Pohotově vytočila číslo, je na ni spoleh. Posadil jsem se na její místo, nepůjdu tam, co bych s tím Němcem dělal?

„Hned tu budou, máme otevřít okno a nehýbat s ním,“ hlásí.

„Tak tam jdi, já se je pokusím popohnat,“ zvedám sluchátko, ale nikam nevolám, proč taky?

„Typický infarkt,“ hlásí lékař , „ještě, že jste s ním nehýbali.“

„To my umíme,“ zavírám za nimi osobně dveře. Zase mám klid.

Zalistoval jsem v análech a zjistil, že pan včelař vlastnil postupně tři domy, ten první byl největší, ale asi se v zimě špatně vytápěl, tak zabral dům s klavírem a velkou halou, ale při

jedné oslavě ho podpálil, o tom je zmínka v kronice, tak zabral dům třetí, ten nejhezčí, v něm bydlí dodnes. Všechny je na sebe zaregistroval legálně, takže je po právu dostal v restitucích. Tady u nás v pohraničí jsou největší restituenti největší komunisti. To oni přišli jako první na opuštěná území, oni zabrali největší statky, zřídili družstva, vedli je a dnes je pro sebe i zprivatizovali. Spravedlnost je děvka.

Ale mi to nevádí, mi se vede líp a vděčím za to hlavně sám sobě. Když se stanete politikem, musíte poslouchat trávu růst a hlavně si nedat svou šanci vzít. Kariéra je to nejcennější.

„Tak mám dobré zprávy,“ nakoukla do mé kanceláře Liduška, „přežije to.“

„Dobré, dobré, nebo špatné? Příště mi sem raději už žádné krajany nepouštěj. Vlastně mi sem už nikoho nevod.“

„A to sem nesmí ani naši občané?“

„Pošli je ... Však ty víš kam. Ale říkej, že potřebuji klid na práci.“

Rudý oligarcha na cestě

„Šlápni na to, nevidíš do prčic, že cesta je volná?“ rozkázal jsem řidiči mého černého

mercedesu. Neumí jet či co? Takové fáro a on se loudá.

„Sto třicet už jedu,“ pípl jako školačka.

„Tak jed' do přčic víc, pokuty platím.“ Tak o prašulky mu de?

Já v jeho věku byl úplně jiný. Svou mámu si sice už moc nepamatuju, ani žádnou jinou mámu, protože mámy vás brzdí. Nemám nic proti ženám, vyfintěná krasavice je nejlepším šperkem správného muže, ale ty ženské, co mají děti a na nic jinýho snad ani nemyslí, ty jsou k pláči. To je pořád uč se, chovej se slušně, a co z toho člověk má? Mi to ve školičce nešlo, učení do hlavy nelezlo, tak jsem chodil za školu a tam jsem se naučil všechno, co znám. Ulice je proletářů škola, nu ni?

Tak třeba když ti zasraní sedláci neposlouchali, tak zastřelit! Co jednoho, dědinu za dědinu jsme prošli, jako mor jsme ten zlořád kosili, protože kdo si nectí proletariát, ten si nectí nic, nu ni?

„Zabojoval jsi v terénu, ted' ukaž, jak si poradíš s většími úkoly,“ kladli mi soudruzi na srdce. Postoupil jsem až tam nahoru do Prahy, do zahraničního obchodu.

„Praha je slunce, Praha je náš ráj. Jako paprsky se k ní sbíhají všechny cesty - nejen ty

dopravní, ale i ty zlaté,“ poučovali mě tovaryšči.

Nu začátky byly těžké, přetěžké. Jazyky jsem neznal, snad jen němňózko po rúsky, obchodu nerozuměl, ale já přec nemusím rozumět každé prkotině, od čeho sú ouřadové, nu ni?

„Zkazil se ti vlak masa,“ zlobil se soudruh, když se nám hroutil plán.

„A tobě zplesnivěla loď obilí,“ připomenul jsem.

„Co jsme si, to jsme si,“ připili jsme si na kuráž a snížili výkupní ceny komodit, aby tu sekyru zaplatily podniky. Tím se deficit zahraničního obchodu vyrovnal a tovaryšči z Moskvy nás za to ještě pochválili. Navíc nám dali stranický úkol, vyprodukovat třikrát víc hovězího a všechno to za ty naše skvělé ceny vyvézt k nim, protože oni tak levní nikdy nebudou.

„To my umíme,“ smáli jsme se jak blázni a kontrakt, na kterém jsme rok co rok prodělávali miliardy, s radostí podepsali. Nu však oni jsou tu henkaj páni, tak co se jim do cen budeme srát, ni?

Jako jeden muž povstali stavaři z popela, zbudovali velkokapacitní kravíny, vytápěné teletníky, výkrmny býků, nová jatka, zkrátka nám vláda přidělila finanční prioritu a stranický

úkol se splnil. Nahoře v Moskvě nás za to pochválili. A tak jsme to náležitě oslavili. Ty jejich děvušky, a vodka! Oni před každým přípitkem pronáší projevy. Mi to zpočátku vůbec nešlo, ale než jsme odjížděli od nich k nám, tak sem dokázal pronášet z patra přípitky líp než každý druhý i prvý Čech.

Jeden z mých přátel, co mě zaučoval, se nehorázně ožral a pak zařval: „Okupanti!“

Vstal jsem ako ta hora, dal mu facku, až to na celý sál plesklo, a řvu: „Moc jsi pil, mluvíš nesmysly! Éto tovaryšči, náša famílija, naši družjá, jasné vole?“

„Co?“ čumí na mě jako vyoraná myš.

„Když neumíš chlastat, tak nechlastej!“ Dal jsem mu další facku a zatlačil ho do židle. Soudruzi se smáli, ale byl to takový ten zubatý smích, šel z něj strach. Tož sem pil až do mrtva a to se jim líbilo. Oni sú dobří, předobří.

Co se dělo s mým kamarádem potom, nevím. Byl stejně divný, měl nějaký vnitřní problém či co. Proč není spokojený jako já?

Rozhodně se k němu nebudu hlásit, je nadobro odvařený.

No a naposledy jsem ho viděl při mém odjezdu, mihl se hotelovou halou, z každé strany

soudruha, jeho tvář byla krvavá jako tatarský biftek. Nebýt těch vyděšených očí, nepoznal bych ho.

„Já ho vlastně vůbec neznám,“ ujišťoval jsem tovaryšče horlivě, „přisahám!“ Zmizel z povrchu zemského, jako by tu nikdy ani nebyl. A já se na něj neptal, nejsem přece vůl, nu ni?

„Příště si musíš dávat pozor na ty, co máš kolem sebe, už za tebe čistit záchod nebudeme,“ zvedli tovaryšči prst a já se jejich upřímné rady držel ako klíšča. Oni jsou nejchytřejší a myslí to se mnou dobře, nu ni?

To ukázali i při privatizaci. Ta naše započala dřív, než většina lidí tohle slovo vůbec poznala. Rozjel ji náš zahraniční obchod. To my byli žába na prameni, veškerá produkce země směřoval skrze nás.

My šéfové jednotlivých komodit jsme si na radu soudruhů z Lubyanky založili soukromé účty a platby za vše, co se do naší země dovezlo i vyvezlo, jsme si nechávali posílat na ně. Zatímco lidi skandovali na náměstích, z nás se stávali miliardáři. Než se rozkoukali, nebylo co řešit: Podniky byly zadlužené, účty našich lidí přetékal aktivy.

Sametové vítězství kapitálu dav nezaznamenal, cinkal zrovna klíči. Našlo se pár reptalů, co na nás ukázali, ale ti se umlčeli funkcemi, penězi nebo se na ně udělalo baf a ... Poslouchat se musí a ztráty jsou povoleny, zvláště když zuří globální válka. Ale v tom se tovaryščům nikdy nevyrovnáme, oni jsou takoví..., oni to umí tak..., no prostě dokonalí, nu ni?

Všemocnou ruku trhu u nás zastupovali ti naši kluci z prognostického ústavu, obsadili politiku, kryli nám záda. Stranické dinosaury jsme svrhli sice až poslední, železnou oponu za nás zbořili Němci, Poláci a Maďaři, ale nás tovaryšči vybrali, abychom kultivovaně vytáhli tu sametovou oponu. A my je nezklamali. Naši herci byli ti nejprověřenější, disident nejochočenější a celý ten náš skvělý národ je nejloajálnější - a tak tomu bude na věčné časy a nikdy jinak, ura!

Každý máme své role, nic se nezměnilo. Já osobně třeba zařídil likvidaci tří milionů kusů skotu, nakládali se na pastvinách přímo do kamionů, pak vlakem do Moskvy.

Zbourali jsme, co jsme dřív postavili, protože kde není dobytek, netřeba stáje, jatka ani mrazírny. No copak jsme to mohli dřív tušit? Já

tedy rozhodně ni. Ale co, vydělal jsem na tom a vydělávám stále.

„Jestli můžeme dnes někoho okrádat, tak jedinež stát,“ vysvětlovali mi továřišči svou pokrokovou strategii.

Oni už vlastnili všechna těžební zařízení na ropu a plyn, dokonce i uran se dostal do soukromých ruk, zato my se zadrželi zdoluhavou privatizací. Holt divadlo je drahé a rychle se hrát nedá.

„Přebyl mi vlak hovězího dobytka,“ povídám předsedovi zemědělského družstva, „potřeboval bych na něj vystavit bumážku, chápeš?“ Tenkrát jsme my všichni na vedoucích místech byli v armádě tajných - a taky ti, co měli v zahraničí příbuzné.

„Spolupráce se nedá vynutit,“ zaučoval mě staršina, „mezi nás vyvolené může jen ten, co si to v hloubi duše přeje, protože cesta ven je možná jen nohama napřed. Máme zájem jen o výjimečné, ty musíš lákat jako se láká nevěsta do manželské postele, svého člověka musíš prověřit, musí se osvědčit, až pak přitvrdí.“ Jo krásné chvíle to byly, moc krásné, ale to jsem odbočil, že - nu ni?

Tak ten soudruh říká: „Pomůžu ti, to je jasné, ale prozradíš mi, jak se to stalo?“

„Dávali jsme o procento větší srážku na nakrmenost.“ Protočily se mu panenky.

„Tos prodal sto vlaků?“

„Ale ni,“ směji se, „mnohem víc, copak ty nevíš, kdopak já jsem?“

Nechalo to na něj velký dojem a těch pár desítek vagónů mi zlegalizoval. Za to dostal přesně takové auto, v jakém teď jedu já. Umím být vděčný. A on už pak vděčný být musel, jeho podnik je náš. Víte, korupce je závazek na doživotí.

Dotáhl jsem to až na samotný vrchol, kam může člověk vystoupat, z proletáře komunistou, za komunistů ředitel, pak podnikatel a nakonec malý český oligarcha, ach jo, kdo spolupracuje, ten zkrátka má.

Chytře jsme si počínali, přechytře. Heroické pojetí revoluce dodnes střeží ti naši prominentní disidenti, zrovna teď štekají v televizi jak hlídací psi, veledůležitě sedí na divadelním pódiu, šediny pečlivě nabarvené, na sobě svetry, jako by byli mladí hrdinové, ne staří volové.

„Hlavně žádné spiklenecké teorie,“ zvedají poučně prst, „my u toho byli, my to zažili, ten genius loci je nezapomenutelný!“ Ale už zapomněli na naše svazáky a agenta provokatéra, zapomněli, že všichni herci hráli

naše role, zapomněli, že statistické davy socialistických spoluobčanů umíme zorganizovat jenom my. Oni už nikdy nepřiznají, že jsme je napálili. A to je dobře, předobře.

My jsme ta elita národa a jak se to do prčic řekne, moderní inteligencia, nu ni? Z potížístů se stali nezaměstnaní, nová pracovní síla sem proudí z východu jak nevyčerpatelná řeka hladových. Budujeme globální svět, poslušný a jenom náš.

„Přijed', pohovoříme o nové strategii, popijeme, děvušky pomilujeme, státní kasu podojíme.“
Smál jsem se jak blázen.

„Tak šlápneš na to?“ nikdy bych se neodvážil nechat oligarchy čekat. Nikdy. Ta hrůza!

„Mám tam skoro dvě stě.“

„Tak zapni majáček, proč jsem ti ho asi tak pořídil, co?“ Stihneme to, do prčic to se mi ale ulevilo. Skvělé auto, opravdu skvělé.

Jo jezdit můžete jen jedním autem, spát v jediné posteli, létat jedním tryskáčem, a když máte na víc, musíte se zkrátka rozdělit s přáteli. No nemám pravdu ludi? Myslete moderně! Nová doba, všem je nám líp, nu ni?

Náš převelice složitý svět

Znala jsem jeho mamku jen z vyprávění, mí rodiče ji samozřejmě znali osobně, protože spolu museli chodit na třídní schůzky, i já ji dozajista viděla na té školní besídce, jak nám s učitelkou dělala v tělocvičně make up, ale na její tvář si nevzpomenu.

Naše tělocvična zažila leccos, třeba tu byl nefalšovaný kouzelník, zhypnotizovali kamaráda, hádal čísla karet, které měl kdosi v hledišti. Učitelky se nám to snažily vysvětlit jako vítězství vědy nad předsudky, ale protože další vystoupení zakázali, bylo jasné, že o žádné vítězství nešlo. Nahrané to nebylo, kluci ho podrobili válečkovému mučení, ale on nic nepřiznal, dokonce si to vůbec nepamatoval.

Na oné slavné besídce se sešlo nejvíc rodičů, co naše škola pamatuje. Já šla v čele průvodu, hráli pochod z Lohengrína, my holky byly oblečeny jako princezny, kluci jako rytíři s papírovým štítem, ale před besídkou jim navlékly dámské kamaše a když jim chtěly nalíčit řasy a rty, utekl můj partner do šatny a zamkl se tam, že prý není holka. Jeho máma ho přemlouvala, učitelka vyhrožovala, že besídku zruší.

„Vzpomínáš si na tu besídku?“ zeptala jsem se, když jsme měli setkání po třiceti letech. Pětatřiceti, víc to určitě nebylo.

„Jasně, že jo. Tenkrát poprvé jsem si uvědomil, že mě okolnosti můžou donutit udělat to, za co se sám před sebou budu stydět.“

„Počkej, mluvíme o tom samém? Pro mě to byl úžasný zážitek, začátek mé kariéry,“ směji se jako jeho kamarádka.

„Nebýt té trapárny, asi bych neutekl do pohraničí,“ mračí se.

„Tak nic,“ otáčím téma hovoru a nejednou z něj vypadne, že jeho máma zhubla o třicet kilo. Vykulila jsem oči: „No páni! A proč hubne?“

„Nemůže jíst, je jí z toho špatně,“ hlásí. Už od dětství vím, že když se dostanu do problémů, mohu si za to sama. Snažím se, hlídám se, věřím si.

„Měla chodit na preventivní prohlídky, když se rakovina konečníku chytí včas, daří se vyléčit.“ Já na prohlídky chodím pravidelně. Kdybych nebyla herečka, byla bych lékařka, to vím zcela jistě.

„Doktoři jsou banda vyděračů a vrahů,“ vyrazil mi dech, „platíme na ně celý život, ale když je potřebujeme, starají se jen o své známé. Nastaví dlaň, čekají úplatek, pardon, teď tomu říkají

sponzorský dar. Za co? Za to, že předběhnou v pořadníku lidi před nima. To je jako bych je zabil! Rozežraní cynici to sou. Katastrofa!“

„Ale u nás v rodině je spousta lékařů,“ snažím se ho zadržet.

„Kamarád prodává zdravotní přístroje,“ snad mě ani neslyšel, „a říká, že jich mají v nemocnicích celé haldy, protože kdo je od nich koupí, dostane provizi, tak kupují a kupují, i když je už dávno nepotřebují. Zastydlý socialismus.“

„To nemůžeš myslet vážně!“ Jsem překvapena, jak nespisovně hovoří. A ten přednes! Já se naučila posadit hlas níž, je to mnohem kultivovanější.

„Ale jo,“ bručí, „jednou na brigádě strčili kamaráda k automatickému soustruhu, a on jim hned první den strhl normu na 300%, protože dělníci drželi staré normy i potom, co dostali lepší stroje. Tak studentika nazvali úderníkem, ale jinak tam nic nezměnili. Jako v dnešním zdravotnictví.“

„Ale to přece nemůžeš srovnávat! Já mám s doktory jen ty nejlepší zkušenosti. O mě se starají!“

„Máš známé.“

Jsem už příliš moudrá na to, abych s ním diskutovala o klientelismu, my umělci si lepší péči zasloužíme. Umění není obyčejná práce, je to poslání.

Sedl si vedle mne tak těsně, že se mě dotýkal.

„Promiň,“ odsedla jsem, „my herečky potřebujeme životní prostor,“ předvedla jsem posed jako bych měla široké plesové šaty. Copak on neví, že jsem to dotáhla až na samotný vrchol, kam může umělec vystoupat, a když neudělám chybu, zůstanu na něm až do smrti? Být populární, je můj životní cíl.

„Copak tys nikdy nechtěl být slavný?“ táži se ho.

„Slavnej je dnes kdejakej vůl,“ mávne rukou, „vem si Lewinskou, vykouří Clintonovi ptáka a zná ji celý svět.“ Chytám se za ústa, mám se smát nebo být pohoršená? Kamarádky se smějí, takže: „Chi, chi, chi.“

„A ten náš president-disident jim jde se svou zbrusu novou herečkou hrát do Ameriky alibi. Prostě děs.“

„Myslíš mou kolegyni?“ nevěřím vlastním ušima a už se mračím.

„Ona s tebou hraje? To jsem nevěděl.“ Hrozný faux pas. Stejně je divný. A tak mistrně otáčím téma hovoru, po oslí lávce se slůvko za slůvkem

dostávám ke své doméně, co naplňuje celý můj život.

„Hraji v Césarovi, přijď se podívat,“ zvu ho, „lístek ti zamluvím u pokladny, máš to zadarmo!“ A pak se bavíme o umění, ale on dělá, jako by mu rozuměl stejně jako já a tak vysvětluji tomu nedoukovi:

„Ale Romeo a Julie už není o velké lásce, to jsi sto let za opicemi, je o vině její chůvy a pátera, kdyby jim ti dva dospělí neumožnili chovat se nezodpovědně, k žádnému neštěstí by nedošlo. Tak třeba...“

„Shakespeare je o vášních!“ skáče mi nezdvorně do řeči, „co tragédie, to vašeň.“

„Tak to nemůžeš...“

„Čistá láska krásná a nevinná tak, že dokáže změnit starý svět,“ nepustí mě ke slovu, „nebo v Othellovi je žárlivosti až za hrob, v Césarovi máš touhu po moci, co přetaví republiku na nejkrutější tyranii všech dob!“

„Ty tomu vůbec nerozumíš,“ mávnu nad ním rukou, „César je psychologické drama o Brutovi.“

„Pro mě ne,“ tvrdí, „je to skvělá hra o vášních, na které my zapomínáme. Od mládí nás učí, co se smí a co ne, vlastních citů se bojíme, chápej,

my už dávno nežijeme, jsme poslušní jako ty ovce!“

„Ale tak to vůbec není!“ žasnu nad jeho nekulturností. „Já tedy rozhodně žiji naplno, hrát v Praze byl můj sen a splnil se mi! Já Shakespeara dokonce učím, tak prosím tě mlč!“

Je jak posedlý, má nějaký vnitřní problém či co. Proč není spokojený jako já?

Raději se k němu nebudu hlásit, je to kách. Dýchat s uměním, žít ním, celý život mu obětovat, to je mé krédo. Ale ne, to není kariéra, to je něco víc.

Já mám jedno dítě, on tři. Jedno stačí. Přece po nás nikdo nemůže chtít, abychom pracovaly a ještě rodily děti? Tak na to ať chlapi pěkně zapomenou! Já vdaná nikdy nebyla, i když s otcem svého dítěte jsem roky žila na psí knížku, to je skoro manželství, že? Pak jsem se s ním i roky soudila, a to je víc jak rozvod, že? A naše dcera s ním roky nemluví, to je víc jak pomsta. Ale může si za to sám! No proč bych se měla vdávat, nevíte proč? Jsem moderní, a to je víc jak emancipovaná.

Jo kdyby žila Julie s Romeem dnes, klidně by spolu mohli žít na hromádce v paneláku a o své nesmrtelné lásce třeba i učit - jako já.

Ach, moderní je zkrátka nejvíc.

Nad hroby tam u nás na Hané

Když jsem se vrátil z lágrů, našel jsem svůj kostel prázdný. Stál na stejném místě, jak jsem ho opustil, ale místo toho, aby vítal věřící svým chládkem a tichem k rozjímání, odháněl je zamknutou mříží. Místo Ježíše Krista visel na zdi varovný nápis, že bezpečnostní hlásiče jsou v každém rohu kostela.

„Před čím nás mají chránit?“ otázal jsem se Boha. Ticho mi bylo odpovědí. Možná v tomto chrámu už nesídlí pravý bůh, ale zlaté tele. Zmizeli věřící i bezvěrci, nahradili je zloději a okrádaní. Globální víra válkuje svět.

Zamířil jsem na hřbitov cestou, kterou jsem tolikrát prošel. Snažil jsem se nevidět paneláky v dálce, neslyšet rachocení aut, jen rozjímat.

Prvního člověka, kterého jsem potkal, mi seslal Bůh na zkoušku. Byl to jeden z bývalých soudruhů, co mě do kriminálu dostal. Jeho dům sežral oba sousední domy, vyrostl, nafoukl se, samý oblouk a kudrlinka, říká se tomu podnikatelské baroko. Nastupoval do auta většího než pohřební vůz, za ním hopsala štíhlá blondýnka, na zadních sedadlech místo dětí dva zrudnutí psi. Nepoznal mě. Jak by mohl? Nemám péči vizážistů jako on, kdyby pochopil

mé stáří, zděsil by se toho svého. Taky už vážím jen pár kilo, právě jsem dokončil druhou vlnu chemoterapie. Víte, my muklové trpíme stále.

„Miluji tě Bože,“ pokřičoval jsem se, „již dávno jsem mu odpustil.“ A tu mě Pán vyzkoušel podruhé, ten křivák se také pokřičoval. Mé kroky se zpomalily, tiše jsem odříkával motlitbu a styděl se za ten přehořký pocit křivdy v srdci.

„Když vrah uvěří v Pána chvíli před smrtí a svých hříchů polituje, bude spasen,“ vlna pochyb mě vyvedla z míry. Je to prachsprostá propaganda církve, tohle by Bůh nikdy nedovolil, vím to. Cítím to. On ne!!

Když jsem spatřil hřbitovní zeď, Hospodin mě opět naplnil. Byla naprosto stejná, jakou jsem si ji pamatoval. Dokonce ani ta hora květin před ní nezmizela, jen ji dali do železného kontejneru. Nehodil se sem.

Litinová pumpa s nápisem „užitková voda“ tam byla stále, a taky chodníky sypané štěrkem. Je to boží chrám pod otevřenou oblohou, ten pravý a nikým neznásilněný. Sklopil jsem hlavu a hledal duše, na jejichž záchraně jsem měl tu čest se podílet.

Tahle dáma zemřela při porodu. Přijel jsem určený na kole, vykoktal ze sebe poslední

pomazání, ten její pohled plný vděčnosti a uvolnění mám před očima stále. Musela se stát světicí, to vím jistě. Její muž si vzal mladší, ta zastala práci za oba, upil se o pár let později, ale to jsem se dověděl až v kriminále.

Tento muž zemřel za války. Poslali nám jen jeho urnu. Nikdo z rodiny si nepřál pohřeb žehem, ale když se už tak stalo, byli rádi, že ostatky jejich syna, manžela a táty leží hned vedle ostatků dědy a celé rodiny. Někdy nás osudy rozhodí do celého světa, znovu se potkáme až na hřbitově.

A pak jsem uviděl svůj poslední hrob. Byla v něm pohřbena láska tak obrovská, že o ní umí psát jen největší básníci světa. Já vím, že On je největší, ale cožpak mohu mít za zlé prosté ženě, že jeho záměry neprohlédla? Že zhřešila? Porušil jsem všechna pravidla a pohřbil je vedle sebe, ale nelituji. Naopak. Já jim závidím. Kdybych potkal takovouto lásku, nestal bych se knězem. Ach ano, kvůli nim jsem na svůj hřbitov přišel, teď už to vím.

Sklopil jsem hlavu, vzpomínky se vyřítily ze všech stran. Muži silní jak lvi se mi ztráceli před očima, jejich planoucí tváře zešedly, a pak ta mrtvá těla! V lágrech bylo plno sebevražd. Moc dobře znám zoufalství, co člověka donutí

vzít si život, i já stál nad propastí a byl připravený spáchat onen smrtelný hřích, ale v poslední chvíli jsem si vzpomněl na tu nešťastnici a svůj slib. I kvůli ní jsem přežil. Byl snad toto boží záměr?!

Náš svět je nicotným odrazem světa mnohem moudřejšího, spravedlivějšího a krásnějšího, než je cokoli, co si jen umíme představit. A pokud jsem někdy snad i pochyboval, pokud jsem váhal, pak se již brzy dovím Pravdu.

„Pane faráři, jste to vy?“ shrbená žena s konvičkou v ruce se mi zadívala nevěřičně do očí. Poznala mě, já ji ne. Bezejmenná uchopila mou ruku, zarazila se, že nevidí prsten, ale políbila ji.

„Pochválen buď Ježíš Kristus,“ pronesl jsem kouzelnou formuli a udělal jí na čelo křížek.

„Až na věky,“ vydechla pokorně. „Tak vy přece žijete?“ vrásčitá tvář se rozzářila, jako by právě obdržela důkaz o nesmrtnosti člověka.

„Zatím ještě ano,“ usmál jsem se, jak nejlépe jsem v tu chvíli dovedl.

„Tady se vám děly věci!“ pustila se do vyprávění, jako by mi chtěla všechny ty roky vynahradiť. Jen stěží jsem ji stíhal sledovat. Košaté rody se před mými zraky rozrůstaly i rozpadaly, podsadití sedláci se měnili v tučné

úředníky, čestné ženy ve vychytralé mrchy, jejich statní potomci ve větrem zmítané trosky, ale já už necítil víc, než strašlivou únavu.

„Posadíme se?“ Snad i ty lavičky tu byly původní - stejně zaprášené, oprýskané, pohodlné, ach.

„A ta Mařka si vzala sousedovic Lojzika a měli spolu děvčátko. Ona leží tam ...“

Najednou jsem cítil, jak se nebeská bář otevírá, já za sebou nechávám tisíce vozíků narubaného uranu, všechny své trpící bratry a sestry, ty nebohé nevěřící, pro které je bohatství a sláva víc, nežli slovo boží. Jen víra až za hrob a jasný rozum nás dokáží zachránit před zlem, které je krutější než fašisté, záludnější než komunisté, jmenuje se chamtivost.

„Tak už pojď!“ kývá na mě ruka prozřetelnosti, „pochopil jsi, zasloužíš si zemřít.“

„Děkuji ti Pane, na stotisíckrát ti děkuji.“ Skláním hlavu, zavírám oči, nevyslovitelné blaho zaplavuje mou duši.

„Pane faráři, je vám něco?“

Výstup

Zemřela mi máma. Obřad se nekonal, proslov nikdo neměl, jen sestra nechala vytisknout smuteční parte. V moderním světě není na truchlení místo. Urnu s máminými ostatky jsme uložili do společného hrobu s tátou. Kameník vytesal na náhrobní kámen její jméno hned pod to tátovo, už navěky budou patřit k sobě.

Je tu místo i pro mě, ale patřím sem vůbec? A co moje děti, ty budou kde?

„Ale kde těm bude konec!“ zasmála by se teta Milča a možná by ještě dodala, že jsme vybrali krásné místo pro poslední spočinutí.

„Je tu klid a výhled do kraje.“

„Dokonce odtud máma vidí na fabriku, kde roky dělala, a kdyby kousek popošla, viděla by i panelák, ale to vlastně nejde.“

Kde je pohřben zbytek rodiny, se zapamatovat nedá, jsou snad všude. Rodiny se rozpadají, děti utíkají za lepším, ani na hřbitově se už nepotkáme.

Stojím tu sám. Nikoho vedle sebe nechci. Říkáme tomu pokrok, ale já vím, že to je podvod. Šoupají s námi z místa na místo, zpřetrhali rodová pouta, nahradili je nedůvěrou

a prací. Až nám i tu vezmou, nezbude nám než sklopit hlavy, nastavit dlaň.

„Dej státní úředníčku, almužničku mi dej.“
Přišli jsme o historickou paměť, zapomněli na tradice, ztratili jsme svoji duši!

„Nerouhej se!“ okřikla by mě máma.

Chtěl jsem mámě něco říct, ale nedokázal jsem to. Chtěl jsem naslouchat, ale ani to jsem nesvedl. Nastolit ve své rodině soulad, jako to uměla má máma, jsem taky nezvládl. Možná to ani není v možnostech mužů, dar tvořit harmonii mají jen mámy. Ale to má máma nabeton věděla.

Copak se smí mluvit, když by se mělo brečet?
Němé sluchátko je její hrob.

Řekla mi vtípek, pak co viděla v televizi, pobavili jsme se o dětech, jako bychom byli staří přátelé, ne máma a syn.

Co hodin prokecala s kamarádkami!

„Ahoj kočko, tak jaká?“ posadila se na zem vedle telefonu a za hodinu jsme ji tam ještě našli. Jenže to je už dávno.

Máma se uměla smát. Tak trochu se smála furt. Já se taky kdysi smál od rána do večera, ale zapomněl jsem to. Naučil jsem se nadávat.

„Když něco napravit nemůžeš, tak se tomu směj,“ radila mi máma.

„Ale já už nechci mami!“

Ohlušující ticho. Už nikdy žádná odpověď.

Jen jednou jsem viděl mámu plakat, to když mi řekla, že se s ní otec rozvádí. Pak už nikdy. Já pro ni naplnil moře.

„Nepřeháněj,“ řekla by.

„A proč by ne?“

„To se nesluší. A co to máš zase s těma vlasama? Jdi se učesat!“

„Nikdy!“

Možná je dobře, že si už tohle přečíst nemůže. Vzpomínky někdy bolí. Zvláště když se snažíte při vzpomínání i přemýšlet. Co vám tehdy nedošlo, je dnes jasnější než den.

Ne mami, nic nového jsem nevymyslel, jen spoustu lidí naštvál. Ale když se říká pravda, je to vždycky tak. My doma jsme mysleli nahlas, a když to někomu zrovna nemyslelo, ostatní to dopověděli za něj. Já vím, že na veřejnosti to nejde, ale mezi námi to bylo jiné.

Rodinný kruh je poslední zbytek kouzla, co dokázalo polidštit naše zvířecí předky. Kde si lidé nedůvěřují, tam moudro degeneruje.

„Ale jdi ty brebto.“

„A kam mami?“

„Však ty víš, kam by tě poslala teta Mařa.“

Máma se smála všemu, na všem našla něco dobrého. Uměla nastolit takovou pohodu! A ten její nadhled! Ale to přece uměly i mé pratety, všechny byly ze stejného těsta. S mámou umírá moudro našich žen. Už mi nestojí za zády, nedýchají se mnou, nesmějí se nafintěným fuchtlím a nemyslí místo mne na věci, na které já zapomínám. Pestrobarevné květy opadaly, svět se změnil v trnité křoví. Bez nich nejsem nic.

Snažím se prolomit hranici věčného ticha bušením do kláves, slyšíš mě rodino?

Mýlil jsem se! Krev není voda! Nač je nám logika, k čemu chladná hlava, když nás dokázala přeměnit jen ve stroje na peníze?

Mělas mamí pravdu, už nechci zůstat nad věcí! Přál bych si, aby se lidé dokázali rozplývat láskou, rvali se s nenávisť, řvali bolestí! Možná ti nahoře mají krve nadbytek, ale nám dole se jí žalostně nedostává. Možná to není krev, ale odvaha, spíš vlastní rozum.

Když má muž mámu v zádech a milou ženu po boku, plní své sny, mění svět. Když je sám, skuhrá.

Máma sama nikdy nebyla, nestěžovala si na nic, dokonce i poslední roky dělala, že ji ta pitomá choroba vůbec nezajímá.

Máma se narodila do hrdého světa plného víry a ideálů, já se narodil jako otrok a ta sklopená hlava mi už navždy zůstane. Možná je lepší, že nemohu vidět do tváře lidem, na které máma celý život pracovala, asi bych se ve vlastní krvi uvařil.

Máma dělala jen práci, za kterou se nemusela sama před sebou stydět. Až po sedmdesátce přestala chodit na noční šichty do pekárny, začala docházet k lékařům.

„Ale to jste měla přijít dřív,“ kárali ji, „co si s vámi teď máme počít? Můžete si za to sama!“
A ona se jen usmála: „Jíst se musí.“

Chtěl bych vrátit čas. Veliký dům a v něm všichni blízcí, příbuzní a známí, nikdo by se nestěhoval za práci, nikdo by nechtěl odcházet, kolem mí kamarádi z mládeži, noví by se přidali, prostě život jaký nosila máma ve svém srdci. Ten reálný byl jiný, horší, ale ten její uvnitř ji nedokázal nikdo vzít. Usmívající se svědomí.

Skončil starý svět, kterému jsem rozuměl a stálo mi za to se snažit ho změnit, začíná nový. Nechci ho chápat, stydím se za to, že v něm jsem. Lidi dole se mezi sebou hádají, protože je nic jiného nenaučili, mocní se jim tiše smějí, stali se totiž neviditelní. Tak přece se jim to povedlo, vidíš dědo?

Máma byla volná, i když se dřela do úmoru.

„Co jiného bych dělala?“ Možná se prací spoustu věcí nazývat ani nemá, možná je to obyčejný život, v dnešní době to jaksi splývá. Tak nevím.

Ale vím, stát u pásu ve fabrice má k zábavě daleko, zvláště když vám je sedmdesát.

Možná tou jedinou smysluplnou prací na světě je vypnout mozek. Někomu se to povede hned po narození, jiní na tom pracují celý život. Těm z nás, kterým se to stále nedaří, je nejhůř.

Kdo s mou mámou jednou byl, vracel se k ní stále. Bylo jedno, jestli jsme měli peníze, nebo byli zrovna na mizině, máma vždy chtěla, abychom se najedli, odpočali, byli spokojení. Ale kdyby někdo z nás nebyl nejlepší, ten její smutek se nedal snést.

„Když už něco děláš, tak to dělej pořádně!“ S každou tou hláskou mi rostly svaly, hormony se nahnaly do hlavy a já udělal všechno líp, rychleji a jednodušeji, než bych si sám vůbec uměl představit.

Já nevím, jak to dokázala, je to proti všem přírodním zákonům, ale ona taková byla. Máma byla Pravda, byla všechny filosofie světa, byla

...

Ale co, nikdo už nebude jako ona, byla to přece má máma.

Obsah

Vstup.....	3
1. Mámin táta.....	9
2. Mámina máma.....	25
3. Mámin brácha	46
4. Manžel	64
5. Tchýně a její rodina...	93
6. Moje pratety	117
7. Mámina dcera.....	137
8. Mámin syn.....	164
9. Má máma	196
10. Ti, co mámu neznali	225
Výstup.....	265